

ACTA UNIVERSITATIS DE CAROLO ESZTERHÁZY NOMINATAE

SECTIO SPORT | TOM. LV.

REDIGIT:
JÓZSEF BOGNÁR

EGER, 2024

Az „Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae” a IV. sorozata és folytatása az „Acta Academiae Paedagogicae Agriensis” (I. sorozat 1955–1962), az „Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Nova series” (II. sorozat 1963–2008), illetve az „Acta Academiae Agriensis. Nova series” (III. sorozat 2009–2017) tudományos közleményeinek.

AZ ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM TUDOMÁNYOS KÖZLEMÉNYEI

LV. KÖTET

TANULMÁNYOK A SPORTTUDOMÁNY KÖRÉBŐL

A KÖTETET SZERKESZTETTE
BOGNÁR JÓZSEF

EGER, 2024

**ACTA UNIVERSITATIS
DE CAROLO ESZTERHÁZY NOMINATAE**

TOM. LV.

SECTIO SPORT

REDIGIT
JÓZSEF BOGNÁR

EGER, 2024

A szerkesztőbizottság elnöke: Bognár József
A szerkesztőbizottság elnökhelyettese: Trzaskoma-Bicsérdy Gabriella
Szerkesztőbizottság: Fügedi Balázs, Révész László, Suszter László

Tanácsadó testület:

Atlasz Tamás – Pécsi Tudományegyetem, Pécs
Beregi Erika – Miskolci Egyetem, Miskolc
Géczi Gábor – Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Budapest
Gösi Zsuzsanna – ELTE PPK, Budapest
Livják Emília – Tokaj Hegyalja Egyetem, Sárospatak
Simon István – Soproni Egyetem, Sopron
Szakály Zsolt – Széchenyi István Egyetem, Győr
Tóth László – Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Budapest
Vajda Ildikó – Nyíregyházi Egyetem, Nyíregyháza

Nemzetközi szerkesztőbizottság/International Editorial Board:

Bendíková Elena – Catholic University in Ruzomberok
Halasi Szabolcs – Újvidéki Egyetem, Szabadka
Dobay Beáta – Selye János Egyetem, Révkomárom
Kállay Éva – Babeş-Bolyai Egyetem, Kolozsvár
Krška Peter – Catholic University in Ruzomberok

ISSN 2677-0105 (Nyomtatott)

ISSN 2498-6917 (Online)

A kiadásért felelős
az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem rektora
Megjelent az EKKE Líceum Kiadó gondozásában
Kiadóvezető: Nagy Andor
Felelős szerkesztő: Kusper Judit
Nyomdai előkészítés: Csombó Bence
Megjelent: 2024-ben, 30 példányban

Készült: az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem nyomdájában, Egerben
Felelős vezető: Kérészy László

TARTALOMJEGYZÉK

GORTVA JÁNOS

Labdarúgás és olimpizmus5

DÉRI DIÁNA

A közneveléssel összefüggő feladatellátás:
fókuszban a női labdarúgó-akadémiák21

KISS ZOLTÁN, BOGNÁR JÓZSEF, CSÁKI ISTVÁN

Utánpótláskorú labdarúgók tehetséggondozása:
a környezet szerepe az akadémiai fejlesztésben.....39

JUHÁSZ ISTVÁN, KÓNYA RÉKA

Edző-sportoló kapcsolat jellemzői ifjúsági kézilabdázók körében:
fókuszban a beválás.....57

LACZKÓ ATTILA

A külső környezeti tényezők szerepe a sporttehetség-gondozás folyamatában75

GORTVA JÁNOS

LABDARÚGÁS ÉS OLIMPIZMUS

FOOTBALL AND OLYMPISM

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Sporttudományi Intézet, Sport- és Egészségtudományi
Kutatócsoport*

Absztrakt

A tanulmány a labdarúgás és az olimpizmus történeti, társadalmi és pedagógiai összefüggéseit vizsgálja interdiszciplináris megközelítéssel. A kutatás során a történettudomány, a sporttudomány, a neveléstudomány és a társadalomtudomány módszertanát használtuk fel, miközben korabeli források, sajtóanyagok, valamint aktuális szakmai dokumentumok és tartalmi szabályozók elemzését végeztük. Az elemzés célja az volt, hogy feltárjuk a labdarúgás mint nevelési eszköz és az olimpizmus pedagógiai értékeinek kapcsolatát, valamint ezek hatását a sportpedagógiai gyakorlatra. A tanulmány új gondolatként bevezeti a sportpedagógia hármasspirál-modelljét, amelyben a sporttudományi, nevelési és társadalmi-gazdasági kapcsolódások egymást erősítve jelennek meg. A modell alkalmazhatóságát a labdarúgás példáján keresztül mutattuk be, különös tekintettel Magyarország történelmi olimpiai sikereire, amelyek motivációs erővel bírhatnak a nevelésben. Az eredmények rávilágítanak az iskolai testnevelés és sportegyesületek közötti szorosabb együttműködés szükségességére, a tantárgyi integráció és a korszerű pedagógiai gyakorlatok fontosságára. Megállapíthatjuk, hogy a sportpedagógia ilyen, interdiszciplináris megközelítése jelentős társadalmi, egészségügyi és kulturális hatásokkal járhat. Jövőbeli kutatási irányként javasolható a hármasspirál-modell vizsgálata más sportágak esetében is, valamint az elméleti eredmények gyakorlati implementálása konkrét módszertani segédletek és képzések formájában.

Kulcsszavak: labdarúgás, olimpizmus, sportpedagógia, interdiszciplinaritás, hármasspirál, nevelés, társadalmi hatások

Abstract

The study examines the historical, social, and pedagogical connections between football and Olympism through an interdisciplinary approach. The research employed the methodologies of history, sports science, education science, and social sciences, while analyzing contemporary sources, press materials, as well as current professional documents and regulatory frameworks. The analysis aimed to explore the relationship between football as an educational tool and the pedagogical values of Olympism, along with their impact on sports pedagogy practice.

The study introduces the triple spiral model of sports pedagogy as a novel concept, where the interconnections between sports science, education, and socio-economic relations mutually strengthen each other. The applicability of the model is demonstrated through the example of football, with special emphasis on Hungary's historical Olympic achievements, which can serve as a motivational force in education. The findings highlight the need for closer collaboration between school physical education and sports clubs, as well as the importance of subject integration and modern pedagogical practices. It can be concluded that such an interdisciplinary approach to sports pedagogy may have significant social, health, and cultural implications. Future research directions could include examining the triple spiral model in other sports, as well as implementing theoretical findings in practice through methodological tools and training programs.

Key-words: football, Olympism, sports pedagogy, interdisciplinarity, triple spiral, education, social impact

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy a labdarúgás és az olimpizmus összefüggéseit történeti és nevelési aspektusokból tárja fel. A labdarúgás a világ legnépszerűbb sportágai közé tartozik, míg az olimpia a legjelentősebb globális sportesemények egyike. S bár a sportág szerepel az olimpiák programján, nem az olimpiai játékok jelentik a sportág legrangosabb eseményét. Ennek ellenére a labdarúgás és az olimpizmus története szorosan összekapcsolódik. A témát a 2024-es év számos olimpizmussal kapcsolatos évfordulója, jubileuma inspirálta. A sportágválasztást pedig a tény, hogy a labdarúgás tekintetében Magyarország férfiválogatottja a legsikeresebb az olimpiák történetében, s a női szakágat is figyelembe véve sem került lejjebb a dobogó második fokánál.

Anyag és módszer

A tanulmányban a szakirodalmi ismeretek összegző szintézisén túl a dokumentumelemzés és forráselemzés módszerének segítségével fogom feltárni a labdarúgás és az olimpizmus összefüggéseit. E munka során a korabeli sajtó ma már forrásértékű anyagát éppúgy felhasználom, mint a korabeli, már publikált forrásokat. A dokumentumelemzésbe bevonom az olyan tartalmi szabályozókat is, amelyek – bár nem tudományos művek, és nem is feltétlenül kötelező érvényűek – alkalmasak arra, hogy tudományos következtetéseket vonjunk le a felhasználásukkal. Ilyen tartalmi szabályozót jelent többek között az Olimpiai Charta, a Nemzeti alaptantervhez igazodó kerettantervek és a labdarúgás sportági stratégiája. Ezeket kellő forráskritikával elemezve s összevetve a szakirodalmi tartalmakkal, valamint a forrásértékű munkákkal már olyan anyagot kapunk, amely alkalmas a tudományosan megalapozott következtetések levonására. A munka során először a történeti, majd a nevelési aspektusokat, végül pedig a labdarúgás mint sportág helyzetét vizsgálom az olimpiákon, illetve az olimpizmus eszméjén belül. Nem csupán a nyári olimpiák eseményeire és eredményeire koncentrálna, hanem érintve az iskolai nevelés kérdéseit, az ifjúsági olimpiákat és utalva a sportág jövőképre is.

A kutatás központi kérdése, hogy milyen történeti és strukturális összefüggések azonosíthatók a modern olimpiai mozgalom és a labdarúgás sportága között. Továbbá vizsgálat tárgyát képezi, hogy ezen összefüggések miként alkalmazhatók a nevelés- és sporttudomány területén.

Történeti áttekintés és aktualitások

A XIX. század, s különösen annak második fele a tömegsport születésének időszaka. Az ipari forradalom, a közlekedés fejlődése és számos egyéb tényező vezetett el ahhoz, hogy az emberek tömegesen kezdtek érdeklődni a sport iránt. Így volt ez annak ellenére is, hogy egyébként számos babona és előítélet hátráltatta a sport terjedését. Az emberek egyre több szabadidővel rendelkeztek, és egyre könnyebben jutottak el az események színhelyére, így a sport is folyamatosan vált egyre népszerűbbé (Gortva, 2023).

Ha az újkori olimpiákra gondolunk, szinte mindenkinek Pierre de Frédy, Baron de Coubertin neve fog először eszébe jutni. Ez nem meglepő, mivel Pierre de Coubertin neve szorosán összefonódott az olimpiai mozgalommal. Coubertin báró egy francia arisztokrata volt, egyben szenvedélyes pedagógus, s mint ilyet, rendkívül érdekelt Thomas Arnold munkássága, ennek tanulmányunk szempontjából még nagy jelentősége lesz (Szatmári, 2018). Ahhoz azonban, hogy az újkori olimpiák feléledéséről szólhassunk, látnunk kell, hogy az utolsó

feljegyzett ókori olimpiát (Kr. u. 393.) követően sem merült teljesen feledésbe az olimpiai eszme. A játékok felújításának gondolata ugyanis nem Coubertin bárónál jelenik meg először. Már az 1450-es években is írtak olyan műveket, amelyek ezt javasolták. A további próbálkozásokról most a témátartás okán nem beszélek, de látni kell, hogy Coubertin báró 1892-es javaslata nem előzmények nélküli. A báró 1892-ben tartott először előadást a Sorbonne-on, amelyben javasolta az olimpiák felújítását, ez azonban még visszhangtalan maradt (Takács, 1996). Itt érdemes röviden megjegyezni, hogy a magyar sajtóban s egyáltalán a korabeli pedagógiai gondolkodásban szintén felmerült ezekben az években a testi nevelés, a játék és konkrétan az ókori olimpiai gyökerekhez való visszatérés gondolata (dr. Szigetváry, 1892).

Az olimpizmus és a nevelés összefüggéseit részletesebben a következő fejezetekben tárgyaljuk, de a téma koherenciájának érdekében már itt szükséges ennek rövid említése. Coubertin báró az 1892-es kudarc után nem adta fel a terveit, sőt még intenzívebb módon készítette elő az újkori olimpiai mozgalom életre hívását. Erőfeszítéseit végül 1894 júniusában koronázta siker. Egyebek mellett ez az évforduló adja a tanulmány aktualitását. A báró intenzív kapcsolatépítő munkáját jól mutatja, hogy – az egyébként egri kötődésű – Kemény Ferenc a magyar sajtóban is közzétette a konferenciafelhívást, amelyen végül megalapították a Nemzetközi Olimpiai Bizottságot. A felhívás azért is fontos, mert egyrészt ismertette a kongresszus tervezett programját, másrészt pedig toborzóként szolgált az egyesületek és a magánszemélyek részére is (Az amateur-kérdés, 1894). Kemény Ferenc sportdiplomáciai munkáját dicséri a tény, hogy számos országos lapban adtak rövid hírt a kongresszusról később is. A teljesség igényére nem törekedhetünk, de példaként említhető a Fővárosi Lapok 1894. májusi lapszáma (Nemzetközi athletikai kongresszus Párisban, 1894).

Ez a néhány példa egyértelműen jelzi, hogy Kemény Ferenc is komoly munkát végzett az újkori olimpiai mozgalom megindítása érdekében. Kemény Ferenc reálistkolai igazgatóként, pedagógusként annak lehetőségét is meglátta, hogy a magyar testnevelés-tanítás ügyét jelentős mértékben előmozdítaná az olimpiai mozgalom sikere. Egyben azt is tudta, hogy a lehető legmagasabb szintű támogatást kell megszereznie, ezért már 1894 decemberében levéllel fordult Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, amelyben támogatását kérte (Keresztényi, 1971). A teljes képhez hozzátartozik ugyanakkor, hogy bár Kemény Ferenc munkájának és az olimpiai gondolat ügyének alapvetően pozitív visszhangja volt a sajtóban, többen kétségbe is vonták a várható eredményeket. Erről olvashatunk például a Tornaügy című lapban, amely a Magyarországi Tornatanítók Egyletének szaklapja volt. A lapban a kezdeményezéssel kapcsolatban pozitív vélemény fogalmazódik meg, de azt is kiemelték, hogy a végső megvalósítás fogja eldönteni, hogy a kezdeményezésből sikeres mozgalom lesz-e. Ez a szaklap is kiemelte a fiatalokra gyakorolt pozitív hatást, de veszélyként fogalmazták meg a mozgalom támogatásának kérdésességét, egyfelől anyagi, másfelől politikai szempontokra utalva a kétkedő sorokban (Az olympiai játékok felélesztése, 1895).

Témánk szempontjából fontos az 1904-es év is, hiszen ebben az évben alakult meg a Nemzetközi Labdarúgó-szövetség, azaz a FIFA (Szabó, 2018). Az új világszervezet léte pedig mindmáig meghatározó jelentőségű az olimpiai mozgalom és a labdarúgás kapcsolatában, ahogyan ez a tanulmány további szakaszaiból ki fog rajzolódni.

Az újkori olimpizmus történetének szintén fontos eseménye történt 100 évvel ezelőtt, 1924-ben, amikor az első téli olimpiát megrendezték Chamonix-ban. Érdekesség, hogy ahogyan az újkori olimpiai mozgalom megindításában jelentős szerepe volt Magyarországnak, úgy a téli olimpiák gondolata is először Magyarországon merült fel. 1911 májusában ugyanis Budapesten tartották a Nemzetközi Olimpiai Bizottság ülését, ahol először merült fel az önálló téli olimpia gondolata (dr. Aján, 2005).

Ebben a rövid történeti áttekintésben nem törekedhettem a teljességre, de igyekeztem átfogó képet rajzolni az olimpiai mozgalom néhány aktuális évfordulójáról és rámutatni arra, hogy Magyarország mennyire szorosan kötődik az olimpizmus eszméjéhez. Ez az áttekintés adja a tanulmány további részeinek alapját.

Az olimpizmus és a nevelés összefüggései

Pierre de Coubertin Thomas Arnold munkásságát tanulmányozva jutott el a felismerésig, hogy az olimpiai eszme felélesztése szükséges. Még pontosabban fogalmazva ahhoz a felismeréshez, hogy a sport nevelési eszköz. Első nagy műve, A nevelés Angliában is erről szól, s részletesen bemutatta benne a sport és a nevelés összefüggéseit, az arnoldizmus legfőbb gondolatait. Műve azonban visszhangtalan maradt, s talán ez sarkallta arra, hogy más, ősbibb gyökereket keressen nevelési elveihez. Így jutott el az újkori olimpizmus gondolatáig abban a reményben, hogy a francia közönség jobban elfogadja azt, mint az angol pedagógus újításait (Takács, 1996). Mindennek nyilvánvaló történeti okai voltak, hiszen az angol–francia rivalizálás történelmi múltja évszázadokra tekint vissza, mindennek részletes taglalása azonban meghaladja e tanulmány kereteit, és elhomályosítaná annak fókuszát.

Az olimpizmus és a nevelés összefüggései mellett az Olimpiai Charta is hitet tesz. A 2023 októberétől hatályos szöveg csak angolul érhető el a MAB honlapján, így néhány részletet szerzői fordításban mutatok be, ezzel is bizonyítva, hogy az olimpiai mozgalom és az oktatás szorosan összekapcsolódnak. Az olimpizmus alapelveinél így fogalmaz a Charta:

„A sportot a kultúrával és az oktatással ötvözve az olimpizmus olyan életmód kialakítására törekszik, amely az erőfeszítés örömeire, a jó példa nevelési értékére, a társadalmi felelősségvállalásra, valamint a nemzetközileg elismert emberi jogok és az egyetemes alapvető etikai elvek tiszteletére épül.” (Olimpiai Charta, 2023, 7. o.)

Az idézett szakasz is egyértelművé teszi, hogy az olimpizmus egy életmódot kíván létrehozni és képviselni, amelyben a jó példának nevelési értéke van, amely etikus és az emberi jogokat tiszteletben tartó életvitelt jelent. Ezen a ponton tehát mindenképpen kapcsolódik az arnoldizmus gondolatvilágához, s egyben kijelöli azt is, hogy a sportnak s azon belül az olimpizmusnak nevelési feladata is van. Mindez a NOB küldetését taglaló részben is megjelenik az alábbiak szerint:

„A Nemzetközi Olimpiai Bizottság küldetése az olimpizmus világszerte történő népszerűsítése és az olimpiai mozgalom irányítása. A NOB szerepe: az etika és a jó irányítás ösztönzése a sportban, valamint a fiatalok sport általi nevelésének támogatása, miközben a fair play szellemének érvényesülését és az erőszak tiltását szorgalmazza.” (Olimpiai Charta, 2023, 13. o.)

A fiatalok sport általi nevelése tehát az egyik küldetés, amelyet ennek megfelelően a nemzeti olimpiai bizottságok feladatául is megjelöl a szervezet. A nemzeti olimpiai bizottságok szerepét taglalva a fentiek még kifejtettebb módon jelennek meg:

„Az olimpizmus alapelveinek és értékeinek népszerűsítése saját országukban, különösen a sport és az oktatás területén, olimpiai oktatási programok népszerűsítésével az iskolák, sport- és testnevelési intézmények, valamint egyetemek minden szintjén, továbbá az olimpiai oktatásra szánt intézmények, például nemzeti olimpiai akadémiák, olimpiai múzeumok és más, az olimpiai mozgalomhoz kapcsolódó kulturális programok létrehozásának ösztönzése.” (Olimpiai Charta, 2023, 60. o.)

Ebben a szakaszban több fontos gondolat is megjelenik, amely tovább árnyalja, gazdagítja az előzőeket. Egyrészt az iskolák világának említése, másrészt a nevelési célok bővítése a sport- és testnevelési intézmények és a felsőoktatás szintjének beemelésével. Látszik tehát, hogy a dokumentum szerzői a nevelést valóban átfogóan, a közneveléstől a felsőoktatásig, illetve az egyéb intézmények, szervezetek szintjén is értelmezik, emellett konkrétan nevesítik az oktatási és kulturális programokat, az akadémiákat és a múzeumokat. Az iskolák és egyéb intézmények említése azért is rendkívül fontos, mert kiválóan mutatja, hogy a sport és a nevelés kapcsolata rendkívül összetett, sokszínű. Révész László a sporttehetség-gondozás kapcsán említi a környezeti tényezők szerepét (Révész, 2023). Említi egyébeken mellett az infrastruktúra szerepét, illetve egyéb társadalmi és gazdasági tényezők meglétét. Bár Révész László nem említi konkrétan a sporttörténeti ismereteket és a példaképeket, de egyértelmű, hogy ezeknek nemcsak a sportágválasztásban, hanem a későbbi munkában is jelentős szerepe, motiváló hatása lehet. Ezen a ponton a Charta idézett

pontjai máris szervesen kapcsolódnak az iskola világához és a sporttehetség-gondozáshoz is, hiszen a korábbi olimpiai sikerek vagy éppen a helyi szintű sportági sikerek könnyen felhasználhatóvá válnak az ifjú sportolók motiválásában és (sport)etikai nevelésében is.

Mindez jól illeszkedik a Nemzeti alaptanterv elvárásaihoz is, hiszen a jelenleg hatályos alaptantervben léteznek olyan tantárgyak, amelyek előírják a helyi sportszervezetek megismerését, megismertetését is (Gortva, 2024a). A modern pedagógia ma már egyre inkább a tantárgyi integrációban, illetve az egyes tudományterületek közötti kapcsolatok feltárásában és kiaknázásában gondolkodik, így az edzőktől és a tanároktól is elvárható, hogy minél sokszínűbb, átfogóbb módon adják át az értékeket, így a sport szeretetét, az elődök tiszteletét és más fontos gondolatokat a tanítványaiknak (Gortva, 2024b).¹ A sportszakember tudása sokrétű, és részét képezi az olimpizmus, illetve az adott sportág történetének ismerete is. Jó példa lehet erre Hajós Alfréd, az első olimpiai bajnokunk. Az ő személyét sokszor szokták kiemelni olimpiai bajnokként, de kevésbé ismert, hogy igen jelentős labdarúgó is volt (N. Pál & Novák, 2021). Ennek említése például meglepő és egyben motiváló lehet egy fiatal labdarúgó számára is, hiszen kilép a szokásos, közismert információk köréből. A sport általi nevelés egyik területe éppen a társadalomban és a közösségben eddig felhalmozott tudás megőrzése, átadása (Bognár, 2023). Ebben játszhatnak jelentős szerepet a sporttörténeti ismeretek, a sportolói életutak vagy éppen a klubok, helyi sportszervezetek sikereivel kapcsolatos tudásanyag.

A köznevelés világához kiválóan illeszkedik a Nemzetközi Olimpiai Bizottság Olimpiai Értékek Oktatási és Nevelési Program. Ez egyrészt összhangban van az Olimpiai Chartában meghatározott célrendszerrel, másrészt konkrét módszertani, pedagógiai segítséget nyújt az olimpiai értékek közvetítéséhez pedagógusoknak és sportszakembereknek egyaránt. A kiválóság, a tisztelet és a barátság alapértékeit közvetítő programcsomag kipróbálása és implementációja 2022-ben kezdődött és 2024 végén fejeződik be. A program eredményeként kerettantervi akkreditáció fog történni, azaz az iskolai nevelésbe hivatalos tartalmi szabályozók alapján fog bekerülni az olimpiai nevelés (OVEP, 2022).

A tanulmány témája szempontjából a labdarúgás az a kiemelt sportág, amelynek értékeit, az olimpizmushoz való kapcsolódási pontjait vizsgálni kell. Erre a későbbi fejezetekben részletesen is sor fog kerülni, itt azonban ki kell térni arra, hogy miért is kiváló nevelési eszköz a labdarúgás. A Magyar Labdarúgó Szövetség aktuális sportstratégiája kiemeli, hogy a mozgás megszerettetése és az aktív életmód rendkívül fontos, mert a magyar lakosság egészségügyi állapota nem kielégítő. A stratégiai dokumentum rámutat arra is, hogy a labdarúgás

¹ E gondolatok részletesebb ismertetése megtalálható a szerző több munkájában. A szerző a konferenciához tartozó részletes tanulmányában kifejti a helytörténeti kutatások, a sporttörténeti eredmények és az egyes tantárgyak, illetve a NAT-ban megjelenő tartalmak kapcsolatát, elemzi a kerettanterveket. Az ezzel kapcsolatos tanulmányt e kézirat leadásakor közlésre már elfogadták, azonban még nem jelent meg.

kiváló nevelési eszköz lehet, mert egyrészt a világ legnépszerűbb sportjainak egyike, másrészt viszonylag egyszerű a szabályrendszere, s egy labda segítségével gyakorlatilag bárhol űzhető, azaz olcsó. A stratégia emellett kiemeli a sport közösségi tevékenység jellegét és a szocializációs szerepét (MLSZ Stratégia, 2020). Éppen ez teszi a sportágat remek nevelési eszközzé. Népszerű, viszonylag egyszerű és olcsó, azaz tömegeket vonz. S ráadásul – miként erre ebben a tanulmányban is rámutatunk – a hazai eredményei és a sportág múltja nagy dicsőséget jelentenek hazánknak. Ez pedig egy kiváló azonosulási lehetőség a fiataloknak, tehát ők maguk is szívesen űzik ezt a sportágat. A labdarúgás iskolai kerettanterve is egyértelmű célként és feladatként jelöli meg, hogy a gyermekek a sportág játékos megismerésével és elsajátításával egy rendszeresen űzhető szabadidős tevékenységhez jussanak, ugyanakkor kiemeli, hogy közösségi élményként, a társas együttlét és a közös problémamegoldás eszközeként is eredményes lehet a sportág (Kerettanterv, iskolai labdarúgás, 2020). Mindez tehát azt mutatja, hogy az iskolai kerettanterv is jól illeszkedik a már bemutatott nevelési célokhoz és olimpiai értékekhez.

Mivel olimpiai sportágról van szó, amelyben ráadásul jelentős magyar sikerek is vannak, mindenképpen kijelenthető, hogy a labdarúgás és az olimpizmus nevelési értékei összekapcsolódnak, s jól hasznosíthatóak a nevelés bármely szakaszában, legyen szó akár iskolai nevelésről, akár sportegyesületi keretekről.

A labdarúgás és az olimpiák – történeti áttekintés

A labdarúgás és az újkori olimpiák története már a korai időszakban is összekapcsolódott, annak ellenére is, hogy az első újkori olimpián a sportág még nem szerepelt. Egyes sporttörténészek úgy vélik, hogy az olimpiai játékokkal párhuzamosan lejátszott mérkőzések kapcsolhatók az athéni olimpiához, annak ellenére is, hogy a programban nem szerepeltek (Szabó, 2018). Déri Diána egy érdekes összefüggésre mutat rá ezzel kapcsolatban, amikor tanulmányában kifejti, hogy a csapatsportok – így a labdarúgás is – kevésbé feleltek meg a kor közízlésének, mint az egyéni sportok, így szinte természetesen maradtak ki az első újkori olimpia programjából (Déri, 2016). E gondolatmenet kapcsán utalnunk kell arra, hogy Coubertin báró igen jelentős ellenállás s több sikertelen próbálkozás után tudta csak útjára indítani az olimpiai mozgalmat, így arra is figyelnie kellett, hogy az olimpiai versenyszámok és az esemény népszerűek legyenek. Ráadásul maga is arisztokrata volt, így gondolkodásmódja és ízlésvilága illeszkedhetett is a kor felsőosztálybeli embereinek ízléséhez. A korabeli magyar sajtót vizsgálva is érdekes adalékok találhatók ezzel kapcsolatban. Példaként említhető a Sport-Világ című hetilap 1895. évi 4. számában található cikk, amely kifejezetten hiányolja az olimpia programjáról a labdarúgást. Érdeemes idézni is, mert a szöveg több szempontból is érdekes:

„Bizonyára számosak azon egyletek, melyek football-csapatokat szívesen küldenék ki azonban ez a sport is kimaradván a csatából, egy érdekes látványossággal fogja a műsor. Különben is csak eldöntetlen parti marad a football, az 1900-ik évi párisi ismétlésnél bizonyára találkoznak az érdekelt angolok és francziák.” (Az olympiai játékok 1896-ban, 1895, 5. o.)

Egyrészt a szöveg egyértelművé teszi, hogy a korabeli gondolkodásban is hiányérzetként jelent meg a labdarúgás olimpiai programon való szerepeltetése, másrészt már világosan látszik, hogy a következő olimpián viszont természetesnek veszi a szerző a sportág jelenlétét. Végezetül röviden érdemes szólni arról is, hogy a már említett angol–francia szembenállásra a sport világában is utal a szerző. Jól látszik tehát mindezek alapján, hogy a sport sosem volt teljesen független a politikai összefüggésektől és a társadalmi elvárásoktól, a közizléstől. Az egyes sportágak olimpiai szereplése, szerepe és története tehát semmiképpen nem vizsgálható a korszak közgondolkodásának, politikai viszonyainak és alapértékeinek vizsgálata nélkül. Jelen tanulmányban éppen ezért teszek kísérletet arra, hogy a sportág és az olimpizmus, valamint a nevelés összefüggéseit tágabb kontextusban vizsgáljam, s elhelyezzem a történelmi-társadalmi folyamatok rendszerében.

Az idézett újságcikk szerzőjének igaza lett, ugyanis 1900-ban Párizsban és 1904-ben St. Louis már valóban az olimpiai program része volt a labdarúgás, azonban ekkor még nem nemzeti válogatottak, hanem klubcsapatok indultak a játékokon. Jelentős fordulatot hozott 1904, amikor megalakult a FIFA. A Nemzetközi Labdarúgó-szövetség ugyanis azt rögzítette az alapszabályában, hogy nemzetközi labdarúgótornát csak ők szervezhetnek (Szabó, 2018). Mindez azt jelenti, hogy a nyári olimpiákon szereplés gyakorlatilag ellentétes a FIFA alapszabályával, hiszen az olimpiai játékokat nem a FIFA, hanem a NOB szervezi. Ennek az ellentmondásnak később még jelentősége lesz.

Az első olyan olimpiára, ahol már nemzeti válogatottak szerepeltek, 1908-ban Londonban került sor. Erre a magyar nemzeti csapat is meghívást kapott, azonban érdekesség, hogy játékosaink nem tudtak elutazni az ötkarikás játékokra, mert nem állt rendelkezésükre a megfelelő anyagi fedezet. Az MLSZ ugyanis nem tudta vállalni a költségeket, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatása pedig nem bizonyult elegendőnek (Szabó, 2018). Érdemes mindezt összevetnünk azzal a gondolattal, amely a Tornaügy már említett, 1895-ös számában szerepel. Egy potenciálisan sikeres szereplésnek ugyanis az anyagi feltételek hiánya szabott gátat ekkor.

Az eddigiekből következik, hogy a sportági statisztikák elemzésére 1908 és 2024 között nyílik lehetőség, hiszen ez az az időszak, amelyben az olimpiákon nemzeti válogatottak szerepeltek. A tanulmány eddigi részeiből már egyértelművé vált, hogy a labdarúgás felhasználható nevelési eszközként, és az is bizonyítható, hogy egy-egy sportág eredményei, kiemelkedő személyiségei és története felhasználható a napi pedagógiai munkában a diákok

motiválására, az élsportban éppúgy, mint a sportág szélesebb körben történő megszerettetése érdekében. Éppen ezért a következőkben Magyarország olimpiai eredményességét fogom megvizsgálni az 1908 és 2024 közötti időszakban. Ehhez az olimpiai érmekre vonatkozó statisztikai adatokat hívom segítségül.

	Ország	Arany	Ezüst	Bronz	Összesen
1.	Magyarország	3	1	1	5
2.	Brazília	2	3	2	7
3.	Spanyolország	2	3	0	5
4.	Argentína	2	2	0	4
5.	Szovjetunió	2	0	3	5
6.	Nagy-Britannia/Uruguay	2	0	0	2

1. táblázat: A férfi-labdarúgóturnák legeredményesebb nemzetei az olimpiákon 1908 és 2024 között

Forrás: saját szerkesztés

Az 1. táblázat a nyári olimpiák férfi-labdarúgóturnáinak legeredményesebb nemzeteit mutatja. Látható, hogy 5 éremmel, ebből 3 aranyéremmel Magyarország férfiválogatottja vezet az örökranglistát. Ez az eredmény fontos és talán kevésbé közismert, viszont igen jelentős motivációs erővel bírhat. Sajátosan árnyalja a képet és az adatokat az a tény, hogy az utolsó olimpiai sikerünk 1972-ben történt, amikor ezüstérmet szerzett a magyar nemzeti tizenegy. Az 1972-es érem egy olyan sikersorozat zárását jelentette, amely 1952-ben, a legendás Aranycsapat olimpiai bajnoki címével kezdődött. Hazánk válogatottja 1996-ban szerepelt – eddig – utoljára olimpián, itt azonban pont nélkül, az utolsó helyen zárt (Szabó, 2018).

A történeti áttekintés csak úgy lehet teljes, ha a férfi-labdarúgóválogatottak szereplése mellett szót ejtünk a női labdarúgók szerepéről is. A női labdarúgás is komoly múltra tekint vissza, hiszen az első hivatalos mérkőzést a nők számára 1895 márciusában rendezték (Déri, 2016). Az intézményesített női labdarúgás tehát gyakorlatilag egyidős az újkori olimpizmussal.

A női versenyzők olimpiai szereplése azonban – általában, minden sportágat figyelembe véve – sokáig vita tárgya volt. A nők szereplését először 1900-ban engedélyezték az olimpiákon, ám Pierre de Coubertin báró még 1935-ben is rosszállását fejezte ki ezzel kapcsolatban. A labdarúgás esetében az 1996-os atlantai olimpia hozott változást, ekkortól szerepel ugyanis a női labdarúgók versenye az olimpiák hivatalos programján (Déri, 2016).

	Ország	Arany	Ezüst	Bronz	Összesen
1.	Amerikai Egyesült Államok	4	2	1	7
2.	Magyarország	3	1	1	5
3.	Brazília	2	5	2	9
4.	Spanyolország	2	3	0	5
5.	Argentína	2	2	0	4
6.	Szovjetunió	2	0	3	5

2. táblázat: A labdarúgótornák legeredményesebb nemzetei az olimpiákon 1908 és 2024 között

Forrás: saját szerkesztés

A 2. táblázat azt mutatja, hogy miként változtatta meg az örökranglistát a női labdarúgók szereplése az olimpián. Látható, hogy Magyarország válogatottja így a második helyre került, azonban kiemelt szerepét megtartotta. Egyben ki kell emelni azt is, hogy az Amerikai Egyesült Államok egyértelműen a női labdarúgás kiemelkedő országa, minden kétséget kizáróan uralja a sportágat. Magyar szempontból mindez azért lehet érdekes, mert – bár olimpiai szereplésünk eddig nincs a női labdarúgásban – a női labdarúgás hazánkban is dinamikusan fejlődik (Déri, 2016). A sporttörténeti adalékok és a férfilabdarúgók korábbi sikerei pedig motivációs erővel hathatnak a női sportolókra is.

A labdarúgás és az olimpiák – jövőkép

A történeti áttekintés mellett nagyon fontos a jövőkép kérdése is. Az újkori olimpiai mozgalom jövőképét leginkább talán az ifjúsági olimpiai játékok (YOG) rajzolják ki. Sajnálatos, hogy a magyar szakirodalomban – egyelőre – úgy az ifjúsági olimpiai játékok, mind azok nevelésre-oktatásra gyakorolt hatása és hasznosítása kevésbé jelenik meg. Viszonylag fiatal kezdeményezésről van szó, ugyanis Jacques Rogge, a Nemzetközi Olimpiai Bizottság elnöke 2007-ben tett javaslatot az ifjúsági olimpia létrehozására. Az első nyári ifjúsági olimpiai játékok megrendezésére pedig 2010-ben került sor Szingapúrban. A téli játékokat először 2012-ben rendezték meg Innsbruck városában. Maga a kezdeményezés az olimpiai örökségre épít, de fontosnak tartja az oktatást, az innovációt és a fenntarthatóságot is. Olyan sportolókat várnak, akik a YOG évének december 31. napján 15 és 18 év között lesznek, illetve vannak. A játékok célja, hogy a sporton túl kulturális és közösségi élményt is nyújtson, segítse és inspirálja a tanulást. Emellett pedig lehetőséget teremt arra, hogy a fiatal sportolók saját közösségeikben egyfajta olimpiai nagykövetté váljanak, és közvetítsék az olimpia értékeit. A YOG tehát tulajdonképpen az olimpiát megelőző lépcsőfok, annak oktatási fókuszú kiterjesztése, egyben pedig az újítások kipróbálásának terepe (The Youth

Olympic Games, 2024). A NOB fontos célja tehát az oktatás és a nevelés és az ifjúsági olimpiai játékokkal gyakorlatilag visszatért a Coubertin báró által eredetileg is kitűzött egyik legfőbb célhoz, a sport általi neveléshez.

A NOB a rendezési alapelveket is meghatározta. Többek között a fenntarthatóbb rendezvényszervezési modellek kipróbálásának a helyszíne a YOG. Fontos, hogy csak meglévő s a későbbiekben is hasznosítható létesítményeket használhatnak a játékok megszervezéséhez. Maga a pályázattási folyamat egyszerűbb és rövidebb, mint a hagyományos olimpia esetében. Az ifjúsági olimpiai játékokhoz számos oktatási program kapcsolódik, a szervezők és a NOB szorosan együttműködnek az iskolákkal. Olyan érdekes és hosszú távú, életpálya-építő programok is kapcsolódnak a sporteseményhez, mint a fiatal vezetők program vagy éppen a fiatal riporter program (Hosting the Youth Olympic Games, 2023).

A jövőkép szempontjából vizsgálni kell a labdarúgás mint sportág helyzetét és jövőbeli kihívásait is. A futball esetében egyértelmű, hogy a fő versenye nem az olimpia, hanem a világbajnokság. A tanulmány korábbi fejezeteiben már utaltunk rá, hogy a FIFA már 1904-ben is kizárólagos jogot formált a nemzetközi labdarúgó-események megszervezésére, ennek ellenére az elmúlt 120 évben folyamatosan szerepelt az olimpiák programján a sportág. Az is tény azonban, hogy szinte állandó viták tárgya volt. Szabó Lajos idézi például azt az 1948-as vitát, amely arról szól, hogy méltó-e egyáltalán az olimpiai labdarúgótorna ahhoz, hogy ténylegesen komoly eseménynek tekintsük, illetve azt, hogy alapvető kérdésként merült fel, hogy az olimpizmus amatőrségeszménye és a professzionális labdarúgás összeegyeztethető-e egyáltalán. Szintén jó példa az ellentmondásokra Helsinkiben, ahol elvileg csak amatőrök indulhattak, de minden ország maga határozta meg, hogy kiket tekint amatőröknek, így az 1952-es olimpián gyakorlatilag mindenki kijátszotta az amatőr labdarúgókra vonatkozó szabályt (Szabó, 2018).

Más szinten és más problémákkal, de az ellentmondásosság a XXI. században is jelen van. Az Angol Labdarúgó Szövetség például 2012-ben jelentette be, hogy többé nem indul az olimpiákon. Az érvelés több szempontból is érdekes: egyrészt arra hivatkoznak, hogy az Egyesült Királyság csak brit néven tud csapatot indítani, hiszen az észak-íreknek, a skótoknak és a walesieknek nincs nemzeti olimpiai bizottsága, így az olimpiai játékokon sem tudnak csapatot indítani. Másik s talán még fontosabb érv, hogy a világbajnokságot tekintik fő versenyüknek. Sajátos ugyanakkor, hogy ez a közlemény nyitva hagyott egy kiskaput is: a női tornákon való indulás elvi lehetőségét nem zárták ki (olympia.hu, 2012). Ha felidézünk a korábban megismert történeti adatokat, akkor belátható, hogy az egyik sikeres és az olimpizmus kezdetétől jelen lévő nemzet lépett vissza a labdarúgó olimpiai tornákon való szerepléstől, s jelentette ki, hogy nem tekinti az olimpiákat a labdarúgás fő versenyének. Ez jól mutatja, hogy bizonyos szempontból a sportág és az olimpia kapcsolata válságban van, illetve kapcsolatuk vizsgálandó, fejlesztendő a jövőben. Ugyanakkor

a közlemény az egyik jövőbeli irányra is nagyon pontosan rávilágít. Ez pedig nem más, mint a női labdarúgás.

Déri részletesen elemezte a női labdarúgás történetét és fejlődési irányait. Egyik fontos megállapítása az, hogy a női labdarúgás dinamikusabban fejlődik, mint a férfi, a másik pedig, hogy a labdarúgás jövője a nőké (Déri, 2016). Ez utóbbi megállapítás jogosságát csak a jövő tudja eldönteni, az azonban tény, hogy a női labdarúgás jelentős fejlődési potenciállal rendelkezik. A labdarúgás és a nevelés összefüggéseiről szólva már vizsgáltuk a sportág iskolai kerettantervét, ott azonban nem esett szó egy apró, de fontos szövegjellemzőről. A célok megfogalmazásánál a kerettanterv azt említi, hogy minél több fiatal ismerje meg a sportágat, majd zárójeles megjegyzésként hozzáfűzi: fiú és lány egyaránt (Kerettanterv, iskolai labdarúgás, 2020). A kerettanterv utal tehát a női labdarúgásra, de a zárójeles megjegyzés azt sugallja, hogy ha hallgatólagosan is, de a férfilabdarúgás primátusát tekinti alapvetésnek, s mintegy mellékesen említi meg a lányokat. A kerettantervben egyébként nincs több utalás a nemekre, nem utal például arra, hogy van-e bármilyen különbség a fiúk és a lányok felkészítésében módszertan vagy szemlélet tekintetében. Az egyik jövőbeli irány tehát például éppen ez lehet: feltárni és kiaknázni a női labdarúgás sajátosságait s segíteni annak fejlődését.

Összességében elmondható, hogy a labdarúgás és az olimpizmus közötti szoros kapcsolat vitathatatlan, ugyanakkor ellentmondásos. Ahhoz pedig, hogy a sportág a jövőben is szerepeljen az olimpiai játékokon, és nagy nézőszámot vonzzon, mindenképpen szükség lesz ezen ellentmondások feloldására és a kapcsolat további erősítésére.

Eredmények, összegzés

A tanulmány készítése során az interdiszciplináris megközelítés és a módszertani trianguláció biztosította a tudományosságot, s segítette az új tudományos eredmények elérését. A történettudomány, a sporttudomány, a neveléstudomány és a társadalomtudományok módszertana és gondolkodásmódja együtt, egymást erősítve jelent meg az anyag feldolgozásában. A korabeli sajtó és források felhasználása egyértelműen történettudományos, forrásfeltáráson és forráskritikán alapuló gondolkodást kívánt meg. Az olimpizmus társadalmi és gazdasági összefüggéseinek vizsgálata viszont már a társadalomtudományos nézőpont meglétét tette szükségessé. Az olimpizmus és a nevelés összefüggéseinek feltárása, tudatos, történelmi kontextusban való vizsgálata viszonylag ritkán használt megközelítés, amelyet jól kiegészített az aktuális dokumentumok, tartalmi szabályozók elemzése, összevetése a szakirodalmi ismeretekkel.

Fontos, hogy rámutassunk: az olimpizmus mindig is szorosan kapcsolódott a neveléshez, és az utóbbi években ezt a régóta meglévő kapcsolatot még inkább erősíteni kívánja a Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Mindez pedig a sporttudományt, a sportszakember-képzést

s a sportpedagógiát állítja fontos kihívás elé. A tanulmány eredményei is rámutatnak arra, hogy a sportpedagógia eredményességének kulcsa egyfajta hármas spirál megléte kell hogy legyen. A sportpedagógia hármas spiráljában egymáshoz kapcsolódva, egymást erősítve kell megjelennie a sporttudományi tartalmaknak (pl.: sporttörténeti ismeretek), a nevelési tartalmaknak (pl.: közneveléssel való szoros kapcsolat, etikai és erkölcsi nevelés) és a társadalmi-gazdasági kapcsolatoknak (pl.: környezettel való interakció). A hármas spirál tehát integrálja és interdiszciplináris megközelítésben kapcsolja össze a sporttudományi ismereteket, a nevelési tartalmakat és a gazdasági-társadalmi kapcsolódásokat.

Fontos, hogy a jövőben – a modern pedagógia elveit követve – az iskola és a sportegyesületek, klubok világa, az iskolában dolgozó tanárok és az edzők munkája még szorosabban kapcsolódjon. Tudatos, hogy a tanárok és nem csupán a testnevelő tanárok munkáját említem, hiszen a tantárgyi integráció és az egyes tantárgyi tartalmak szorosabb kapcsolódása elősegítheti a pedagógiai célt: a sportot szerető, motivált, aktívan sportoló fiatalok nevelését. Ez pedig mind a versenysport, mind a rekreáció szempontjából fontos lehetőségeket teremt meg. Ez egy olyan társadalmi hatás, amelynek komoly egészségügyi, egészségpolitikai és gazdasági hatásai lehetnek. Rámutattunk emellett, hogy a sportnak komoly kulturális és etikai hatásai vannak, ezen aspektusok kiaknázása pedig fontos.

A konkrét tanulmányban ezeket a kapcsolódási pontokat a labdarúgás példáján mutatuk be, de érdekes jövőbeli kutatási irány lehet ennek a vizsgálatnak más sportágak esetében történő elvégzése is. E kutatások eredményeit pedig hosszú távon be kell építeni a sportpedagógiai gyakorlatba, akár konkrét módszertani segédletek kidolgozásával, képzések tartásával, így az elmélet és a gyakorlat egymást erősítő hatása kiteljesedhet. Természetesen felmerülhet az a kérdés is, hogy a régi, fél évszázaddal korábbi (sport)sikerek mekkora motivációs erővel bírhatnak napjainkban. Erre azonban az az egyik lehetséges válasz, hogy mindez csupán azon múlik, hogy ezeket milyen pedagógiai eszközökkel, milyen módon tesszük aktuálissá és érdekessé a ma fiataljai számára, hogyan ismertetjük meg velük ezeket.

Irodalomjegyzék

- Bognár, J. (szerk.). (2023): Sportpedagógia – elmélet, módszertan és gyakorlat. Budapest: Krea-Fitt Kft.
- Déri, D. (2016): A női labdarúgás története: Európa, mint a sportág bölcsője. TESTNEVELÉS SPORT TUDOMÁNY / PHYSICAL EDUCATION, SPORT, SCIENCE, 1, 70–79. <https://doi.org/10.21846/TST.2016.1.7>
- Dr. Aján, T. (Szerk.). (2005): Magyarok az olimpiai játékokon 1896–2004. Budapest: Magyar Olimpiai Bizottság.

- Gortva, J. (2023): Sporttörténet, olimpizmus. Eger: Eszterházy Károly Katolikus Egyetem. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: https://pegazus.uni-eszterhazy.hu/tankonyv/sporttortenet_olimpizmus/
- Gortva, J. (2024a): A sporttehetség: lehetőség és pedagógiai kihívás. *Neveléstudomány*, 2., 92–95. <https://doi.org/10.21549/NTNY.45.2024.2.6>
- Gortva, J. (2024b): Helytörténeti jellegű kutatások felhasználása a köznevelésben, avagy mikrotörténet és tantárgyi koncentráció. In Z. Komjáthy, & R. Erdei (szerk.), *A jövő pedagógiája. A XV. Országos Taní-tani Konferencia előadásainak.* (old.: 58.). Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó.
- Keresztényi, J. (1971): *A MOB története II. Iratok a Magyar Olimpiai Bizottság történetéhez (dokumentumok) 1894–1970.* Budapest: Testnevelési Tudományos Tanács.
- N. Pál, J., & Novák, M. (2021): *A magyar sport története.* Budapest: HOLNAP Kiadó.
- Révész, L. (2023): *A sporttehetség-gondozás elmélete és gyakorlata.* Budapest: Krea-Fitt Kft.
- Szabó, L. (2018): Három arany. A magyar labdarúgás szereplése az olimpiai játékokon. *RUBICON*, 6., 56–63.
- Szatmári, Z. (szerk.). (2018): *Sport, életmód, egészség.* Budapest: Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634541219>
- Takács, F. (1996): *Az olimpiák.* Budapest: ÚTMUTATÓ Kiadó.

Felhasznált források, dokumentumok

- A magyar labdarúgás stratégiája 2020–2025. (2020). Budapest: Magyar Labdarúgó Szövetség. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: https://szovetseg.mlsz.hu/adat/dokumentum/6908/dokumentumok/mlsz_strategiai_kiadvany_2021_web.pdf
- Az amateur-kérdés. (1894. 04. 01.). *Herkules*, 58–59.
- Az iskolai labdarúgás kerettanterve a köznevelés 1–4., 5–8. és 9–12. évfolyamai számára. (2020). Budapest: Oktatási Hivatal. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: [oktatas.hu: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/7.31_labdarugas_1-12.docx](https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/kerettanterv/7.31_labdarugas_1-12.docx)
- Az olympiai játékok 1896-ban. (1895. 02. 24.). *Sport-Világ*, old.: 5.
- Az olympiai játékok felélesztése. (1895. 03. 15.). *Tornaügy*, 7., 107–109.
- Dr. Szigetváry, I. (1892. 07. 24.): Ifjúsági játékok és kirándulások. *Pesti Napló*, oldalszám nélküli melléklet.
- Kemény, F. (1894): Modern olympiai játékok. *Magyar Pedagógia*, 3, 416–421.

- Hosting the Youth Olympic Games. (2023. 12). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Olympic-Games/Future-Host/Factsheet-Hosting-the-Youth-Olympic-Games.pdf>
- Nemzetközi atletikai kongresszus Párisban. (1894. 05. 03.). Fővárosi Lapok, old.: 1058.
- olimpia.hu. (2012. 10. 10.). Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: Nem lesz többé brit olimpiai focivalogatott: <https://olimpia.hu/hirek/nem-lesz-tobbe-brit-olimpiai-focivalogatott>
- Olimpiai Charta. (2023. 10. 15.). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://clientcdn.fra1.cdn.digitaloceanspaces.com/olimpia.hu/documents/EN-Olympic-Charter.pdf>
- Olimpiai Értékek Oktatási és Nevelési Programja (OVEP). (2022). Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://olimpia.hu/mob/dokumentumok/olimpiai-ertekek-oktatasi-es-nevelesi-programja-ovep>
- YOG- Vision, birth and principles. (2024. 09. 14.). Lausanne: Nemzetközi Olimpiai Bizottság. Letöltés dátuma: 2024. 11. 15., forrás: <https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Olympic-Games/Factsheets/YOG-vision-birth-and-principles.pdf>

Levelező szerző:

Gortva János

gortva.janos@uni-eszterhazy.hu

DÉRI DIÁNA

A KÖZNEVELÉSEL ÖSSZEFÜGGŐ FELADATELLÁTÁS: FÓKUSZBAN A NŐI LABDARÚGÓ-AKADÉMIÁK

PUBLIC EDUCATION: FOCUS ON WOMEN'S FOOTBALL ACADEMIES

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Neveléstudományi Doktori Iskola, Eger

Absztrakt

Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai női labdarúgás óriási fejlődésen megy keresztül, ami indokolja, hogy a tudományos kutatások fókuszába kerüljön. Hazánkban 2021-től hat államilag elismert labdarúgó-sportakadémia működtet női szakágot is. Jelen kutatás célja, hogy ezen intézményeket vizsgálja köznevelési feladatellátásuk szemszögéből, pedagógiai programok áttekintése útján. A dokumentumelemzésen túl egy kérdőíves felmérés pedagógiai kapcsolódású kérdéseit is felhasználtuk a vizsgálathoz. A kormányrendeleti szintű szabályozás alapján három sportakadémia tartozik az I. kategóriába, vagyis köznevelési intézményt is fenntart, amelyek pedagógiai programjai a strukturális homogenitásuk ellenére különböznek terjedelmi és tartalmi szempontból. Megegyeznek viszont olyan általános etikai normák, mint a csapatszellem, kölcsönös tisztelet és együttműködés hangsúlyozásában. Bár az élsport és a tanulás összehangolása a sportakadémiák prioritása, ahhoz támogató hátteret nyújtanak, az adaptált tanrend megléte, illetve a tanulmányi ösztöndíj lehetősége is a legkevésbé meghatározó motivációs tényezők közé tartozik a megkérdezett edzők, labdarúgók és szülei szerint, de mindenképp pozitív hatásúak. Összességében kutatásunk megerősítette a sportszakma és az iskola közötti folyamatos egyeztetés, összhang fontosságát. A vizsgált dokumentumok a kereteket biztosítják, azonban a működés eltérhet, ezért a lefektetett elvek megvalósulásának céljából jövőbeni kutatásokat tartunk célszerűnek.

Kulcsszavak: köznevelési feladatok, pedagógiai program, női labdarúgás, sportakadémiai rendszer

Abstract

Both international and Hungarian women's football is undergoing enormous development, which justifies it being at the center of scientific research. From 2021, six state-recognized football sports academies have women's disciplines in our country. The purpose of this research is to examine these institutions from the perspective of their public education tasks, by reviewing pedagogical programs. In addition to document analysis, we also used pedagogically related questions from a questionnaire survey for the investigation. Based on the regulations at the government decree level, three sports academies belong to category I, that is, they also maintain public education institutions, whose pedagogical programs, despite their structural homogeneity, differ in terms of scope and content. However, they agree in emphasizing general ethical standards such as team spirit, mutual respect and cooperation. Although the coordination of elite sports and learning is the priority of sports academies, they provide a supportive background for it, the existence of an adapted curriculum and the possibility of a study scholarship are among the least determining motivational factors according to the interviewed coaches, footballers and their parents, but they definitely have a positive effect. Overall, our research confirmed the importance of continuous coordination and harmony between the sports profession and the school. The examined documents provide the framework, however, the operation may differ, therefore we consider it advisable to carry out future research in order to realize the laid down principles.

Key-words: tasks of public education, pedagogical program, women's football, sports academy system

Bevezetés

A 2023. évi Női Labdarúgó Világbajnokságot övező érdeklődést kihasználva a Nemzetközi Labdarúgó Szövetség (FIFA) nyilvánosságra hozta a teljes női labdarúgást áttekintő, 34 ország bevonásával készített jelentését, reflektorfénybe állítva a szakág rendkívüli növekedését és fejlődését. Míg a 2020/2021-es szezonban mindössze 7 ligában működött női labdarúgó-akadémia, a 2021/2022-es bajnokságban ez a szám már 31-re, vagyis több mint négyeszeresére nőtt (FIFA, 2023). Ebbe a nemzetközi trendbe illeszkedik Magyarország is, ahol a sportágak között a női labdarúgók száma emelkedett az egyik legdinamikusabban, 4 év alatt megháromszorozódott (Déri, 2016), illetve 2021-ben létrejöttek az első női labdarúgó-akadémiák.

A labdarúgó-akadémiák jelentőségét bizonyítja, hogy számos profi futballklub – többek között az Ajax Amsterdam, a Barcelona, a Bayern München – ilyen típusú intézmény keretei között látja biztosíthatónak azt a kiemelkedő színvonalú tehetségfejlesztési környezetet, amely által biztosítani tudja sikeres utánpótlás-nevelését (Nesti & Sulley, 2015). Számos kutatás vizsgálta hazánkban is a férfi labdarúgók tehetséggondozásában már régebb óta kiemelt szerepet játszó sportakadémiai rendszerrel összefüggő tapasztalatokat (Rábai, 2019), annak sportolói bázisát, például élettani (Csáki et al., 2017; Soós et al., 2022;), pszichológiai (Kiss et al., 2015) vagy sportpedagógiai szempontból (Bognár & Csáki, 2020; Kiss, 2021; Rábai, 2018), illetve az ott dolgozó edzők oldaláról (Varga et al., 2018).

A megközelítés módját tekintve némileg eltér Fenyő & Rábai (2020) tanulmánya, amely pedagógiai programok elemzésével, illetve az akadémiák oktatási és szociális részlegeinek vezetőivel készített interjúk alapján kívánta feltárni a labdarúgó-akadémiák növendékeit körülvevő életvilág pedagógiai aspektusait. A kutatási háttér kapcsán hiátusként jellemezték a labdarúgó-akadémiák működését meghatározó jogszabályi környezetet.

A sportiskolai és a sportakadémiai rendszer

A 2000-es évek elejére az utánpótlás-nevelés szinte valamennyi területén nagyfokú szervezeti és szakmai erózió következett be, megfogalmazódott egy új, egységes utánpótlás-nevelési rendszer kialakításának az igénye (SIOSZ, 2019). A napi rendszerességgel sportoló, akár napi több edzésen részt vevő gyermekek esetén felmerült a kérdés, hogy miként tudnak a sport területén is megfelelni a követelményeknek, valamint ezzel párhuzamosan a köznevelés rendszerében hogyan tudják teljesíteni tankötelezettségüket is.

E dilemma feloldására került bevezetésre a sportiskola fogalma, amelyet *a sportról* szóló 2004. évi I. törvény (a továbbiakban: Stv.) definiált. Az Stv. 2011. évi módosítása pedig már a sportiskola két típusát különböztette meg: a köznevelési típusú, illetve az egyesületi jellegű sportiskolát. Lehmann (2011) az akkor még tisztázatlan tartalmú sportakadémiákat az egyesületi jellegű sportiskolák körébe sorolja, Fenyő & Rábai (2016) szerint ezen akadémiák aluldefiniált jogszabályi térben működnek, és szervezeti felépítésükre a sokszínűség jellemző.

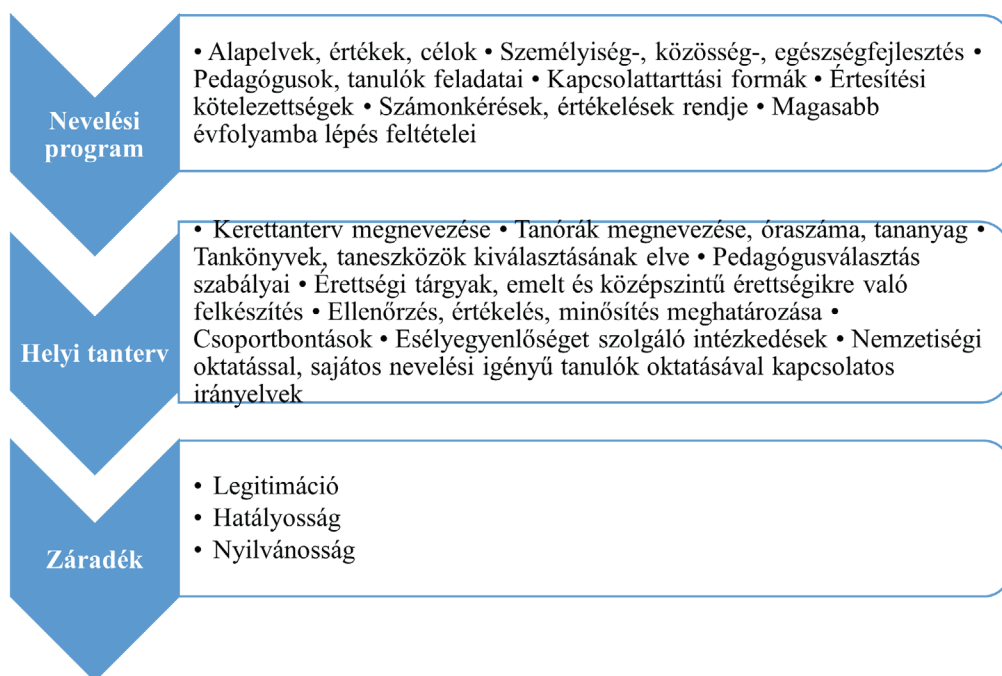
A sportakadémiáknak is feladata, hogy egyidejűleg biztosítsák a tanulók számára a sportkarrier fenntartását és a tankötelezettség teljesítését. Ez utóbbi a sportakadémia keretein kívül, köznevelési intézménnyel együttműködve is történhet. Az Stv. 2019-től nevesíti a sportszervezetek körében a sportakadémiát, amely sportágspecifikus, kiemelkedően magas színvonalú utánpótlás-nevelési, képzési, sporttudományos, sportegészségügyi, infrastrukturális és sportmenedzsment-feltételeket és szolgáltatásokat biztosít, gondoskodik a tehetségkiválasztásról, -gondozásról és -fejlesztésről.

Ezen sportszervezeteknek meg kell felelniük a *sportakadémiákról* szóló 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendeletben (a továbbiakban: 303/2019. [XII. 12.] Korm. rendelet) foglalt feltételeknek. A sportakadémiai rendszer bevezetésének célja egy olyan utánpótlás-nevelési rendszer kialakítása, amely egységes, ösztönző, és hosszú távon az adott sportág nemzetközi eredményességét is biztosítani képes. A 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendelet meghatározta, hogy labdarúgás sportágban legfeljebb 10 sportakadémia lehet, amelyek közül 2021-től 6 működtet női szakágat. 2022-től további két női akadémia került be ebbe a körbe, így jelenleg 12 labdarúgó-akadémiával köthető keretmegállapodás.

A pedagógiai program szabályozása

A sport és az oktatás integrációja a sportakadémiai rendszer, a tankötelezettség és a pedagógiai program hármásának szoros kapcsolódásaként valósul meg. A pedagógiai program a nevelési-oktatási intézmények szakmai alapdokumentuma. A *közoktatásról* szóló 1993. évi LXXIX. törvény rendelkezései alapján 1998. szeptember 1. napjától minden iskolának **új**, saját pedagógiai program szerint kell végeznie oktató-nevelő munkáját. Baráth (1997) a pedagógiai programok megalkotási kötelezettségét kényszer szülte lehetőségnek nevezi. Kényszer a jogszabályi előírás okán, ugyanakkor lehetőség a tág határok közötti saját döntésre belső szervezeti működésükről, az általuk kínált képzés tartalmáról, a kiválasztott módszerekről és eszközökről egyaránt, ami nagy szabadságot és egyúttal felelősséget is ró a tantestületekre és az intézményvezetőkre. A feladat végrehajtása során előtérbe kerül az alkotó tanár típusa, aki Bárdos (2015) szerint tanártársai, a szaktudomány, az intézmény és a világ számára is alkot.

A pedagógiai program átfogja az iskola működésének minden területét, igazodik az iskola (adott esetben a sportakadémia) egyedi szükségleteihez. A pedagógiai programban elsősorban az iskola tanítóinak és tanárainak „pedagógiai hitvallása” fogalmazódik meg, amely mellett tartalmazza a helyi tantervet (óratervi háló, részletes tananyag, követelmények), azaz az intézményben folyó oktató-nevelő munka curriculumát (Falus & Szűcs, 2021) (1. ábra). Az igazgató a nevelőtestület bevonásával készíti el, és a fenntartó hagyja jóvá. A pedagógiai program fejezetrendjét a *nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról* szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet határozza meg.

1. ábra: A pedagógiai program fő részei

(Forrás: Harmat [2024] alapján saját szerkesztés)

Célmeghatározás

Az elmúlt évek fejlődési tendenciáját, illetve a női labdarúgást érintő kutatások elenyésző számát figyelembe véve szükségessé vált egy újabb neveléstudományi szempontú helyzetkép készítése, kifejezetten a női sportolókat foglalkoztató intézmények vetületében, amelyhez korábbi kutatásaink (Déri, 2015; Déri et al., 2024; Kiss et al., 2022) megfelelő kiindulópontul szolgáltak. Mindezek alapján célunk, hogy pedagógiai programjaikon keresztül bemutassuk a női labdarúgó-akadémiák és a köznevelés kapcsolódását.

Módszerek

Minta

A vizsgálat kiterjedt valamennyi, a 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendelet szerint államilag elismert, 2021 őszén érvényes és hatályban lévő sportakadémiai keretmegállapodással rendelkező labdarúgó-sportakadémiára, amely női szakágat működtetett (n = 6): (1) DVTK

(Diósgyőr), (2) Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia – FMLA (Győr), (3) FTC (Budapest), (4) Illés Akadémia (Szombathely), (5) MTK (Budapest), (6) Puskás Akadémia (Felcsút).

A kutatás kvantitatív része három almintára terjedt ki, a sportakadémiák női labdarúgói (n = 262), edzőik (n = 37) és szülei (n = 218) vettek részt benne. A kutatás folyamán 3 különböző korosztály (U15, U17 és U19) játékosai kerültek megszólításra. A populációra vetítve a részvételi arány a következőképpen alakult: az összes labdarúgó 78%-a, az edzők 100%-a, míg a szülők 65%-a vett részt a kutatásban.

Valamennyi akadémia vezetője jóváhagyta a kutatást. A játékosok szülei/gondviselői írásban járultak hozzá gyermekük vizsgálatban történő részvételéhez. (A kutatásetikai engedély száma: RK/1402/2023.) A kutatásban történő részvétel önkéntes volt, a válaszok anonim módon kerültek rögzítésre.

Adatfelvétel

Jelen kutatás eredményessége szempontjából a legcélszerűbb eszköz a dokumentumelemzés és a kérdőíves felmérés alkalmazása volt. A dokumentumelemzés részét képezte az oktatási intézmények pedagógiai programjai mellett a vonatkozó szabályozások áttekintése és elemzése is.

A kérdőívek zárt kérdéseket tartalmaztak, amelyekre adott válaszokhoz négyfokú Likert-skálát alkalmaztunk. Az 1-es érték jelentette a kérdéssel vagy meghatározással való teljes egyet nem értést, a 4-es érték pedig az állítással való teljes egyetértést. A páros skála használatával a cél az ún. kényszerválasztás elérése volt, hogy a válaszadó mindenképpen formáljon véleményt, így kizárva a semlegességet (Zerényi, 2016).

Az adatfelvétel 2021 őszén zajlott, a játékosok és az edzők esetében hétköznapi, felkészülési időszakban, az alábbi helyszíneken: (1) Budapest (FTC, MTK), (2) Diósgyőr (DVTK), (3) Felcsút (Puskás Akadémia), (4) Győr (FMLA), (5) Szombathely (Illés Akadémia). A szülők otthonukban töltötték ki a kérdőíveket, amelyeket visszajuttattak a felmérést végző személyekhez. Az adatfelvétel saját szerkesztésű, papíralapú kérdőívek használatával történt, amelyen két kérdéscsoport került bemutatásra összesen 19 kérdéssel: a sportakadémia választásának háttere és a sportakadémia működési tényezői. A választásra irányuló kérdéseket a szülők és sportolók töltötték ki, míg a működésre irányuló kérdéseket mindenki.

Adatelemzés

Az elméleti háttér vizsgálata során – amely jelen kutatás esetében kiterjedt a jogszabályi környezet változásának áttekintésére – elsőként felmértük, kapnak-e segítséget a női sportakadémiák iránymutatás, konkrét szabályozás formájában a köznevelési feladataik ellátása érdekében. A vizsgálat második lépéseként besorolásra kerültek a női labdarúgó-sportakadémiák a közneveléssel összefüggésben a 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendeletben meghatáro-

zott követelmények alapján (1. táblázat). Ezt követően azon intézmények kerültek fókuszba, amelyek teljesítették az I. kategóriához szükséges feltételeket, vagyis a sportakadémia működtetése mellett fenntartják azt az iskolát és kollégiumot, ahol a sportoló tanulmányi kötelezettségét teljesíti, és amelynek kollégiumi ellátását a sportoló igénybe veheti. Ezen esetekre vonatkozóan vettük górcső alá az iskolák pedagógiai programját.

Kategória	Akadémiát működtet	Kollégiumot tart fent	Iskolát tart fent
I.	✓	✓	✓
II.	✓	✓	-
III.	✓	-	-

1. táblázat: A sportakadémiák besorolása a 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendelet szerint

(Forrás: saját szerkesztés)

Az elemzés során felállítottuk azokat a vizsgálati szempontokat, amelyeket feltétlenül fel kell mérni egy pedagógiai program áttekintése során. Az összehasonlító vizsgálatban segítségünkre volt az Oktatási Hivatal által a köznevelési intézmények alapdokumentumaiknak felülvizsgálatához kiadott 2024. évi módszertani útmutató, illetve a Fenyő & Rábai (2020) tanulmányában használt szempontrendszer. A pedagógiai programokat formai és tartalmi oldalról is áttekintettük, a következő kérdések mentén:

- Milyen terjedelembeli különbségek mutatkoznak?
- Milyen a dokumentumok tagoltsága?
- Milyen a dokumentumok nyelvezete?
- Milyen szerkezetbeli különbségek vagy azonosságok jelennek meg?
- Mennyiben jelennek meg a női szakággal összefüggő sajátosságok?

A kérdőívek esetében leíró statisztikát és különbözőségvizsgálatot végeztünk. A csoportok közti különbséget kétmintás t-próbával, illetve egy szempontos varianciaanalízissel (ANOVA) vizsgáltuk, szignifikanciaszintnek a társadalomtudományi kutatásokban általánosan alkalmazott hibahatárt ($p < 0,05$) vettük alapul. Az adatelemzéshez az IBM SPSS Statistics 29.0 statisztikai programot használtuk.

Eredmények

Női labdarúgó sportakadémiák besorolása

A 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendelet a közneveléssel összefüggő feladatellátás három szintje szerint tesz különbséget a sportakadémiák között. A legmagasabb kategóriába sorolt sportakadémia saját maga működtet iskolát és kollégiumot is, ahol a sportoló tanulmányi kötelezettségét teljesíti, és amelynek kollégiumi ellátását igénybe veheti. Ezen I. kategóriájú sportszervezetnek be kell nyújtania az iskola pedagógiai programját az „Államilag elismert sportakadémia” megnevezés használatát lehetővé tevő keretmegállapodás megkötése érdekében. A 2. táblázat a vizsgált női labdarúgó-akadémiákat mutatja be e szempontrendszer szerint. A hat sportakadémia közül három (FMLA, Illés Akadémia, Puskás Akadémia) esik az első kategóriába, tehát ezek esetében beszélhetünk saját pedagógiai programról.

Kat.	Akadémia csapata	Település	Államilag elismert férfi szakág	Államilag elismert női szakág	Kollégiumot tart fent	Iskolát tart fent
I.	FMLA	Győr	2019-től	2021-től	✓	✓
I.	Illés Akadémia	Szombathely	2019-től	2021-től	✓	✓
I.	Puskás Akadémia	Felcsút	2019-től	2021-től	✓	✓
II.	MTK	Budapest	2019-től	2021-től	✓	-
III.	DVTK	Diósgyőr	2019-től	2021-től	-	-
III.	FTC	Budapest	2019-től	2021-től	-	-

2. táblázat: A női labdarúgó-sportakadémiák áttekintése

(Forrás: saját szerkesztés)

A pedagógiai program oldaláról

A három akadémiai gimnázium (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, Illés Akadémia Gimnáziuma, Felcsúti Leteney Lajos Gimnázium) pedagógiai programjainak összehasonlítása során számos hasonlóságot és eltérést is tapasztaltunk. Bár két esetben (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, Illés Akadémia Gimnáziuma) egységes szerkezetben tartalmazza a dokumentum az akadémiai kollégium pedagógiai programját is, jelen áttekintés azokra nem terjed ki.

A programok struktúrája, nyelvezete analógiát mutat. Szintén elmondható valamilyeni akadémiaiáról, hogy a pedagógiai programok hozzáférhetősége biztosított, az akadémia honlapjáról is könnyen elérhetők.¹ Terjedelmüket (oldalszám: 91, 108, 84), illetve

¹ Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziumának pedagógiai programja: https://fmla.hu/uploads/oth/pedagogiai_program_2020.pdf

részletezettségüket tekintve (fejezetszám: 54, 43, 33) ugyanakkor eltérés mutatkozik a dokumentumok között a strukturális homogenitás ellenére (3. táblázat).

Akadémia	Gimnázium	Elfogadás/ módosítás éve	Oldalszám	Fejezetszám
FMLA	Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma	2020	91	54
Illés Akadémia	Illés Akadémia Gimnáziuma	2022	108	43
Puskás Akadémia	Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium	2011/2018	84	33

3. táblázat: Az I. kategóriás labdarúgó-akadémiák pedagógiai programjainak összehasonlítása formai tényezők alapján (Forrás: saját szerkesztés)

Szintén különböznek a pedagógiai program elfogadásának (módosításának) időpontját illetően is. Míg a Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, valamint az Illés Akadémia Gimnáziuma pedagógiai programjának elfogadása az államilag elismert akadémiai státusz megszerzését követő dátum, addig a Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium esetében ez korábbi. A szombathelyi intézmény létrehozásának indokaként kifejezetten a női szakág megjelenését nevesíti a pedagógiai program.

„... az Illés Akadémia ... akadémiai rendszerébe beintegrálta a női labdarúgás utánpótlás-nevelését is. Így a létszámában megnövekedett, összetételében színesebbé váló fiatal sportemberek iskolai képzésének mikéntje új megoldást követelt. A Kuratórium a gimnázium indítása mellett döntött ...” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 15).

Az iskolák célkitűzései között ugyanez a kettősség figyelhető meg. A Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, valamint az Illés Akadémia Gimnáziuma kiemelt céljaként a sportemberré nevelést definiálja, szinte szó szerint megegyezően fogalmazva, viszont a Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium céljai között nem jelenik meg kapcsolódás a sportolói képzéshez.

„Kiemelt célunk tanulóink sportemberré nevelése, tudatos sportolói személyiség kialakítása, testi és lelki egészségük párhuzamosan történő fejlesztése” (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, p. 12).

Illés Akadémia Gimnáziumának pedagógiai programja:

<https://www.illesgimnazium.hu/wp-content/uploads/2023/05/PEDPROG.pdf>

Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium pedagógiai programja:

<https://letenyeyiskola.hu/storage/n2EDGHXQJSp9CdmHtMEbAivSvTPF7dkJf8qrNBSW.pdf>

„Kiemelt célunk tanulóink sportemberré nevelése, tudatos sportolói személyiségük kialakítása, testi és lelki egészségük párhuzamosan történő fejlesztése” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 18).
 „Iskolánkban folyó pedagógiai munka alapvető nevelési célkitűzése, hogy a személyiségfejlesztés szempontjából kiemelten fontos értékeket tanulóink elsajátítsák” (Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium, p. 9).

Ez az iskolák közötti különbség végigvezethető a deklarált elvek esetében is. A sporttevékenységgel kapcsolatos tényezők a Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziumának, valamint az Illés Akadémia Gimnáziumának pedagógiai programjában kapnak hangsúlyt. Ennek igazolásaként két elvet lényeges kiemelni: a sportolói léthez való igazodás elvét, valamint a sportszakma és iskola közötti folyamatos egyeztetés, azaz az összhang elvét.

„Célunk olyan munkarend kialakítása volt, amely maximálisan tud alkalmazkodni az egyesületben sportoló tanulók megnövekedett edzésidejéhez” (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, p. 5).

„Klubfilozófiánk alapja a pozitív tanulási környezet biztosítása, a pedagógiai program azonosulása a sportolói életvitellel, vagyis az, hogy az oktatás felépítése a futballszakmai munka köré épüljön” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 11).

„A sportegyesülettel való folyamatos egyeztetés, összhang a siker érdekében elkerülhetetlen” (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, p. 11).

„Család, iskola, sportszakma között folyamatos egyeztetés, összhang szükséges” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 17).

Ugyanakkor teljes egyetértés mutatkozik abban, hogy az eredményes labdarúgók nevelésén túl, azzal párhuzamosan rendkívül fontos a civil szakmákra történő felkészítés, adott esetben a felsőfokú továbbtanulási lehetőségek segítése. Ez valamennyi középiskola pedagógiai programjában deklarálásra került, hangsúlyos elemként megjelenítve.

„Fő nevelési-oktatási feladatunk az általános műveltség megalapozása, valamint az érettségi vizsgára és a felsőfokú iskolai tanulmányok megkezdésére, a pályaválasztásra felkészíteni a tanulóinkat, valamint kialakítani a diákokban az élethosszig tartó tanulás igényét és az erre való készséget, képességet” (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, p. 13–14).

„Fel kell készíteni a játékosokat a futballkarrier mellett a civil életre is, hogy megállják helyüket a társadalomban a sportpályafutásuk befejezése után. További célunk a gimnáziumban jó tanulmányi eredménnyel végző labdarúgók felsőfokú továbbtanulási lehetőségének segítése” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 10–11).

„Intézményünk [...] lehetőséget kínál a korszerű szakmai ismeretek elsajátítására és az érettségig kívül piacképes szakmák megszerzésére. [...] A gimnáziumi képzés a közép- és emelt szintű érettségire való felkészítésen túl elsődlegesen főiskolákra, egyetemekre készít fel” (Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium, p. 5–7).

Kiemelésre és csoportosításra kerültek továbbá azok a gondolati elemek, amelyek minden egyes pedagógiai program esetében felfedezhetőek voltak. Ilyenek a küldetésnyilatkozatban leggyakrabban használt kifejezések: csapatszellem, kölcsönös tisztelet, együttműködés. Ezek mind alapvető, a sportolói létén túlmutató emberi értékek.

„Célunk együttműködni, csapat- és csoportmunkában dolgozni tudó játékosok nevelése, ERŐS csapatszellem építése és fenntartása” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 11).

„Olyan iskolát és kollégiumot szeretnénk, ahol a diák és a tanár kölcsönös tisztelettel van a másik iránt” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 13).

„Az osztályfőnök kapcsolatot tart, együttműködik a tanulók edzőivel” (Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma, p. 17).

„A három alapvető cél és az értékrendszer szintézise [...] a pedagógusok, edzők és diákok együttműködésében valósulhat meg” (Illés Akadémia Gimnáziuma, p. 18).

A három akadémiai gimnázium pedagógiai programjának tartalmi összehasonlítását a 4. táblázat foglalja össze a kulcsfogalmak kiemelésével. A lényegi elemek két nagy csoportban kerültek áttekintésre, egyrészt a sportolói léttel összefüggésben, másrészt az általános etikai normákat szem előtt tartva.

	Fehér Miklós Labdarúgó Akadémia Gimnáziuma	Illés Akadémia Gimnáziuma	Felcsúti Letenyey Lajos Gimnázium
Sportemberré nevelés	x	x	-
Sportolói léthez való igazodás	x	x	-
Sportszakma és iskola közötti folyamatos egyeztetés	x	x	-
Civil szakmákra történő felkészítés	x	x	x
Csapatszellem	x	x	x
Kölcsönös tisztelet	x	x	X
Együttműködés	x	x	X

4. táblázat: A pedagógiai programok oktatási-nevelési céljaival összefüggésben használt kulcsfogalmainak kiemelése

Sportakadémia: preferencia és működés

Arra a kérdésre, hogy miért folytatta a labdarúgó sportpályafutását sportakadémián, kilenc válaszalternatívát értékelték a hat női akadémia labdarúgói és a szülők. Legfontosabbnak jelölték meg, hogy *a sportakadémiai rendszerben jobban lehet fejlődni* ($M = 3,51 \pm 0,770$) (5. táblázat). A megkérdezettek a legkevésbé motiváló állításként jellemezték azt, hogy *a sportakadémiai rendszerben a tanulás és az edzés jobban összeegyeztethető* ($M = 3,08 \pm 1,004$), hogy *a sportakadémiai rendszerben biztosított a szállás* ($M = 2,82 \pm 1,145$), illetve *a 4,00 feletti tanulmányi átlaggal rendelkező sportoló ösztöndíj lehetőségét* ($M = 2,77 \pm 1,163$). A kétmintás t-próba elemzés alapján elmondható, hogy nem volt statisztikai különbség a labdarúgók és szüleik véleménye között.

	Σ	Labdarúgó	Szülő	t	p
	M \pm SD (n = 480)	M \pm SD (n = 262)	M \pm SD (n = 218)		
A sportakadémiai rendszerben jobban lehet fejlődni.	3,51 \pm 0,770	3,57 \pm 0,733	3,44 \pm 0,808	1,888	0,060
A sportakadémiai rendszerben nagyobb a szakmai stáb (erőnléti edző, orvos, dietetikus, gyúró stb.).	3,43 \pm 0,906	3,44 \pm 0,877	3,42 \pm 0,943	0,258	0,796
A sportakadémiai rendszerben jobbak a létesítményfeltételek.	3,31 \pm 0,866	3,34 \pm 0,813	3,29 \pm 0,928	0,590	0,555
A sportakadémiai rendszerben jobb a felszerelés és az eszközellátottság.	3,30 \pm 0,872	3,27 \pm 0,844	3,33 \pm 0,905	-0,684	0,494
A sportakadémiai rendszerben ugyanolyan körülmények között focizhatnak a lányok, mint a fiúk.	3,24 \pm 0,959	3,25 \pm 0,907	3,24 \pm 1,020	0,109	0,914
Sportakadémiáról könnyebb jó csapathoz igazolni.	3,08 \pm 0,962	3,13 \pm 0,899	3,01 \pm 1,032	1,273	0,204
A sportakadémiai rendszerben a tanulás és az edzés jobban összeegyeztethető.	3,08 \pm 1,004	3,03 \pm 0,956	3,14 \pm 1,057	-1,172	0,242
A sportakadémiai rendszerben biztosított a szállás.	2,82 \pm 1,145	2,81 \pm 1,135	2,83 \pm 1,159	-0,157	0,875
A 4,00 feletti tanulmányi átlaggal rendelkező sportoló ösztöndíjban részesülhet.	2,77 \pm 1,163	2,73 \pm 1,154	2,82 \pm 1,176	-0,827	0,408

5. táblázat: Miért folytatta a labdarúgó sportpályafutását sportakadémián?

A sportakadémia magas szintű működéséhez biztosított tényezők értékelése alapján az edzők felkészültségét ($M = 3,63 \pm 0,740$), valamint a szakmai stáb (erőnléti edző, orvos, dietetikus, gyúró stb.) felkészültségét ($M = 3,57 \pm 0,784$) emelték ki a labdarúgók, az edzők és a szülők (6. táblázat). A válaszadók a játékos fizikai aktivitásához közvetlenül nem kapcsolódó oktató-nevelő tevékenységet ($M = 3,14 \pm 0,803$), a kollégiumi ellátást ($M = 3,09 \pm 1,053$), valamint a tanrendet ($M = 3,05 \pm 0,951$) tartották a legkevésbé biztosítottnak. A csoportok között szignifikáns különbség nem volt kimutatható a varianciaanalízis alapján.

	Σ	Labdarúgó ^a	Edző ^b	Szülő ^c	F	p
	M \pm SD (n = 517)	M \pm SD (n = 262)	M \pm SD (n = 37)	M \pm SD (n = 218)		
Edzők felkészültsége	3,63 \pm 0,740	3,61 \pm 0,723	3,65 \pm 0,753	3,65 \pm 0,761	0,191	0,826
Szakmai stáb (erőnléti edző, orvos, dietetikus, gyúró stb.) felkészültsége	3,57 \pm 0,784	3,56 \pm 0,749	3,70 \pm 0,740	3,55 \pm 0,831	0,602	0,548
Sportegészségügyi szolgáltatások	3,52 \pm 0,818	3,50 \pm 0,762	3,65 \pm 0,753	3,51 \pm 0,891	0,537	0,585
Játékosok egyéni képeségfejlesztése	3,49 \pm 0,782	3,50 \pm 0,736	3,46 \pm 0,931	3,47 \pm 0,810	0,121	0,886
Akadémia képzési, felkészítési programja	3,47 \pm 0,798	3,48 \pm 0,741	3,46 \pm 0,989	3,46 \pm 0,832	0,021	0,979
Felszerelés és eszközellátottság	3,44 \pm 0,779	3,37 \pm 0,755	3,38 \pm 0,861	3,53 \pm 0,787	2,668	0,070
Létesítmény-feltételek	3,33 \pm 0,827	3,27 \pm 0,798	3,27 \pm 0,838	3,41 \pm 0,856	1,777	0,170
A játékos fizikai aktivitásához közvetlenül nem kapcsolódó oktató- nevelő tevékenység	3,14 \pm 0,803	3,11 \pm 0,779	3,16 \pm 0,834	3,16 \pm 0,828	0,180	0,835
Kollégiumi ellátás	3,09 \pm 1,053	3,08 \pm 1,049	3,22 \pm 0,886	3,07 \pm 1,086	0,315	0,730
Tanrend	3,05 \pm 0,951	2,99 \pm 0,910	3,11 \pm 1,048	3,10 \pm 0,983	0,858	0,425

6. táblázat: A sportakadémia magas szintű működéséhez biztosított tényezők értékei a labdarúgók, az edzők és a szülők szerint

Megbeszélés

Jelen kutatásban mind a stratégiai, mind pedig a szervezeti szintű eljárási dokumentumok áttekintésével igyekeztünk pontosabb képet kapni a női labdarúgó-akadémiák közneveléssel összefüggő feladatellátásáról. Az államilag elismert sportakadémiák kötelezettségei a vizsgált időszakban kormányrendeleti szinten kerültek meghatározásra. Megállapítást nyert, hogy a szakpolitikai dokumentumok egyértelműen rögzítik ezen intézmények működési feltételeit. A követelmények sorában az I. kategóriába tartozó, azaz köznevelési intézményt is fenntartó sportakadémiáknak vállalniuk kell pedagógiai programjuk benyújtását. Ez utóbbi jogszabályi kötelezettség jól jelzi a pedagógiai programok fontosságát.

A feltételnek megfelelő három – női szakágat is működtető – sportakadémia (FMLA, Illés Akadémia, Puskás Akadémia) esetében megfigyelhető volt, hogy a pedagógiai programok a jogszabályok mentén készültek el, rögzítve az oktatási-nevelési célokat és feladatokat. Felépítésben nagyon közel állnak egymáshoz, eltérés abban mutatkozik meg, hogy bizonyos fejezetek szűkebben vagy bővebben kerültek megfogalmazásra. Tartalmi különbséget a sportolói léthez kapcsolódó megfogalmazások megjelenése, illetve annak hiánya jelentett. Az intézmények a viselkedésre vonatkozó követelményeket egyöntetűen kiterjesztik a pályán kívüli területekre is.

A pedagógiai program egy önmeghatározás, ezért elengedhetetlen, hogy része legyen a sport, a sporttevékenységgel kapcsolatos reláció, amely minden esetben teljesült – bár jelentősen eltérő hangsúllyal. Az akadémiák közül kiemelkedett az Illés Akadémia abból a szempontból, hogy kifejezetten a női labdarúgás utánpótlás-nevelésének bevezetése miatt indította gimnáziumát, a női szakág megjelenésére adott válaszként.

A hat női labdarúgó-akadémiát vizsgálva kijelenthető, hogy mind a sportpályafutás sportakadémián történő folytatását befolyásoló, mind pedig a sportakadémia magas szintű működéséhez biztosított tényezők közül a közneveléssel összefüggő feladatellátáshoz kapcsolódókat ítélték a válaszadók a legkevésbe fontosnak. Ugyanakkor valamennyi tényezőt inkább pozitív irányba hatónak tartották a döntés során. A leglényegesebbnek, illetve a legmagasabb szintűnek a személyi feltételekkel összefüggő tényezőket értékelték (pl. edzők, szakmai stáb felkészültsége). Összességében elmondható, hogy a sportakadémiákon valamennyi felsorolt tényezőt biztosítottnak tartják.

A korábban „tisztafogalmú és tartalmú sportakadémiák” (Lehmann, 2011, p. 71) után 2019-től egzakt módon definiálja a sportakadémiát az Stv. A labdarúgó-sportegyesületek által addig önkényesen használt akadémiai elnevezéshez képest bevezetésre került az államilag elismert sportakadémia kategóriája. Elmondható, hogy Fenyő & Rábai (2016, 2020) vizsgálatához viszonyítva kutatásunk során már rendezett jogszabályi háttér segítette a munkát.

A pedagógiai program nem statikus, hanem dinamikus dokumentum, vagyis rugalmasan alkalmazkodik az iskola változó külső és belső körülményeihez, környezetéhez, a változó igényekhez és lehetőségekhez. Mindazonáltal fontos, hogy a pedagógiai programok egységes alapelvekre épüljenek, amihez iránymutatás ad a jogszabályi háttér és az abban foglalt követelmények. Ezentúl elvárás, hogy megfeleljenek a kettős karrier követelményeknek, ugyanakkor tükrözzék saját pedagógiai krédójukat az iskolák. A vizsgált pedagógia programok megfelelnek a Hoffmann (1994) által definiált követelményeknek: tárgyyszerű, világos és egyértelmű megfogalmazásúak.

A fiataloknak sokszor választaniuk kell a tanulás és a sport gyakorlása között. Ezért is rendkívül fontos, hogy a pedagógiai programban rögzített módon biztosított legyen az intézményesített kapcsolat az emelt szintű sportszakmai képzés és a köznevelés intézményrendszere között a fokozott sporttevékenységgel együtt járó terhelés, időbeosztás rugalmas kialakítása céljából, ily módon lehetőséget biztosítva, hogy egyenlő esélyekkel indulhassanak a sportoló tanulók tanulmányi téren a nem élsportoló kortársaikkal. Kutatásunk megerősíti a sportszakma és az iskola közötti folyamatos egyeztetés, összhang fontosságát (Nielsen et al., 2020; Nikander et al., 2020).

A vizsgált iskolák mindegyike fontos célként tűzte ki, hogy sportoló tanulóik alkalmassá váljanak bármely felsőoktatási intézménybe, való továbbtanulásra. Tanulmányok kiemelik, hogy a kettős karrier nemcsak a sportolók későbbi foglalkoztatási lehetőségeit javítja, hanem elősegíti a pszichológiai jólétet is, mivel a sport utáni életre való felkészülés csökkenti a karrier vége utáni bizonytalanságot (Quinaud et al., 2022; Sallen et al., 2023). Szükséges tehát, hogy a hosszú távú sportolói pályafutás megalapozása mellett az oktatási elvárásoknak is megfeleljenek az akadémisták, az opcionális karrierválasztás lehetőségét fenntartva.

Tekintettel arra, hogy a sportakadémiák és az iskolák között fennálló kapcsolatrendszer hatékonyságát növeli a pedagógusok és a sportszakemberek folyamatos kommunikációja, kölcsönös informálódása, javasoljuk ezt szervezettebb és tartalmasabb formában megvalósítani. Ennek módja lehet a pedagógusok részvétele az edzéseken és mérkőzéseken vagy az edzők részvétele a nevelőtestületi és szülői értekezleteken. Az a tény, hogy a megkérdezettek a legkevésbé motiváló állításként jellemezték a sportakadémiai rendszerben a tanulás és az edzés összeegyeztethetőségét, arra utal, hogy további erősítésre szorul ez az irány a gyakorlatban és a tudományban is.

Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a vizsgált dokumentumok a kereteket biztosítják a sporttevékenység és az iskolai kötelezettség optimális összehangolása céljából, azonban a működés eltérhet az elvektől. Továbbra is kérdés az, hogy a magyar labdarúgó-akadémiák a sportági szakképzés mellett a pedagógiai aspektusokra mekkora figyelmet fordítanak. Jelen kutatás felderítő célú volt, amely alapján további empirikus kutatások valósulhatnak meg. Célszerű lenne a deklarált célok és a valós gyakorlat közötti esetleges eltérésekre

fókuszálni – hiszen az elvek gyakorlati megvalósulása még fontosabb a dokumentumban való megjelenésnél –, illetve vizsgálni a tanrenddel összefüggő vélemények hátterét. Fontosnak tartunk továbbá egy utánkövetést, hiszen ebben a tanévben végez a gimnáziumok első osztálya.

Végezetül szeretnénk leszögezni, hogy óriási lépés a magyar női labdarúgás számára az a lehetőség, hogy immár a lányok is akadémiai képzést kaphatnak, és élvezhetik annak előnyeit, hogy egy minőségi utánpótlás-nevelést biztosító képzési rendszerben gondoskodnak a növendékek felkészítéséről és versenyeztetéséről, valamint segítséget nyújtanak a tankötelezettség teljesítésének és az élsportnak az összehangolásában.

Felhasznált irodalom

- Baráth, T. (1997). Iskolafilozófia és pedagógiai program. In: T. Baráth & E. Golnhofér (Eds.) *Iskolavezetés és fejlesztés II*. JATE, Szeged. 1–83.
- Bárdos, J. (2015). A tanári lét dimenziói, különös tekintettel a tudós tanárookra. *Pedagógusképzés*, 12-13(41-42), 47–68. <https://doi.org/10.37205/TEL-hun.2014-2015.03>
- Bognár, J., & Csáki, I. (2020). Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgóinak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia*, 120(3), 229–246. <https://doi.org/10.17670/MPed.2020.3.229>
- Cardno, C. (2018). Policy document analysis: A practical educational leadership tool and a qualitative research method. *Educational Administration: Theory and Practice* 24(4), 623–640. <https://doi.org/10.14527/kuey.2018.016>
- Csáki, I., Szakály, Zs., Fózser-Selmeci, B., Kiss, Z., & Bognár, J. (2017). Psychological and anthropometric characteristics of a Hungarian elite football academy's players. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 73(1), 15–26. doi: 10.1515/pcssr-2017-0002
- Déri, D. (2015). The pedagogue-coach as a determinant factor of football talent development. *Studia UBB Educatio Artis Gymnasticae*, 60(2), 85–94.
- Déri, D. (2016). A női labdarúgás története: Európa, mint a sportág bölcsője. *Testnevelés, sport, tudomány*, 1(1), 70–79. <https://doi.org/10.1515/pcssr-2017-0002>
- Déri, D., Bognár, J. & Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2024). Pedagógiai szempontú elvárások az edzőkkel szemben – fókuszban a női labdarúgó akadémiaik. *Magyar Pedagógia*, 124(2), 1–18. <https://doi.org/10.14232/mped.2024.2.71>
- Falus, I., & Szűcs, I. (2021). *Didaktika*. Akadémiai Kiadó. <https://doi.org/10.1556/9789634547211>

- Fenyő, I., & Rábai, D. (2016). A sporttehetség-gondozás jogszabályi környezete – a sportakadémiák Magyarországon. In K. Kovács (Ed.), *Értéktéremtő testnevelés: Tanulmányok a testnevelés és a sportolás szerepéről a Kárpát-medencei fiatalok életében*. Debreceni Egyetemi Kiadó, 65–88.
- Fenyő, I., & Rábai, D. (2020). A General Overview of the Educational Programmes of the Hungarian Football Academies. *Central European Journal of Educational Research*, 2(2), 101–110. <https://doi.org/10.37441/CEJER/2020/2/2/7919>
- [FIFA] Fédération Internationale de Football Association. 2023. Setting the pace: FIFA benchmarking report Women's football. digitalhub.fifa.com/m/3ba9d61ede0a9ee4/original/dzm2o61buenfox51qjot-pdf.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 22.)
- Harmat, M. (2024). *Módszertani útmutató a köznevelési intézmények alapkokumentumainak felülvizsgálatához*. Oktatási Hivatal, Pécsi Pedagógiai Oktatási Központ.
- Hoffmann, R. (1994). Pedagógiai program készítése az iskolákban. *Iskolakultúra*, 4(6), 48–55.
- Kiss, Z. (2021). Akadémiai labdarúgók tehetséggondozása: fókuszban a nevelés. In J. Bognár (Ed.): *Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei (51. köt., 2021). Tanulmányok a sporttudomány köréből = Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Sport.* 43–52. <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2023.51.43>
- Kiss, Z., Bognár, J., Déri, D., & Csáki, I. (2022). Hazai és határon túli labdarúgó akadémiák utánpótlásedzőinek pedagógiai nézetei.: Pedagogical views of coaches at football academies in Hungary and in neighbouring countries. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 23(8), 26–33.
- Kiss, Z., Fózer-Selmeci, B., Csáki, I., & Bognár, J. (2015). Bentlakó labdarúgó-korosztályok pszichés-mentális jellemzői. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 16(4), 331–347. <https://doi.org/10.1556/0406.16.2015.4.2>
- Lehmann, L. (2011). *Az új típusú sportiskola bemutatása (közoktatási és egyesületi típusú)*. (Szakdolgozat, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem). (Letöltés dátuma: 2024. 10. 06.)
- Nesti, M., & Sulley, C. (2015). *Youth Development in Football. Lessons from the World's Best Academies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203066508>
- Nielsen, J. C., Skrubbeltrang, L. S., Olesen, S. & Karen, D. (2020). Cooperation between schools and elite sports. How are schools affected from engaging in athletic talent development? *International Studies in Sociology of Education*. 31(2). <https://doi.org/10.1080/09620214.2020.1847167>.

- Nikander, J. A. O., Ronkainen, N. J., Korhonen, N., Saarinen, M., & Ryba, T. V. (2020). From athletic talent development to dual career development? A case study in a Finnish high performance sports environment. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(1), 245–262 <https://doi.org/10.1080/1612197X.2020.1854822>
- Rábai, D. (2018). Lila-fehér mezben. *Iskolakultúra*, 28(3–4), 53–63. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2018.7.3>
- Quinaud, R. T., Capranica, L., Doupona, M., & Guidotti F. (2022). The holistic development of talented sportspersons through dual-career. *Frontiers in Sports and Active Living*, 2022(4). <https://doi.org/10.3389/fspor.2022.929981>
- Rábai, D. (2019). Labdarúgó akadémiák rekrutációjának és elégedettségének vizsgálata a fővárosi és a vidéki akadémiák tükrében. *Iskolakultúra*, 29(10), 85–97. <https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2019.10.85>
- Sallen, J., Wendeborn, T. & Gerlach, E. (2023). Talented athletes as high achievers - only in sports? Analysis of academic performance and the impact of dual career assistance programmes in upper secondary school. *German Journal of Exercise and Sport Research*, 53, 410–419. <https://doi.org/10.1007/s12662-023-00878-7>
- Sóos, I., Borysławski, K., Boraczyński, M., Ihász, F., & Podstawski, R. (2022). Anthropometric and Physiological Profiles of Hungarian Youth Male Soccer Players of Varying Ages and Playing Positions: A Multidimensional Assessment with a Critical Approach. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(17), 11041. <https://doi.org/10.3390/ijerph191711041>
- Sportiskolák Országos Szövetsége (SIOSZ) (2019). *Javaslat a köznevelési sportiskolák támogatási rendszerének megújítására*. [https://www.siosz.hu/files/documentlibraryfiles/20196/1559550053SIOSZ - Javaslat a köznevelési sportiskolák támogatási rendszerének megújítására.pdf](https://www.siosz.hu/files/documentlibraryfiles/20196/1559550053SIOSZ_-_Javaslat_a_koznevelesi_sportiskolak_tamogatasi_rendszerenek_megujitasara.pdf) (Letöltés dátuma: 2024. 10. 06.)
- Varga, D., Földesi, Gy., & Gombocz, J. (2018). Declared pedagogical values of coaches at Hungarian football academies. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 77(1), 17–24. <https://doi.org/10.2478/pcssr-2018-0002>
- Zerényi, K. (2016). A Likert-skála adta lehetőségek és korlátok. *Opus et Educatio*, 3(4), 470–478. <https://doi.org/10.3311/ope.39>

Levelező szerző:

Déri Diána

diana.deri@gmail.com

KISS ZOLTÁN^{1,2}, BOGNÁR JÓZSEF^{2,3}, CSÁKI ISTVÁN^{2,4}

UTÁNPÓTLÁSKORÚ LABDARÚGÓK TEHETSÉGGONDOZÁSA: A KÖRNYEZET SZEREPE AZ AKADÉMIAI FEJLESZTÉSBEN

TALENT MANAGEMENT FOR YOUTH FOOTBALL PLAYERS: THE ROLE OF THE ENVIRONMENT IN ACADEMIC DEVELOPMENT

¹Puskás Ferenc Labdarúgó Akadémia, Felcsút

²Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Sport- és Egészségtudományi Kutatócsoport, Eger

³Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Sporttudományi Intézet, Eger

⁴Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem, Budapest

Absztrakt

A labdarúgó-akadémiák tehetséggondozó rendszerében a sportszakmai tevékenységeken túl szisztematikus nevelői hatások is érik a fiatal sportolókat (Bognár és Csáki, 2020). A sportkörnyezet komplexen járul hozzá a sportolói személyiség és jellem alakulásához és egyúttal a sikeres sportolói karrier támogatásához (Kiss és mtsai., 2019). Az utánpótlás-nevelés folyamatában az edzők és szülők szerepe kiemelt jelentőségű egyrészt a fiatalok sportolási szokásainak megalapozásában, másrészt a folyamatos fejlődés biztosításában (Kiss és mtsai., 2021). Az Athletic Talent Development Environment modell a személyi környezetet, a szervezeti támogatást és a tágabb külső környezet szerepét emeli ki a sportolók fejlesztésében, valamint a tehetséggondozásban (Henriksen, Stambulova és Roessler, 2010). Mindezek alapján a kutatás célja a labdarúgóutánpótlás-nevelés sikerességét befolyásoló külső tényezők jelentőségét bemutatni a hazai akadémiák edzőinek, szülőinek és labdarúgóinak oldaláról.

A mintát a hazai labdarúgó-akadémiákon dolgozó edzők (n = 79), labdarúgók (n = 449) és szülei (n = 317) alkották. A kutatás kérdőíves vizsgálatában a válaszadók egyetértésüket fejezik ki azokkal állításokkal kapcsolatban (Likert skála 1–4), melyek a külső befolyásoló tényezőkre irányultak a fiatal labdarúgók tehetségének fejlesztésében,

kibontakoztatásában és a beválásban. Leíró statisztika mellett varianciaanalízist alkalmaztunk az edzők, szülők és labdarúgók véleménye közötti különbségek bemutatására ($p < 0,05$).

Megállapítható, hogy az edzők, a szülők és a sportolók az edző motivációs bázisát ($M = 3,68 \pm 0,51$), az edző szakmai tudását ($M = 3,67 \pm 0,52$), a szakmai stáb felkészültségét ($M = 3,66 \pm 0,52$), a sportoló életvitelét ($M = 3,59 \pm 0,60$), a család pszichés és erkölcsi támogatását ($M = 3,55 \pm 0,61$; $M = 3,55 \pm 0,60$) értékelték a legfontosabb tényezőknél. Ugyanakkor a válaszadóktól kifejezetten alacsony értékeket kapott a család kulturális támogatása ($M = 2,40 \pm 0,858$) és a menedzser ($M = 2,59 \pm 0,87$). A sportolók alacsonyabb jelentőséget tulajdonítottak az edző motivációs bázisának ($F = 18,125$; $p = 0,000$), pedagógiai tudásának ($F = 40,167$; $p = 0,000$), pszichológiai felkészültségének ($F = 32,236$; $p = 0,000$), az edző erkölcsi magatartásának ($F = 47,680$; $p = 0,000$) az edzőkhöz és szülőkhöz képest. A csapattársak teljesítményének a sportolók tulajdonítottak nagyobb jelentőséget, mint a szülők ($F = 4,911$; $p = 0,008$). A szülők szignifikánsan magasabb értékekkel jellemezték a képességnek megfelelő iskolai tanulmányi eredményt ($F = 38,096$; $p = 0,000$) és az iskolai tanulmányi eredményt ($F = 22,396$; $p = 0,000$), mint az edzők és a sportolók. Az edzők a menedzser szerepére vonatkozó ($F = 6,645$; $p = 0,001$) állítást kevésbé jelentős tényezőnek gondolták, mint a szülők és a sportolók.

A kutatás rávilágított arra, hogy az adottságok mellett a külső környezeti tényezőket érdemes komplexen tervezni, és a szülők, edzők és játékokok között elengedhetetlen a folyamatos együttműködés. Ezt érdemes a gyakorlatban hangsúlyozni, a sportszervezetek ez irányú tevékenységeit szakmailag és pedagógiailag támogatni. Egyértelmű, hogy további kutatások szükségesek a sporttehetség-gondozás külső környezeti lehetőségeinek és feladatainak feltárására és alkalmazására.

Kulcsszavak: labdarúgás, tehetséggondozás, sportakadémia, környezet

Abstract

In the talent development system of football academies, in addition to sporting activities, young athletes also benefit from systematic influences from educators (Bognár and Csáki, 2020). The sporting environment contributes to the development of the athlete's personality and character in a complex way, while supporting a successful career in sport (Kiss et al., 2019). The role of coaches and parents in the process of youth training is of paramount importance in both forming the foundations of sporting habits in young people and ensuring continuous development (Kiss et al., 2021). The Athletic Talent Development Environment model highlights the role of personal environment, organisational support

and the wider external environment in the development of athletes and talent development (Henriksen, Stambulova and Roessler, 2010).

Based on the above, the research aims to study the importance of external factors influencing the success of football training from the point of view of coaches, parents and athletes of Hungarian football academies.

The sample consisted of coaches (n=79), footballers (n=449) and their parents (n=317) at Hungarian football academies. In the survey questionnaire, respondents agreed with statements (Likert scale 1 to 4) that focused on external influencing factors in the development of young footballers' talent and in their becoming successful footballers later on. In addition to descriptive statistics, variance analysis was used to demonstrate differences between perceptions of coaches, parents and footballers ($p < 0.05$).

It can be concluded that coaches, parents and athletes rated the motivation techniques of the coach ($M=3.68 \pm 0.51$), the sports professional knowledge of the coach ($M=3.67 \pm 0.52$), the preparedness of the professional staff ($M=3.66 \pm 0.52$), the lifestyle of the athlete ($M=3.59 \pm 0.60$), and the psychological and moral support of the family ($M=3.55 \pm 0.61$; $M=3.55 \pm 0.60$) as the most important factors. However, respondents gave particularly low ratings to cultural support from the family ($M=2.40 \pm 0.858$) and the manager ($M=2.59 \pm 0.87$).

Athletes gave lower importance to the coaches' motivation techniques ($F=18.125$; $p=0.000$), pedagogy skills ($F=40.167$; $p=0.000$), knowledge of psychology ($F=32.236$; $p=0.000$), and moral behaviour ($F=47.680$; $p=0.000$) compared to the importance of the same factors attributed by coaches and parents. Teammates' performance was rated more highly by athletes than parents ($F=4.911$; $p=0.008$). Parents rated academic achievement reflecting the child's ability ($F=38.096$; $p=0.000$) and overall academic performance ($F=22.396$; $p=0.000$) significantly higher than coaches and athletes did. Coaches perceived the role of the manager ($F=6.645$; $p=0.001$) as less significant than parents and athletes did.

The study has shown that – in addition to the aptitudes – external environmental factors should be planned for in a complex way and that continuous cooperation between parents, coaches and athletes is essential. It is worth emphasising this in practice and providing professional and pedagogical support to sports organisations' activities in this area. It is clear that further research is needed to explore and apply the possibilities and tasks regarding external environment of sports talent development.

Key-words: football, talent development, sport academy system, environment

Bevezetés

A labdarúgás Magyarországon – mint a Föld legtöbb országában – komoly népszerűségnek örvend. Az elmúlt években a felnőtt magyar labdarúgó-válogatott teljesítménye közeledett a nemzetközi elit szintjéhez (Kiss et al., 2021). A magyar felnőtt labdarúgó nemzeti csapat kijutott a 2024-ben rendezett Európa-bajnokságra is. Ezt a sikert annak ellenére tudta elérni, hogy az európai topbajnokságokban nagyon kevés magyar labdarúgó található. Ahhoz, hogy ez az eredményesség a jövőben is fenntartható lehessen, és elérhető közelségbe kerüljön akár egy labdarúgó-világbajnokságon való szereplés, növelni kell a nemzetközi szinten is jegyzett klubcsapatokban szereplő labdarúgók arányát.

A tehetséggondozás struktúrájának fejlesztése jelentősegteljes hatást gyakorol a labdarúgás sikerességéhez szükséges képességek fejlesztésére és a beválás eredményességére (Vincze et al., 2011). Az akadémiai rendszer az elmúlt évtizedben a magyar labdarúgás-utánpótlás képzésének fontos sarokkövévé vált (Kiss et al., 2015).

Az utánpótláskorú labdarúgók fejlesztése összetett folyamat, melynek során a külső összetevőket is érdemes kiemeltként kezelni (Williams és Franks, 1998). A labdarúgó-akadémiák tehetséggondozó rendszerében a sportszakmai tevékenységeken túl szisztematikus nevelői hatások is érik a fiatal sportolókat (Bognár és Csáki, 2020). Az utánpótlás-nevelés folyamatában az edzők és szülők szerepe kiemelt jelentőségű egyrészt a fiatalok sportolási szokásainak megalapozásában, másrészt a folyamatos fejlődés biztosításában (Kiss et al., 2021). Néhány tanulmány megerősíti, hogy az akadémiai rendszerű tehetséggondozó intézményekben a környezeti és a személyi támogatás egyaránt hozzájárul a fiatal sportolók fejlődéséhez (Gangsø et al., 2021; Gesbert et al., 2021). Az Athletes Talent Development Environment (ATDE) modell a személyi környezet, a szervezeti támogatást és a tágabb külső környezet szerepét emeli ki a sportolók fejlesztésében, valamint a tehetséggondozásban. A struktúra középpontjában a jövőbeli élsportoló helyezkedik el, a modell egyéb összetevői két szinten (micro- és macroszinten) tagozódnak (Henriksen, Stambulova és Roessler, 2010).

A sportkörnyezet

A sportkörnyezet komplexen járul hozzá a sportolói személyiség és jellem alakulásához és egyúttal a sikeres sportolói karrier támogatásához (Kiss et al., 2019). Bognár és munkatársai (2009) jelentős tényezőként tekintenek arra a nézetre, hogy a tartós, kiemelkedő sporteredményeket a környezeti, szociális és személyes tényezők együtt határozzák. Stöckert (1999) arra az összefüggésre irányítja rá a figyelmet, hogy a környezeti hatások minden egyes gyerekben csak rá jellemzően nyilvánulnak meg, vagyis az azonos (nevelési) módszerek különbözőképpen gyakorolhatnak hatást az eltérő sajátosságokat birtokló gyerekek személyiségére. Szemes

és munkatársai (2017) vizsgálataik eredményei alapján megerősítik azt a szemléletet, hogy az évenkénti környezettel ellentétben a hosszú távú kiemelkedő eredmény egyik kritériuma a feladatorientált motivációs környezet. A magas szintű teljesítmény eléréséhez a genetikai adottságok önmagában nem elégségesek, a környezeti hatások is (edző, edzőkörnyezet, családi háttér, iskola) determinálják a teljesítményt (Baker és Horton, 2004).

Az ATDE-modell az ökológiai aspektus mellett kiemeli a tehetség gondozás hosszú távú stratégiájának a jelentőségét (Martindale et al., 2007). Nikander és munkatársai (2022) a modell legfőbb funkciójának azt tekintik, hogy a sportolók megfelelő támogatást kapjanak az utánpótlásból az élsportolók világába történő átmenethez. Ziya és munkatársai (2022) munkájukban a fiatal tehetséges labdarúgók fejlesztését segítő környezetet vizsgálták az Athlete Talent Development Environment (ATDE) modell alkalmazásával. A kapott eredmények azt mutatták, hogy leginkább a tehetség fejlődése (3.78), a tehetség érvényesülése (3.57) és a tehetség támogatása (3.34) faktorok élveznek elsőbbséget. Mivel a fejlődés elsődlegessége adott a tehetség környezetében, elmondható, hogy annak érdekében, hogy a klub biztosítsa a szükséges feltételeket a labdarúgó-tehetség fejlesztéséhez, a klubnak jobban kell összpontosítania a labdarúgó-sporttehetség fejlődésére, mint az érvényesülésre és a támogatásra. Több kutató a sportolói pályafutást befolyásoló tényezőként tekint a mikrokörnyezet olyan szereplőire, mint az edzők, a szülők és a kortársak (Côté, 1999; Wolfenden és Holt, 2005).

Az edzők szerepe

Napjainkra már Magyarországon is kiépült az akadémiai rendszer, az ott zajló folyamatokban kétségkívül fő szerep hárul az edzőkre, azonban a szakmai feladatok elvégzése mellett a fiatal labdarúgók sporton túli életét is fontos figyelemmel kísérniük, mivel ott is lehetőség nyílik az erkölcsi értékek közvetítésére, ami nem kizárólag a szülők, a tanárok és a nevelők feladata (Kiss et al., 2015). Számos publikáció hangsúlyozza, hogy az edzők követik a fiatal játékosaik iskolai teljesítményét, ami alátámasztja a szakmai területen átnyúló nevelői hatás fontosságát, ezzel is elősegítve a sportolók szociális készségeinek fejlődését (Aalberg és Saether, 2016; Larsen et al., 2012). Biróné (2011) véleménye is alátámasztja azt a nézetet, miszerint az edzői munka jellegzetességei közé sorolandó, hogy a sportágspecifikus ismeretek mellett a pedagógiai tudást sem nélkülözhetik az edzők a sikerességük érdekében.

Jowett és Cockerill (2003) több olimpiai sportág éremszerzőinek a véleményét elemezve megállapították, hogy a komoly nevelési módszereken alapuló edzői támogatás elősegíti a kiemelkedő teljesítmény elérését. Kiss és munkatársai (2019) vizsgálatukban egy hazai és egy határon túli labdarúgó-akadémia fiatal sportolóinak az edzői szerepekről vallott nézeteit gyűjtötték össze. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a hazai labdarúgók kevésbé viszonyulnak barátként és családtagként edzőikhez, mint a határon túli akadémisták. Varga

(2017) labdarúgóedzők véleményét elemzi a tanítványaikkal való kapcsolatukról. A kapott értékek alapján elmondja, hogy az edzők előnyben részesítik a sportteljesítmény növelését szolgáló tulajdonságokat az erkölcsi normákkal szemben. Budavári (2007) kiemeli, hogy az edzők által elmondott dicsérő szavak és a teljesítménnyel kapcsolatos vélemények nagy hatással vannak a fiatal sportolók sporttevékenység iránti elhivatottságára és motivációjára.

Az edzővel szemben támasztott követelmények közé sorolható a szakmai és a pedagógiai felkészültség magas szintű megléte. Az erkölcsi követelmény is helyet kap ebben a felsorolásban mint a pedagógiai munka intrinzik lényegét kifejező tartalmi összetevő. Az általános műveltség jelentőségét az edzők mint pedagógiai tevékenységet végző személyek nem tekinthetik magánügynek. A nyelvi műveltség egyrészt fontos a kommunikáció minősége végett, másrészt a példakép státusz is megköveteli a szofisztikált beszédet (Gombocz, 2008).

A család mint támogató közeg

Meylan és munkatársai (2010) vizsgálatának eredményei igazolják, miszerint külső tényezőként a család is szerepet játszik a tehetségek kibontakoztatásában. Bognár és munkatársai (2006) kiemelik a szülők szerepét a fiatal sportolók tehetségének fejlesztésében, jelentős tényezőként tekintenek a szülők által képviselt szemléletre, mely komoly hatással bír a gyerekeik akarati-érzelmi összetevőinek megszilárdítására. Révész (2023) megerősíti azt az álláspontot, hogy a családi háttér mint első nevelési színtér a külső környezeti összetevők kiemelkedő területe. A család erkölcsi és anyagi támogató magatartása és tevékenysége hozzájárul a sportban részt vevők számának emelkedéséhez (Coté, 1999). Bloom (1985) azt a megállapítást tette, hogy az élsportolók, zenészek és szobrászok családtagjai között gyakran voltak kimagasló teljesítmények, és magukat a szülőket is a munkához való kemény hozzáállás jellemezte. Kay (2004) művében azt a területet elemzi, hogy a család milyen mértékben van hatással a sportban való részvétel alapelveire. A családnak kiemelt szerepet tulajdonít a sportszocializációban is, különösen a sport gyakorlati támogatásában. A tanulmány további, a családok anyagi támogatásához köthető eredményei alapján elmondható, hogy az alacsonyabb bevétellel bíró családok gyermekei jóval kevesebb (4,8 óra/hét) időt töltenek sportolással, mint a közepes jövedelmű családok gyermekei (10,4 óra/hét). Tehetséges norvég kajakosokkal foglalkozó edző beszélt a szülői attitűdről Henriksen (2010) ATDE-modellt elemző kutatásában, melynek folyamán arról tett említést, hogy a szülők egy része gyakran kipróbálja a túrakajakokat, míg gyermekeik edzenek, ezzel is jelezve a sportág és a klub felé való elköteleződésüket.

A gyermek sporttevékenységéhez köthető szülői magatartásformák komoly befolyással bírnak a fiatal sportolók teljesítőképességére. Nem mindegy tehát, hogy a szülők milyen mértékben követik a sportoló gyerekük edzéseit és versenyeit, valamint milyen véleménnyel vannak az edző munkájáról (Mizsér, 2018). Csíkszentmihályi és munkatársai (2010) azt

tapasztalták, hogy a tehetségesnek számító fiatal egyének többsége ingergazdag családi környezetben nevelkedik. Genevois (2011) úgy gondolja, hogy a szülők tevékenysége a gyerekek sportolása tekintetében az idő előrehaladtával változik. Eleinte az erkölcsi támogatás a domináns (pl.: időt kell szánni a gyerek sportolására), majd később különösen a pubertáskorban a finansziális tényezők is előtérbe kerülnek, sportáganként eltérő mértékben.

Az iskola szerepe

A fiatal labdarúgók napirendjében – hasonlóan a nem sportoló tanulókéhoz – is helyet kap az iskolai oktatás, így az edzések és mérkőzések mellett az iskola megfelelő helyszín a sportolók erkölcsi összetevőinek egy magasabb szintre való emelésére, ami hozzájárul a sportolói eredményességhez (Kiss et al., 2021). Kozéki (1987) arra az összefüggésre mutat rá, hogy az oktatási intézmények is lehetőséget kínálnak a fiatalok teljesítményének megnyilvánulására. A tanulás során nyújtott teljesítmény is megköveteli a tanulóktól az erőfeszítést az adott feladatok végrehajtása folyamán, megadva a pillanatnyi egyéni érdektől (komfortzóna) való elszakadás esélyét. Csányi és Révész (2015) fontosnak tartják kiemelni, hogy a tehetséggondozás komplexitásával összefüggésben az iskolákban az oktatási és nevelési folyamatokon keresztül a gyerekek egy többtényezős személyiségfejlődésen mennek át, melynek részét képezik a pszichomotoros, kognitív és affektív szegmensek. Révész (2023) nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy a testnevelésórák optimális esetben hozzájárulhatnak a tanulók képességeinek fejlesztése révén a sporttehetség-gondozás eredményességéhez. Géczi (2014) úgy gondolja, hogy a (testnevelő) tanárok és az edzők közötti kapcsolat elmélyülése javíthatja a fejlesztési folyamatok hatékonyságát. Henriksen (2010) tanulmányában svéd utánpótláskorú atléták edzője az interjú során nyilatkozott a tanulás és a sporttevékenység összekapcsolásáról. A kikérdezés során az edző elmondta, hogy a klub atlétikával foglalkozó középiskolával épített ki szoros kapcsolatot, így az ő sportolóik (akinek a napirendje lehetővé teszi) délelőtt az iskolában is részt vehetnek edzésen, míg az iskola tanulói este az egyesületben kaphatnak plusz-edzéslehetőséget, így segítve az iskolai tanulmányok és a sportolás összehangolását.

Biróné (2004) szerint a fiatal sportolók számára a pedagógiai folyamatban való részvétel a sportolás csak részben biztosítja, így az iskola mint sporton túli terület a személyiségfejlesztésen keresztül járulhat hozzá a tehetséggondozás sikerességéhez. Chelladurai és Saleh (1980) rávilágítanak az iskola konstruktív szerepére mint sajátos környezeti tényezőre a tehetséggondozás eredményességének vonatkozásában.

A külső tényezők hatásrendszere

Az életmód magában foglalja azokat a körülményeket, amelyek között élünk, és azokat a szokásokat, azt az életstílust, melyek jellemeznék bennünket. Az életmód elkülönülhet egészséget támogató, illetve károsító variánsra.

Az egészségre káros magatartási faktorok közül kiemelhetők az egészségtelen táplálkozási szokások, valamint a dohányzás, az alkohol és a kábítószer-fogyasztás mint rizikó-magatartásformák. A nevelés és a személyiségfejlesztés komoly szerepet játszik a fiatalok egészségtudatos magatartásának konstruktív irányú változásában (Nagy L.-né, 2019).

A sportolók teljesítményoptimumának elérésében komoly befolyásoló tényező a létesítményi háttér minőségi megléte. „A sport infrastruktúrája szűkebb értelemben az a mesterséges környezet, ahol a sportra való felkészülés, edzés és versenyzés folyik. Tágabb értelemben magába foglalja a sportlétesítmények igénybevételéhez és működtetéséhez szükséges műszaki létesítményeket is. A sportinfrastruktúra fejlesztésének fontossága a sport növekvő népszerűségéből és hozzá az optimális sportolási feltételek megteremtésének igényéből adódik” (www.jgypk.hu/2013).

Az Ajax labdarúgó-akadémiájának valóságos és szimbolikus központja a klubház közössége, mely a klub egyik legfontosabb létesítménye. Ebben a komplexumban található minden olyan helyiség (öltözők, irodák, edzőtermek, osztálytermek, kávézó), ahol az alkalmazottak, a szülők, a barátok és a szurkolók találkozhatnak és beszélgethetnek (Larsen et al., 2020).

A felnőtt hivatásos labdarúgók tekintetében sportmenedzserek segítik a játékosok karrierjének a kiteljesedését. Ez a jelenség teljesen elfogadott, és a rendszer elválaszthatatlan része, hiszen a bevált, sikeres sportolók életében a gazdasági tényezők is nagy jelentőséggel bírnak. Azonban a vélemények megoszlanak azon a téren, hogy milyen korban kezdődjön el egy fiatal labdarúgó karrierjének a tervezése menedzserek bevonásával.

Cél

Jelen tanulmány célja a labdarúgó-tehetséggondozás sikerességét meghatározó külső tényezők segítségével bemutatni, hogy a magyarországi edzők, szülők és sportolók milyen különbségeket és hasonlóságokat fogalmaznak meg a fiatal labdarúgó-tehetségek kibontakoztatását befolyásoló külső faktorok tekintetében. Számos vizsgálat eredményét elemezve és a megszerzett tapasztalatainkra hagyatkozva úgy gondoltuk, hogy az edző tevékenységével kapcsolatos elvárások kiemelt jelentőségűek lesznek, valamint az edzők, a szülők és a sportolók között kimutatható különbségeket találunk.

Módszerek

Mintaválasztás

A vizsgálatba Magyarország hét kiemelt labdarúgó-akadémiáját vontuk be (1. táblázat). A kutatás során négy különböző korosztály játékosait (u-15, u-16, u-17, u-19), a négy korosztályt képviselő utánpótláskorú labdarúgók szüleit és a velük foglalkozó edzőket (veze-tőedzők, asszisztensedzők, erőnléti edzők, videóelemzők, kapusedzők) szólítottunk meg. Az adatfelvétel időpontjában nem minden akadémiánál volt korosztályonként mind az öt munkakör betöltve. Így 79 edző, 449 labdarúgó és 317 szülő élt a válaszadás lehetőségével. Az adatfelvétel 2019 tavaszán hétköznapokon, a délutáni edzések előtt történt a felkészü-lési, illetve a versenydőszakban, a szülők otthon töltötték ki a kérdőívet. Az adatfelvételi helyszíneken az intézményeket irányító testület jóváhagyta a kutatáshoz tartozó etikai és módszertani tényezőket. A 18 év alatti gyerekek szülei írásban járultak hozzá a vizsgálatban való részvételhez, míg a már nagykorú sportolók maguk írták alá a beleegyező nyilatkozatot.

Edző	Szülő	Sportoló				Összes
		U-15	U-16	U-17	U-19	
79	317	108	121	107	113	845

1. táblázat: A kutatásban felmért személyek elemszáma és a játékosok megoszlása korosztályok szerint (N = 845) Forrás: saját szerkesztés

Adatfelvétel

A vizsgálat során a kérdőív módszerét alkalmaztuk. Az írásbeli kikérdezés arra irányult, hogy mely külső tényezők (szakmai, család, iskola) bírnak befolyásoló erővel a fiatal labdarúgók tehetségének fejlesztésére, kibontakoztatására és bevalására.

A kérdőív zárt jellegű kérdéseket tartalmazott. Az edzőknek 1-től 4-ig terjedő attitűd-skálán kellett meghatározni, hogy mennyire értenek egyet az adott kijelentéssel: az 1-es érték jelentette a kérdéssel vagy meghatározással való teljes egyet nem értést, az 4-es érték pedig a kijelentéssel való teljes egyetértést.

Adatelemzés

A minta jellemzéséhez leíró statisztikát, a csoportok közötti különbségek bemutatásához varianciaanalízist alkalmaztunk. Szignifikanciaszintnek a társadalomtudományokban leggyakrabban alkalmazott 5%-os hibahatárt vettük alapul. A kérdőív adatainak elemzéséhez az SPSS 25.0 statisztikai programot alkalmaztuk

Eredmények

Az edzőkhöz köthető tényezőket elemezve megállapítható (2. táblázat), hogy az edzők, a szülők és a sportolók az edző motivációs bázisát, hozzáállását ($M = 3,68 \pm 0,51$), az edző szakmai tudását ($M = 3,67 \pm 0,52$) és a szakmai stáb felkészültségét ($M = 3,66 \pm 0,52$) értékelték a legmagasabb pontszámmal, legkevésbé fontos tényezőként az edző műveltsége, kulturáltsága állítást ($M = 3,17 \pm 0,72$) jelölték meg.

A szakmai stáb felkészültségét kivéve minden esetben találtunk statisztikailag kimutatható különbséget a csoportok között. A sportolók szignifikánsan alacsonyabb értékekkel jellemezték az edző motivációs bázisát, hozzáállását ($F = 18,125$; $p = 0,000$), az edző pedagógiai felkészültségét ($F = 40,167$; $p = 0,000$), az edző pszichológiai felkészültségét ($F = 32,236$; $p = 0,000$), az edző erkölcsi magatartását ($F = 47,680$; $p = 0,000$) a másik két almintához viszonyítva. A szülők az edző szakmai tudását ($F = 11,701$; $p = 0,000$) az edzőkkel és a sportolókkal szemben, az edző módszertani tudását ($F = 19,571$; $p = 0,000$), az edző műveltségét, kulturáltságát ($F = 6,426$; $p = 0,002$) a sportolókkal szemben jellemezték magasabb pontszámmal, a csapattársak teljesítményének ($F = 4,911$; $p = 0,008$) pedig a sportolók tulajdonítottak nagyobb jelentőséget a szülők véleményével összevetve.

	Σ	Edzők ^a	Szülők ^b	Sportolók ^c	F	p
	M \pm SD (n = 845)	M \pm SD (n = 79)	M \pm SD (n = 317)	M \pm SD (n = 449)		
Az edző motivációs bázisa, hozzáállása [*]	3,68 \pm 0,51	3,75 \pm 0,46 ^c	3,80 \pm 0,40 ^c	3,58 \pm 0,56 ^{ab}	18,125	0,000
Az edző szakmai tudása [*]	3,67 \pm 0,52	3,59 \pm 0,54 ^b	3,78 \pm 0,44 ^{ac}	3,61 \pm 0,56 ^b	11,701	0,000
A szakmai stáb felkészültsége (erőnléti edző, rehabilitációt irányító személy, sportorvos, dietetikus)	3,66 \pm 0,52	3,72 \pm 0,45	3,70 \pm 0,49	3,62 \pm 0,55	2,749	0,065
Az edző módszertani tudása [*]	3,61 \pm 0,53	3,62 \pm 0,53	3,75 \pm 0,46 ^c	3,51 \pm 0,56 ^b	19,571	0,000
Az edző pedagógiai felkészültsége [*]	3,56 \pm 0,60	3,75 \pm 0,46 ^c	3,74 \pm 0,47 ^c	3,39 \pm 0,66 ^{ab}	40,167	0,000
Az edző pszichológiai felkészültsége [*]	3,47 \pm 0,61	3,61 \pm 0,54 ^c	3,65 \pm 0,51 ^c	3,31 \pm 0,65 ^{ab}	32,236	0,000
Az edző erkölcsi magatartása [*]	3,45 \pm 0,64	3,81 \pm 0,39 ^c	3,63 \pm 0,52 ^c	3,27 \pm 0,69 ^{ab}	47,680	0,000
A csapattársak teljesítménye [*]	3,36 \pm 0,63	3,29 \pm 0,60	3,28 \pm 0,63 ^c	3,42 \pm 0,62 ^b	4,911	0,008
Az edző műveltsége, kulturáltsága [*]	3,17 \pm 0,72	3,24 \pm 0,64	3,26 \pm 0,63 ^c	3,08 \pm 0,79 ^b	6,426	0,002

A felső indexek az átlagok páronkénti összehasonlításának eredményeként kapott szignifikáns különbségeket jelzik az alminták között $^*(p < 0,05)$

2. táblázat: Edzőkhöz köthető tényezők

A családhoz és az iskolához köthető tényezők eredményei szerint (3. táblázat) a csoportok kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a család pszichés (M=3,55 \pm 0,61) és erkölcsi támogatásának (M = 3,55 \pm 0,60), viszont alacsony pontszámmal jellemezték a család kulturális és műveltségi támogatására vonatkozó állítást (M = 2,40 \pm 0,85).

A csoportok között statisztikailag kimutatható különbséget öt esetben találtunk. A szülők szignifikánsan magasabb értékekkel jellemezték a képességnek megfelelő iskolai tanulmányi eredményt (F = 38,096; p = 0,000), az iskolai tanulmányi eredményt (F = 22,396; p = 0,000), mint az edzők és a sportolók, valamint a család erkölcsi (F = 11,306; p = 0,000), kulturális és műveltségi támogatását (F = 4,393; p = 0,013) a sportolókkal szemben. Az edzők a család anyagi támogatását (F = 31,322; p = 0,000) kevésbé fontosnak gondolták, mint a szülők és a sportolók, a sportolók pedig a szülők véleményéhez viszonyítva tartották ugyanezt kevésbé fontosnak.

	Σ	Edzők ^a	Szülők ^b	Sportolók ^c	F	p
	M \pm SD (n = 1125)	M \pm SD (n = 100)	M \pm SD (n = 411)	M \pm SD (n = 614)		
Család pszichés támogatása	3,55 \pm 0,61	3,52 \pm 0,59	3,58 \pm 0,58	3,54 \pm 0,63	0,552	0,546
Család erkölcsi támogatása [*]	3,55 \pm 0,60	3,56 \pm 0,57	3,67 \pm 0,53 ^c	3,46 \pm 0,64 ^b	11,306	0,000
Képességnek megfelelő iskolai tanulmányi eredmény [*]	2,76 \pm 0,77	2,49 \pm 0,65 ^b	3,05 \pm 0,73 ^{ac}	2,61 \pm 0,77 ^b	38,096	0,000
Család anyagi támogatása [*]	2,74 \pm 0,83	2,16 \pm 0,66 ^{bc}	2,88 \pm 0,80 ^{ac}	2,74 \pm 0,83 ^{ab}	31,322	0,000
Iskolai tanulmányi eredmény [*]	2,62 \pm 0,79	2,35 \pm 0,68 ^b	2,85 \pm 0,75 ^{ac}	2,51 \pm 0,79 ^b	22,396	0,000
Család kulturális és műveltségi támogatása [*]	2,40 \pm 0,85	2,42 \pm 0,65	2,51 \pm 0,75 ^c	2,32 \pm 0,94 ^b	4,393	0,013

A felső indexek az átlagok páronkénti összehasonlításának eredményeként kapott szignifikáns különbségeket jelzik az alminták között. ^{*}($p < 0,05$),

3. táblázat: Családi és iskolai tényezők

Az „egyéb külső tényezők” kérdéskör vizsgálata során elmondható (4. táblázat), hogy a vizsgálatban részt vevő személyek kiemelt jelentőséget tulajdonítottak az életvitel (M = 3,59 \pm 0,60) és az inspiráló, támogató környezet a klubnál (M = 3,48 \pm 0,59) állításoknak, míg legkevésbé instruáló tényezőként a menedzser szerepére (M = 2,59 \pm 0,87) tekintettek.

Szignifikáns különbség három esetben mutatható ki a csoportok között. A sportolók az életvitelt (F = 12,596; p = 0,000) a másik két csoporthoz viszonyítva, a létesítményi háttérrel, tárgyi és eszközfeltételeket (F = 11,461; p = 0,000) pedig a szülők véleményével összevetve értékelték alacsonyabb pontszámmal. Az edzők a menedzser szerepe (F = 6,645; p = 0,001) állítást kevésbé jelentős tényezőnek gondolták, mint a szülők és a sportolók.

	Σ	Edzők ^a	Szülők ^b	Sportolók ^c	F	p
	M \pm SD (n = 1125)	M \pm SD (n = 100)	M \pm SD (n = 411)	M \pm SD (n = 614)		
Életvitel [*]	3,59 \pm 0,60	3,71 \pm 0,48 ^c	3,70 \pm 0,51 ^c	3,49 \pm 0,66 ^{ab}	12,596	0,000
Inspiráló, támogató környezet a klubnál	3,48 \pm 0,59	3,57 \pm 0,54	3,52 \pm 0,55	3,44 \pm 0,62	2,868	0,057
Létesítményi háttér, tárgyi és eszközfeltételek [*]	3,16 \pm 0,70	3,15 \pm 0,72	3,30 \pm 0,64 ^c	3,06 \pm 0,72 ^b	11,461	0,000
A menedzser szerepe [*]	2,59 \pm 0,87	2,25 \pm 0,86 ^{bc}	2,60 \pm 0,83 ^a	2,64 \pm 0,88 ^a	6,645	0,001

A felső indexek az átlagok páronkénti összehasonlításának eredményeként kapott szignifikáns különbségeket jelzik az alminták között ^{*}($p < 0,05$)

4. táblázat: Egyéb külső tényezők

Megbeszélés

A kapott eredmények alapján megállapítható, hogy az edzők, a szülők és a sportolók hasonló és különböző véleményeket egyaránt megfogalmaznak a fiatal labdarúgó-tehetségek utánpótláskorból élsportba való átmenetét segítő környezet tekintetében. Elmondható, hogy statisztikailag kimutatható különbség tizenhat tényező esetében mutatkozott meg a három csoport összehasonlítása során.

Lindner és Kerr (2001) szerint a tehetséggondozás eredményességére a külső környezeti tényezők is hatással vannak. Larsen és munkatársai (2020) az ATDE-modell felhasználásával elemezték a holland Ajax Amszterdammak, a világ legsikeresebb utánpótlásnevelő labdarúgóklubjának szervezeti kultúráját. Vizsgálatuk eredményeként megállapították, hogy a labdarúgóképzés során az egyén hosszú távú fejlesztése áll a középpontban, melynek fontos eleme a sportszakmai koncepció, az iskola, a család és a környezet különböző komponenseinek együttműködése.

A tehetségek bevalását befolyásoló edzőkhöz köthető tényezők közül az edző motivációs bázisát, hozzáállását emelték ki a válaszadók. Ebből az állításból következhet, hogy az edzőkre kulcsfontosságú szerep hárul a fiatal labdarúgók feladat iránti elköteleződésének a megerősítésében, melyet Meylan és munkatársainak (2010) kutatási eredményei szintén alátámasztanak. A megkérdezettek magas értékkel jellemezték még az edzők szakmai tudását és a szakmai stáb felkészültségét. Említésre érdemes, hogy az edzők és a szülők nagy jelentőségűnek gondolták az edző pedagógiai felkészültségét, s ezt erősítik Kis (2004) gondolatai is, miszerint az edzői szerep nem múlhatja felül a pedagógiai szerepet. Szignifikáns különbség mutatkozott az edző pszichológiai felkészültségének vonatkozásában. Ennek az állításnak a fiatal labdarúgók tulajdonítottak a legkisebb jelentőséget, így valószínűsíthető, hogy a sportolók inkább a sportszakmai feladatokkal azonosítják az edzői szerepet. Varga és munkatársai (2018) vizsgálatának elemzése hasonló véleményt tükröz, ugyanis a magyar akadémiákon dolgozó edzők eredmény-központúsága minden más tényezőt felülmúlt.

A családi és iskolai tényezőket elemezve az edzők, szülők, sportolók mintájában egyaránt magas értékeket kapott a család erkölcsi és pszichés támogatása, ami azt mutatja, hogy a családi háttér – mint első szocializációs színtér – figyelembevétele fontos tényező a tehetséggondozás folyamatában, amit Kay (2004) kutatási eredményei is alátámasztanak. Szignifikáns eltérés mutatkozott mindkét tanulmányi eredmény jelentőségében. A kapott eredmény arra mutat rá, hogy a szülők számára fontosabb az iskolai tanulmányok teljesítése, mint a fiatal labdarúgókkal foglalkozó edzőknek. Ezt bizonyítja Rábai (2020) elemzése is, mely szerint az utánpótláskorú labdarúgók lesújtó véleménnyel voltak azzal kapcsolatban, hogy edzőik mennyire kíváncsiak a tanulmányi eredményeikre.

Az „egyéb külső tényezők”-et vizsgálva elmondható, hogy a fiatalok életvitelére komoly tényezőként tekintenek a válaszdók, ezáltal feltételezhető, hogy a vizsgált személyek a sporttáplálkozás, a pihenés vagy a káros szenvedélyek sporttevékenységre kifejtett hatásairól bizonyos szintű ismeretekkel rendelkeznek. Mikulán és munkatársai (2010) kutatási eredményeik elemzése során azt állapították meg, hogy az aktív sportolók szignifikánsan kevesebbet dohányoznak és kevésbé fogyasztanak alkoholt, mint a nem sportoló személyek. Az edzők statisztikailag kimutathatóan kisebb jelentőséget tulajdonítanak a menedzser szerepének, mint a szülők és a sportolók. A kutatás rávilágított arra, hogy az adottságok mellett a külső környezeti tényezőket érdemes komplexen tervezni, és a szülők, edzők és játékokok között elengedhetetlen a folyamatos együttműködés. Ezt érdemes a gyakorlatban hangsúlyozni, a sportszervezetek ez irányú tevékenységeit szakmailag és pedagógiailag támogatni. Egyértelmű, hogy további kutatások szükségesek a sporttehetség-gondozás külső környezeti lehetőségeinek és feladatainak feltárására és alkalmazására.

Felhasznált szakirodalom

- Aalberg, R. R., Saether, S. A. (2016): The Talent Development Environment in a Norwegian top-level football club. *Sport Science Review*, **25**: 3-4, 159–182.
<https://doi.org/10.1515/ssr-2016-0009>
- Baker, J., Horton, S. (2004). A review of primary and secondary influences on sport expertise. *High Ability Studies*, 15(2), 211–228
<https://doi.org/10.1080/1359813042000314781>
- Biróné, Nagy E. (szerk.) (2004) Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Biróné, Nagy E. (szerk.) (2011) Sportpedagógia. Dialóg Campus Kiadó, Pécs. [Kézirat.]
- Bloom, B. S. (1985). *Developing talent in young people*. New York: Ballantine.
- Bognár J., Trzaskoma-Bicsérdy G., Révész L., Géczy G. (2006) A szülők szerepe a sporttehetség-gondozásban. *Kalokagathia*, 44, 1–2. 86–95.
- Bognár, J., Trzaskoma-Bicsérdy, G., Révész, L. (2009). Az élsport, sporttehetség, tehetség-gondozás. In: Szatmári Zoltán (szerk.) *Sport, életmód, egészség*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 711–733.
- Bognár, J. Csáki, I. (2020) Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgóinak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia* 120:3, 229–246.
- Budavári Á. (2007). *Sportpszichológia*. Medicina Könyvkiadó Zrt., Budapest.

- Chelladurai, P., Saleh, S. D. (1980) Dimensions of Leader Behavior in Sports: Development of a Leadership Scale. *Journal of Sport Psychology*, 2, 34–45.
<https://doi.org/10.1123/jsp.2.1.34>
- Coté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The Sport Psychologist*, 13(4). 395–417. <https://doi.org/10.1123/tsp.13.4.395>
- Csányi, T., Révész, L. (2015). A testnevelés tanításának didaktikai alapjai. Középpontban a tanulás. Magyar Diáksport Szövetség. Budapest.
- Csikszentmihályi, M., Rathunde, K., Whalen, S. (2010) Tehetséges gyerekek – Flow az iskolában. Nyitott könyvműhely, Budapest.
- Gangsø, K., Aspvik, N. P., Mehus, I., Høigaard, R., & Sæther, S. A. (2021). Talent Development Environments in Football: Comparing the Top-Five and Bottom-Five-Ranked Football Academies in Norway. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(3),1321. <https://doi.org/10.3390/ijerph18031321>
- Genevois, C. (2011). The role of parents in the training of beginner tennis players. *Coaching & Sport Science Review*, 40.632–636.
- Gesbert, V., Crettaz von Roten, F., & Hauw, D. (2021). Reviewing the role of the environment in the talent development of a professional soccer.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246823>
- Géczi, G. (2014). Az edzőképzés helyzete a felsőoktatásban a sportágak önállósodási törekvéseinek tükrében. In Petridisz Leonidasz (szerk.) *A felsőoktatás szerepe a sportban, élsportban és az olimpiai mozgalomban, különös tekintettel a társasági adóból (TAO) támogatott sportágak helyzetére és a támogatások hasznosítására*. Konferencia tanulmánykötet. Debrecen; Debreceni Egyetem Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar.
- Gombocz, J. (2008). Sportolók nevelése. A pedagógia és a sportpedagógia alapkérdései. ÖTM, Budapest.
- Henriksen, K. (2010). *The Ecology of Talent Development in Sport. A Multiple Case Study of Successful Athletic Talent Development Environments in Scandinavia*. Institute of Sports Science and Clinical Biomechanics, Faculty of Health Sciences, University of Southern Denmark.
- Jowett, S., Cockerill, I. M. (2003) Olympic medallists' perspective of the athlete-coach relationship. *Psychology of Sport and Exercise*. 4., 313–331.
[https://doi.org/10.1016/S1469-0292\(02\)00011-0](https://doi.org/10.1016/S1469-0292(02)00011-0)
- Kay, T. (2004) The family factor in sport: A review of family factors affecting sports participation. *Driving up participation: The challenge for sport*.
- Kis, J. (2004) *A testnevelés és sporttudomány pedagógiai alapjai*. Fitness Kft., Budapest

- Kiss, Z., Fózser-Selmeci, B., Csáki, I., Bognár, J. (2015) Bentlakó labdarúgó-korosztályok pszichés-mentális jellemzői. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 4, 331–347.
<https://doi.org/10.1556/0406.16.2015.4.2>
- Kiss Z., Csáki I., Bognár J. (2019) Magyar és határon túli bentlakásos labdarúgó akadémia sajátosságai az edző szerepe és jellemzői tekintetében. *Különleges Bánásmód*, 5 (2). 7–18.
<https://doi.org/10.18458/KB.2019.2.7>
- Kiss, Z., Csáki, I. Bognár, J. (2021) A fiatal labdarúgók személyiségét és pályafutását befolyásoló tényezők vizsgálata a szülők és az edzők véleményének tükrében. In: K. Nagy, E. és Zagyváné Szűcs., Ida. (szerk.) *Kihívások és megoldások a XXI. század pedagógiájában*. Eger, Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottsága, 221–230. <https://doi.org/10.46403/Kihivasokesmegoldasok.2021.221>
- Kozéki B. (1987): *Moralitás, jellemfejlesztés*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Larsen, C. H., Alfermann, D., Christensen, M. K. (2012). Psychosocial Skills in a Youth Soccer Academy: A Holistic Ecological Perspective. *Sport Science Review*, 21: 3-4, 51–74.
<https://doi.org/10.2478/v10237-012-0010-x>
- Larsen, C. H., Storm, L. K., Saether, S. A., Pyrdol, N., Henriksen, K. (2020) A world class academy in professional football: The case of Ajax Amsterdam. *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6. 33–43. <https://doi.org/10.7146/sjsep.v2i0.119746>
- Lindner, K. J.; Kerr, J. (2001). Predictability of sport participation motivation from metamotivational dominances and orientations. *Personality and Individual Differences*, 30, 759–773. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00068-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00068-4)
- Martindale, R. J. J., Collins, D., & Abraham, A. (2007). Effective talent development: the elite coach perspective in UK sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 19(2), 187–206. <http://doi.org/10.1080/10413200701188944>
- Meylan, C., Cronin, J., Oliver, J., & Hughes, M. (2010): Talent Identification in Soccer: The role of maturity Status on physical, physiological and technical characteristics. *International Journal of Sport Science and Coaching*, 5: 4. 571–592.
<https://doi.org/10.1260/1747-9541.5.4.571>
- Mikulán, R., Keresztes, N., Pikó, B., (2010). A sport mint védőfaktor: fizikai aktivitás, egészség, káros szenvedélyek. In: Pikó B. (szerk.), *Védőfaktorok nyomában*. (115–130) Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- Nagy, L.-né (2019). A neveléstudomány és az egészségfejlesztés kapcsolata. In: Feith, H., J., Falus, A. (szerk.). *Egészségfejlesztés és nevelés*. Budapest, Akadémiai Kiadó Zrt., 52–59.
- Mizsér, A. (2018). *Sportháromság*. Mediabook Kiadó, Budapest.

- Nikander, J. A. O., Ronkainen, N. J., Korhonen, N., Saarinen, M., & Ryba, T. V. (2022). From Athletic Talent Development to Dual Career Development? A Case Study in a Finnish High Performance Sports Environment. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 20(3), 245–262. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2020.1854822>
- Révész, L. (2023). A sporttehetség-gondozás elmélete és gyakorlata. Krea-Fitt Kft., Budapest.
- Stöckert, K.-né. (1999). Személyiséglélektan nevelőknek. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó.
- Szemes, Á., Víg, P., Géczi, G., Patócs, Á., Sipos, K., Tóth, L. (2017). Különböző életkorú élvonalbeli birkózók észlelt motivációs környezetének és külső-belső motivációs tényezőinek összehasonlító vizsgálata. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 18. 1 (69), 37–43.
- Varga, D. (2017) Képből a gyermekképp: Labdarúgó edzők nézetei a mester és utánpótláskorú tanítványai kapcsolatáról. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 71, 46–51.
- Varga, D., Kovács, E., Gombocz, J. (2018). Edzők gyermekfelfogása a magyarországi labdarúgó akadémiákon. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 73, 44–50.
- Vincze G., Bognár J., Csáki I., Géczi G. (2011): A labdarúgás szakmai elitje a sportág helyzetéről, fejlődési lehetőségeiről. *Kalokagathia*, 49:2-4, 277–288.
- Williams, A. M., Franks A. (1998) Talent identification in soccer. *Sport, Exer Inj*, 4: 159–165.
- Wolfenden, L. E., Holt, N. L. (2005). Talent development in elite junior tennis: Perception of players, parents, and coaches. *Journal of Applied Sport Psychology*, 17, 108–126. <https://doi.org/10.1080/10413200590932416>
- Ziya M J, Ramzaninejad R, Goharrostami H R. Investigating Talent Development Environment in Football: Application of Athlete Talent Development Environment Model. *Mudiriyyat-i manābi'-i insānī dar varzish (Human Resource Management in Sport)*. 2022; 9(1):63–84. (www.jgypk.hu/2013).

Levelező szerző:
Kiss Zoltán
kiss.zoltan@pfla.hu

JUHÁSZ ISTVÁN^{1,2}, KÓNYA RÉKA^{2,3}

EDZŐ-SPORTOLÓ KAPCSOLAT JELLEMZŐI IFJÚSÁGI KÉZILABDÁZÓK KÖRÉBEN: FÓKUSZBAN A BEVÁLÁS

CHARACTERISTICS OF THE COACH-ATHLETE RELATIONSHIP AMONG YOUTH HANDBALL PLAYERS: EMPHASIS ON PERFORMANCE

¹*Magyar Kézilabda Szövetség*

²*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, Eger*

³*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Sporttudományi Intézet, Sport- és
Egészségtudományi Kutatócsoport, Eger*

Absztrakt

A tanulmány célja az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata az utánpótlás-válogatott játékosok és a nem válogatott kézilabdázók (N = 82) összehasonlításában. A kutatást az indokolta, hogy az utánpótlás-korosztályokból a felnőtt korosztályba történő átmenet nem zökkenőmentes, sok buktatóval jár, ezért fontos a sikeres felkészítés érdekében a sportszakmai tényezők mellett a pedagógiai és az érzelmi tényezőket is átfogóbban vizsgálni. Központi alakja ennek a munkának az edző, ezért az edző-sportoló kapcsolat feltérképezése is kulcsfontosságú. A sportolók véleményét a CART-Q-kérdőív (Coach-Athlete Relationship Questionnaire, Jowett és Ntoumanis, 2004) segítségével értékeltük. A CART-Q-kérdőív kérdései az edző-sportoló kapcsolat három meghatározó jellemzőjét vizsgálják: „közeliség”, „elköteleződés”, „kiegészítés”. Az eredmények jelentős különbségeket mutatnak a válogatott játékosok és a nem válogatott kézilabdázók között. Legnagyobb különbséget az „elköteleződés” alskálában fedeztünk fel a két csoport között. A válogatott, bevált sportolók úgy érzik, sikerült szorosabb kapcsolatot kialakítaniuk edzőjükkel, és nagyobb elkötelezettséget mutattak edzőjük és a sportág iránt. Úgy gondolják, edzőjükkel karöltve ígéretes sportkarrier elé néznek. Megvizsgáltuk továbbá a fiúk és a lányok közötti különbséget is. A két nem közti különbséget az „edzői viselkedés/kiegészítés” és a „közeliség” alskálákon figyeltük meg. Elmondható, hogy a lányok érzelmi szempontból sokkal közelebb állnak az edzőjükhöz, vagyis kedvelik az edzőjüket, megbíznak benne, tisztelik

és nagyra értékelik edzőjük napi munkáját. A vizsgálat eredményei alapján ajánlott, hogy tovább kutassuk és fejlesszük az edzők pedagógiai kompetenciáit.

Kulcsszavak: elköteleződés; edző-sportoló kapcsolat kérdőív; CART-Q; különbségek válogatott és nem válogatott kézilabdázók/fiúk és lányok között

Abstract

The purpose of this study is to examine the coach-athlete relationship among youth national team players and non-national team handball players (N = 82). The research was motivated by the fact that the transition from the youth age groups to the adult age group is not smooth, it involves many pitfalls, therefore it is important to examine the pedagogical and emotional factors more comprehensively in order to ensure successful preparation. The central figure of this work is the coach, which is why mapping the coach-athlete relationship is also crucial. The opinions of the athletes were evaluated using the CART-Q Questionnaire (Coach-Athlete Relationship Questionnaire, Jowett & Ntoumanis, 2004). The questions of the CART-Q questionnaire examine three defining characteristics of the coach-athlete relationship: „closeness”, „co-orientation”, „complementarity „. The results show significant differences among national team players and non-national team handball players. We discovered the biggest difference in the „co-orientation” subscale between the two groups. Selected, proven athletes feel that they have developed a closer relationship with their coach and have shown greater commitment to their coach and the sport. They also believe that, hand in hand with their coach, they are looking forward to a promising sports career. We also examined the difference between boys and girls. The difference between the two genders was observed in the subscales „coaching behavior/ complementarity „ and „closeness”. It can be said that the girls are much closer to their coach from an emotional point of view, that is, they like their coach, trust him, respect him and appreciate his coach’s daily work. Based on the results of the study, it is recommended that we further research and develop the pedagogical competencies of coaches.

Key-words: co-orientation; Coach-Athlete Relationship Questionnaire; CART-Q; differences between national team players and non-national team handball players / boys and girls

Bevezetés

Hazánkban a kézilabdázás nemcsak a kiemelt látványcsapatsportágak között, hanem a többi sportág tekintetében is az egyik legnépszerűbb sportág (Ökrös, 2020). Napjainkban válogatottszínt a magyar utánpótlás-kézilabdacsapatok teljesítménye eléri az európai elit szintjét, ennek ellenére kevés nemzetközi szinten is jegyzett kézilabdázó alkotja a felnőtt válogatott keretét. 2024-ben az Európai Kézilabda Szövetségnek (EHF) a nyári korosztályos világvversenyek eredményei alapján felállított rangsorában Magyarország az első helyet foglalja el. A lánymezőnyben a magyar serdülőválogatott a svédországi Európa-bajnokságon bronzérmet szerzett, akárcsak az ifjúsági válogatott a kínai világbajnokságon. A juniorválogatott az észak-macedóniai vb-n ezüstérmet nyert. A fiú ifjúsági válogatott bronzérmet szerzett a montenegrói kontinenstornán, a juniorok pedig a 12. helyen végeztek a szlovéniai Eb-n (EHF, 2024).

A kézilabdázás színvonalának további emeléséhez, illetve a felnőtt szinten is eredményes szereplés érdekében mindenekelőtt a fiatal sportolók tudatos fejlesztésére van szükség. Magyarországon a kézilabdázók pedagógiai és pszichológiai gondozásának fontossága még nem eléggé elterjedt. A tehetséggondozás és az utánpótlás-nevelés folyamatában az edző szerepe és szemlélete jelentős befolyásoló tényező (Vernacchia és mtsai., 2000), illetve pedagógiai elvei is jelentős szerepet játszanak (Csáki és mtsai., 2013). A kézilabda sportágra vetítve elmondható, hogy kevés azon hazai kutatások száma, melyek az edző pedagógiai szerepét vizsgálják (Révész és mtsai., 2013).

Tanulmányunkban ifjúsági korú kézilabdázók körében vizsgáltuk az edző és sportoló kapcsolatát. Ez a kapcsolat nem kap elegendő figyelmet az empirikus kutatásokban, kutatásunk ezért is kiemelten fontos e témában. A minta több típusú beválási szintet jellemez, mivel válogatott és nem válogatott kézilabdázók véleményére is kíváncsiak voltunk az edzői bánásmód kapcsán, illetve a nemek közötti különbségekre is próbáltunk fényt deríteni. Korábbi kutatások arra mutatnak rá, hogy a bevált sportolók az edző-sportoló kapcsolat vonatkozásában inkább családtagként tekintenek edzőjükre. Ennek magyarázata az lehet, hogy a bevált sportolók több időt töltenek edzőjükkel, így a személyes kapcsolatuk is mélyebbé válik, illetve a közösen elért sikerek is hozzájárulnak a kapcsolat szilárdabbá válásához (Révész és mtsai., 2013). A játékosok szerint kiemelten fontos az edzőkkel kialakított partneri viszony, illetve az edzők nevelő szerepe, ezen belül elsősorban a példaérték és a magas szintű irányító- és oktatási képesség (Csáki és mtsai., 2013).

Továbbá mivel a fiú és lány sportolók bizonyos tekintetben eltérő felfogással és elvárásokkal tekintenek edzőjükre (Amorose és Horn, 2000; Chelladurai és Saleh, 1978; Sherman és mtsai., 2000), fontosnak tartottuk az edző-sportoló kapcsolat feltárásánál a nemek szerepét is figyelembe venni. Az eredmények feltételezhetően jó alapot

nyújthatnak majd az edző-sportoló kapcsolatrendszer további finomítására, ami növelheti a sportolók teljesítményét, valamint a sportághoz való kötődését is.

Edző-sportoló kapcsolat

A sportolók elégedettsége és önértékelése szorosan kapcsolódik az edzőjükkel való viszonyuk minőségéhez, ami jelentős hatással van a sportteljesítményre is (Gyömbér, Kovács és Ruzits, 2016). Ezt a kapcsolatot *Kelley és Thibaut* (1978) interdependencia-elmélete elemzi, amely a költség-haszon elemzésen alapuló emberi kapcsolatokat tárgyalja. A társadalmi csereelmélet szerint a kiegyensúlyozott kapcsolatokban mindkét fél hasonló mértékben részesül előnyökben, és viseli a költségeket. Ez az elmélet azt sugallja, hogy az egyének olyan kapcsolatokat alakítanak ki, amelyek a legnagyobb jutalmat nyújtják a legkisebb költséggel. A sportban az edző és a sportoló közötti hatékony együttműködés elengedhetetlen az optimális teljesítmény és a siker eléréséhez. A sportolók ritkán érnek el kiemelkedő eredményeket edzőik támogatása nélkül, és az edzők is a tanítványaik elkötelezettségére számíthatnak a céljaik eléréséhez. Az egymásrautaltság befolyásolja a kapcsolat minőségét, és erősíti a sporttal kapcsolatos elégedettséget, beleértve a teljesítménnyel, az instrukciók minőségével és az egyénre szabott felkészüléssel való elégedettséget (Jowett és Nezelek, 2012). Az edző központi alak abban a tekintetben, hogy az egyének gyűjteményét csapattá alakítsa. Ennek a folyamatnak a kulcsa az edző-sportoló kapcsolat megfelelő kiépítése és menedzselése (Jowett és Felton, 2014). Az edző személyisége, hitelessége és szakmai tudása kulcsfontosságú tényező a hatékony kapcsolat kialakításában a sportolóval. Egy ilyen kapcsolat alapja a közös célok és módszerek elfogadása, valamint a kölcsönös tisztelet és a másik fél igényeinek figyelembevétele. Az edzői munka nagyon összetett és kihívásokkal teli, különösen a mai sportvilágban, ahol az edzőknek dinamikus, változó és gyakran ellentmondásos környezetben kell hatékonyan működniük (Walsh, 2011).

Egy edzőnek a hatékony munkavégzés érdekében a következő feladatokat kell ellátnia: jó kapcsolat kiépítése a sportolóval; a teljesítmény javítása; szakmai és technikai tudás átadása; motiválás és az érdeklődés fenntartása; valamint a sportoló önbizalmának és elégedettségének növelése (Budavári, 2012). Egy jó edző képes felismerni sportolójának erősségeit és gyengeségeit, megfelelő időben bíráló vagy támogató szerepet vállalva. Ez nagy felelősséggel jár az edző számára, hiszen a megfelelő egyensúly és a sportoló fejlődésének elősegítése kulcsfontosságú a közös siker érdekében. Fontos, hogy egy edző olyan célokat tudjon kitűzni, melyeket el tudnak érni játékosaival, így kiváltva az elköteleződést a sport iránt (Új és mtsai., 2021; Bognár, 2010). *Biróné* (2011) szerint ahhoz, hogy egy edző sikeres legyen, az alábbi képességeket szükséges elsajátítania: lelkiismeretesség, gyors helyzetfelismerés, kreativitás, konfliktuskezelés, jó kommunikációs készség, megbízhatóság, hitelesség.

Varga (2017) kézilabdacsapatoknál vizsgálta saját készítésű kérdőív segítségével a játékosok aktuális edzőjükről alkotott véleményét. Az eredmények azt mutatják, hogy a kézilabdacsapat vezetőedzője aktívan részt vesz a játékosok problémamegoldásában. Fontos számára a játékosok jólléte és elégedettsége, mivel ezek alapvető feltételei a kiegyensúlyozott játéknak és a jó teljesítménynek.

A tudomány területén az edző-sportoló kapcsolatot leginkább három jellemzőn keresztül vizsgálják: „közelség”, „edzői viselkedés/kiegészítés” és „elköteleződés”.

Egy kutatásban, melyet olimpiai érmes versenyzők körében végeztek, azt találták, hogy az eredményesség háttérében az edző és a sportoló hatékony együttműködése áll, amelynek kiemelt része az érzelmi közelség és az elkötelezettség (Jowett és Cockerill, 2003). Ennek ellentéte is tetten érhető a szakirodalomban, az évszavarral küzdő sportolókra jellemzőbb a bizonytalan kötődés edzőjük irányába (Shanmugam és mtsai., 2012).

Az edző támogató viselkedése a sportolói énhatékonyságot és belső motivációjukat is magyarázza, egy birkózók között végzett vizsgálat eredményei ezt bizonyították (Sari és Bayazit, 2017). A negatív edzői viselkedés azonban kapcsolatba hozható a kognitív és szomatikus állapotszorongással (Kenow és Williams, 1992, 1993, 1999). Hasonló eredményekre jutott Davis és Jowett (2014), szerintük a rossz minőségű interperszonális kapcsolat szorongáshoz vezethet. Egy további kutatásban (Baker és mtsai., 2000) pedig azt találták, hogy a negatív edzői viselkedés magával vonhatja a sportolói állapotszorongás különböző megnyilvánulásait (szomatikus és kognitív szorongás, koncentrációs zavarok). Ledochowski és munkatársai (2012) eredményei szerint a megfelelő edzői viselkedés csökkentheti a sportolói teljesítményszorongás mértékét. A pozitív edzői viselkedés pedig fejlesztheti a sportoló önbizalmát (Solomon, 2008).

Az adott sportág mellett történő elköteleződésben is kulcsfontosságú a jó edző-sportoló kapcsolat. Déri (2020) szerint a sportág iránti elköteleződés folyamatában az együttműködés, a közös perspektíva és az értékek adják a fő irányt. Az edző keretet ad a munkának, és stabil támaszt nyújt, de hagyja, hogy a sportoló maga végezze a feladatokat. Az igazán jó edző szakmai tudásával, következetességével és korrektségével tudja megteremteni a neki kijáró tiszteletet. Emellett elengedhetetlen a bizalmi viszony, amely nélkül nem képzelhető el magas színvonalú közös munka.

Robbins és munkatársai (2013) összefoglalták a fizikai aktivitás iránti elkötelezettséggel kapcsolatos elméleteket és kérdéseket. Tanulmányukban az elkötelezettséget általánosan közelítették meg, és úgy határozták meg: az elkötelezettség egy tudatos belső döntés eredménye, amely magában foglalja az önállóan kitűzött célokat is. Ezzel a megállapítással harmonizál Scanlannak és munkatársainak (1993) sportszemponitú megfogalmazása, mely a sport iránti elkötelezettséget a részvétel folytatására irányuló vágyként és elhatározásként definiálta. Megalkották a Sport Commitment Modelt (SCM), melyben meghatározták

azokat a tényezőket, amelyek fontosak az elkötelezettséghez. Kiemelik, hogy élmény és öröm nélkül az elkötelezettség elképzelhetetlen. A sport iránti elköteleződés modellje (SCM – 1993) az évek folyamán számtalan módosításon ment keresztül, és jelenleg kétféle elköteleződéstípust (lelkes és erőltetett) és ennek hét forrását (sportélvezet, értékes lehetőségek, egyéb prioritások, személyes befektetések, közösségi támogatás, közösségi kényszer, törekvés a fejlődésre) különbözteti meg. A lelkes elköteleződés nem más, mint egy olyan pszichológiai állapot, amely a sporttevékenység folytatására irányuló elszántságot és vágyakozást ábrázolja. A lelkes elköteleződésre jellemző, hogy az egyén saját maga akar részt venni a sporttevékenységben. Ellenben az erőltetett elköteleződés a sporttevékenység folytatásához köthető feladatokat és kötelezettséget ábrázolja. Az erőltetett elköteleződés valamilyen kényszer hatására, például: elvárások miatt alakul ki (Scanlan, Russell, Beals és Scanlan, 2003). Az eddigi sport iránti elköteleződésről szóló kutatásokból kiderül, hogy aki szereti a sportágát és kihasználja annak lehetőségeit, többet fektet be a sportágába. Ez nemcsak anyagi befektetést jelent, hanem idő és energia ráfordítását is. Ugyanakkor más kutatások azt bizonyították, hogy a befektetések egyfajta kényszert is jelenthetnek a sportolók számára (Scanlan és mtsai., 2003). A modell rámutat nemcsak a barátoktól, edzőktől és családtagoktól érkező támogatásra, de a szintén tőlük érkező elvárásokra is. A vizsgálatok szerint a közösségi elvárások negatívan hatnak a lelkes elköteleződésre, és pozitív kapcsolatban vannak az erőltetett elköteleződéssel (Scanlan és mtsai., 2003).

Guillet és munkatársai (2002) tanulmányukban női kézilabdázók affektív tapasztalatait és sportbéli bennmaradását vizsgálta. A kézilabdázás üzésének élvezeti szintje kapcsolatban volt a kompetencia, az autonómia, a valahová tartozás, az észlelt fejlődés és az edzői támogatás faktorokkal. Továbbá azok a játékosok, akik feladták a sportág üzését, úgy érezték, hogy kevésbé kompetensek, nem kötődtek a csapattársaikhoz, és kevésbé érezték az edző támogató magatartását.

Az edző-sportoló kapcsolat feltárására leggyakrabban kérdőívet használnak a kutatók. Legismertebb a CART-Q (Coach-Athlete Relationship Questionnaire, Jowett és Ntoumanis, 2004). A kérdőívet több országban is adaptálták a kutatócsoportok, amiben a kérdőív pszichometriai mutatói bizonyultak megfelelőnek (Jowett és mtsai., 2017). Ilyen kutatást végeztek például a belga edzők-csapatsportolók körében (Balduck és Jowett, 2010), a brazil verzió szintén érvényesnek bizonyult annak értékelésére, hogy a sportolók hogyan vélekednek az edzővel való kapcsolatukról a brazil sportkontextusban (Viera és mtsai., 2015), az eredmények megalapozottan alátámasztották a kínai CART-Q-változat érvényességét és megbízhatóságát a kínai edző-sportoló kapcsolat összefüggésében (Yang és Jowett, 2010). A perzsa adaptációnál megváltoztatták a kérdőív szerkezetét (a hatodik tételt kivették), mert a háromfaktoros modell illeszkedési mutatói nem voltak megfelelők (Zeidabadi és mtsai., 2016). Összességében ezek az eredmények bizonyítékot szolgáltatnak

a CART-Q pszichometriai tulajdonságaira, és rávilágítanak arra, hogy ez egy megbízható eszköz, amely kultúrákon átívelően alkalmazható (Yang és Jowett, 2012).

A 3C modell az edző-sportoló kapcsolatában a három kiemelt tényező (Jowett, 2007): a közelség (closeness) a kapcsolat affektív oldalát jellemzi, amely megjelenhet olyan érzelmekben, mint az egymás iránti bizalom, az elfogadás és a kötődés. Az elkötelezettség (co-orientation) ezzel szemben a kapcsolatok kognitív aspektusára utal, rávilágít az edző és a tanítvány elképzeléseire és terveire a hosszú távú együttműködéssel kapcsolatban. A kiegészítés (complementarity) a viselkedéses részt vizsgálja, amely az edző és a tanítvány cselekedeteiben nyilvánul meg az edzések, valamint a versenyek alatt, itt fontos azt megfigyelni, hogy az edző és a sportoló a már említett dimenzióknak megfelelően cselekszenek-e.

Célok és hipotézisek

A kézilabda sportág utánpótlás- és felnőttteredményeit összehasonlítva láthatjuk, hogy a felnőttkori áttörést jelentő eredmények még váratnak magukra. Amennyiben meg tudnánk találni a kézilabdázók esetében az utánpótlás- és a felnőttkor közti átmenetet gátló vagy éppen azt segítő tényezőket, megoldásokat, akkor feltételezhetően a felnőttkori beválás eredményein is javíthatnánk, ezzel elősegítve a minőségi élsportot és támogatva a hátszágot, az utánpótlás-nevelést is.

Tanulmányunkban utánpótláskorú kézilabdázók és edzőik vizsgálatán keresztül elemezzük az edző-sportoló kapcsolatot. A téma kiemelt jelentőséggel bír, hiszen ismert, hogy a kapcsolat minősége meghatározza a sportbeli teljesítményt, valamint a fiatalok szocializációs folyamatait is (Gombocz, 2004). Kérdésként merült fel, hogy milyen edző-sportoló kapcsolat jellemző az utánpótlás-nevelői munkára a kézilabdában. Ennek tükrében szükséges feltérképezni a kézilabdázók edzőhöz kapcsolódó viszonyát, a kapcsolatot meghatározó tényezőket, valamint azt, hogy milyen szerepe van az edzőknek az edző-sportoló kapcsolatban. Jelen tanulmány elsődleges célja az edző-sportoló kapcsolat pedagógiai szempontú vizsgálata a kézilabda sportág keretein belül.

A következő hipotéziseket állítottuk fel:

1. A bevált kézilabdázók magasabb szintű elköteleződést tanúsítanak az edzőjük és a sportág iránt, mint a nem bevált sportolók.
2. Különbségeket találunk a nemek között az edzőhöz való kötődés és a kézilabdához való elköteleződés tekintetében.
3. Úgy gondoljuk, a bevált lányok elkötelezettebbek, és jobban kötődnek edzőjükhöz és magához a játékhoz.

Anyag és módszerek

Minta

Az edző-sportoló kapcsolat feltárásához a Magyar Kézilabda Szövetség (MKSZ) versenyrendszerében részt vevő utánpótláskorú (2005–2006–2007) kézilabdázók körében végeztünk felmérést. Két csoport került megkülönböztetésre a mintavétel során: (1) bevált, (2) nem bevált kézilabdázók. A beváltak és a nem beváltak csoportját a korosztályos nemzetközi eseményen való részvétel alapján különböztettük meg. A beváltak közé soroltuk azokat a válogatott utánpótláskorú versenyzőket, akik részt vettek nemzetközi eseményen (EB, EYOF¹). A nem beváltak csoportját azok a bajnokság középmezőnyébe tartozó csapatok sportolói alkották, akik nem vettek részt az imént említett nemzetközi eseményeken. A kutatás keretein belül 82 sportoló (N = 82) felmérésére került sor (1. táblázat).

<i>Kategória</i>	<i>N (elemszám) Átlag ± szórás (életkor)</i>	<i>Fiú Átlag ± szórás (életkor)</i>	<i>Lány Átlag ± szórás (életkor)</i>
Bevált	41 (17,18 ± 0,56)	21 (17,34 ± 0,47)	20 (17,01 ± 0,62)
Nem bevált	41 (16,93 ± 0,77)	21 (16,75 ± 0,79)	20 (17,12 ± 0,73)
Összesen	82 (17,05 ± 0,68)	42 (17,04 ± 0,71)	40 (17,06 ± 0,67)

1. táblázat: A minta jellemzése

A kézilabdázók megkérdezéséhez szülői beleegyző nyilatkozatot kértünk. Az eljárás során betartottuk a személyes adatok védelmére vonatkozó törvény előírásait, valamint a kutatásetikai szabályokat.

Adatfelvétel

A vizsgálatban használt kérdőív egy, a nemzetközi kutatásokban széles körben alkalmazott zárt kérdéseket tartalmazó kérdőív (Coach-Athlete Relationship Questionnaire, Jowett és Ntoumanis, 2004) magyarra adaptált változata, mely az edző-sportoló kapcsolat jellemzőit tárja fel (Kovács és mtsai., 2021)

A kitöltés mind a négy alkalommal az edzés végeztével zajlott. A sportolók felmérésére 2024 első negyedévében került sor. A kérdőív lehetőséget biztosít arra, hogy feltárjuk a sportolók képét edzőikről, nemcsak annak pozitív és negatív aspektusából, hanem az emberi és szakmai támogatás szempontjából is (Jowett és Cockerill, 2003). A kérdőív három alskála mentén vizsgálja az edző-sportoló kapcsolatot: Közelség (érzelmi), Elköteleződés (kognitív), Kiegészítés (viselkedés).

¹ European Youth Olympics Festival = Európai Ifjúsági Olimpiai Fesztivál.

A kérdőív 11 zárt végű kérdést tartalmaz. A zárt végű kérdések esetében 1–7-ig terjedő Likert-skálán (1 – egyáltalán nem értek egyet; 7 – teljes mértékben egyetértek) kellett meghatározni a sportolóknak, hogy mennyire értenek egyet az adott állítással.

A CART-Q-kérdőív magyar adaptációja három alskálájának belső konzisztenciája megfelelőnek bizonyult (a Közelség Cronbach- α = 0,87, az Elkötelezettség Cronbach- α = 0,82 és a Kiegészítés Cronbach- α = 0,88) (Kovács, Földi és Gyömbér, 2021).

Adatelemzés

A vizsgált sportolók demográfiai adatait és a kérdésekre kapott válaszokat leíró statisztikai elemzéssel mutattuk be. A bevált és nem bevált, a lány és fiú sportolók edző-sportoló kérdőív eredményei különbözőségeinek bemutatására diszkriminanciaanalízist végeztünk.

Az adatelemzést SPSS 27.0 program segítségével végeztük, szignifikanciaszintnek a társadalomtudományi kutatásokban általánosan alkalmazott hibahatárt ($p < 0,05$) vettük alapul.

Eredmények

A „közelség” skála esetében kaptuk a legmagasabb értéket (6,04), melyet a „kiegészítés” dimenzió követett (5,86), míg a legalacsonyabb értéket az „elkötelezettség” skála mutatta (4,92). Ezek alapján az utánpótláskorú kézilabdázók az edző közelségét érzik leginkább az edző-sportoló kapcsolatban. Mindhárom alskála megbízhatósági mutatói (Cronbach- α) jónak mondhatóak (2. táblázat).

Skála	Elemzés (N)	Min.- Max.	Átlag \pm Szórás	Egy főre vonatkozó átlag	Cronbach- α
Közelség	82	4-28	24,18 \pm 4,56	6,04	0,904
Edzői viselkedés/kiegészítés	82	4-28	23,47 \pm 4,45	5,86	0,823
Elköteleződés	82	3-21	14,78 \pm 4,21	4,92	0,836

2. táblázat: Az edző-sportoló kapcsolat - főbb jellemzők leíró statisztikája

A diszkriminanciaelemzés három skálán, sorrendben mutatja be és emeli ki azokat a változókat, melyek szignifikánsan határozzák meg a fiú és a lány kézilabdázók közötti megkülönböztető tényezőket. Az edző-sportoló kapcsolatban a lányok nagyobb jelentőséget tulajdonítottak az „edzői viselkedés” és a „közelség” változóknak. Az „elköteleződés” esetében nem találtunk szignifikáns különbséget a fiú és lány kézilabdázók között. (3. táblázat)

Skála	Férfi Átlag±Szórás	Nő Átlag± Szórás	Wilks' Lambda	F	df1	df2	P*	Függvények
Edzői viselkedés	22,19 ± 5,42	24,82 ± 2,59	0,91	7,74	1	80	0,007	0,95
Közelség	23,16 ± 5,54	25,25 ± 3,22	0,94	4,26	1	80	0,042	0,70
Elköteleződés	14,21 ± 4,43	15,37 ± 3,95	0,98	1,56	1	80	0,215	0,42

Megjegyzés: $p \leq 0,05$

3. táblázat: Diszkriminanciaelemzés a nemek között

A diszkriminanciaanalízis alapján a bevált és a nem bevált kézilabdázók válaszainál minden alskála esetében szignifikáns különbséget találtunk a sportolói vélemények között. Az edző-sportoló kapcsolatban a bevált sportolók a legnagyobb jelentőséget az „elköteleződés”-nek tulajdonítják ($p < 0,006$), ezután a sorrendben az „edzői viselkedés” ($p < 0,007$) és a „közelség” ($p < 0,016$) változók következnek. (4. táblázat)

Skála	Bevált Átlag± Szórás	Nem bevált Átlag± Szórás	Wilks' Lambda	F	df1	df2	P*	Függvények
Elköteleződés	16,04±4,17	13,51±3,91	0,909	8,05	1	80	0,006	0,907
Edzői viselkedés	24,78±3,29	22,17±5,09	0,913	7,59	1	80	0,007	0,881
Közelség	25,41±3,49	22,95±5,34	0,929	6,09	1	80	0,016	0,789

Megjegyzés: $p \leq 0,05$

4. táblázat: Diszkriminanciaelemzés a bevált és nem bevált sportolók között

A bevált és nem bevált férfi kézilabdázók eredményeinek esetében a két csoport között minden alskála vonatkozásában szignifikáns különbségeket találtunk az elemzés során. A bevált és nem bevált fiú kézilabdázók edző-sportoló kapcsolatában a legnagyobb különbség az „elköteleződés” alskála esetén ($p < ,001$) mutatnak, további jelentős különbség a „közelség” alskála esetében ($p < 0,007$) figyelhető meg, valamint az „edzői viselkedés” alskála ($p < 0,013$) is szignifikáns különbséget mutat a bevált sportolók válaszai alapján. (5. táblázat)

Skála	Bevált Átlag± Szórás	Nem bevált Átlag± Szórás	Wilks' Lambda	F	df1	P*	Függvények
Elköteleződés	16,61±3,16	11,80±4,24	0,69	17,28	1	<,001	0,955
Közelség	25,42±3,00	20,90±6,57	0,83	8,21	1	0,007	0,658
Edzői viselkedés	24,23±3,59	20,14±6,21	0,85	6,83	1	0,013	0,6

Megjegyzés: $p \leq 0,05$

5. táblázat: Diszkriminanciaelemzés a bevált és nem bevált férfi sportolók között

Az edző-sportoló kapcsolat tekintetében a bevált és nem bevált női kézilabdázók választási esetében az alsókálák között nem találtunk szignifikáns különbséget, így a két csoport között nem tudunk diszkriminatív sorrendet sem felállítani. (6. táblázat)

Skála	Bevált Átlag± Szórás	Nem bevált Átlag± Szórás	Wilks' Lambda	F	df1	P*	Függvények
Edzői viselkedés	25,35±2,92	24,3±2,15	0,958	1,671	1	0,204	0,93
Közelség	25,4±4,03	25,1±2,24	0,998	0,085	1	0,773	0,209
Elköteleződés	15,45±5,04	15,3±2,57	1	0,014	1	0,906	0,085

Megjegyzés: $p \leq 0,05$

6. táblázat: Diszkriminanciaelemzés a bevált és nem bevált női sportolók között

Megbeszélés

A kutatás célja az edző-sportoló kapcsolat pedagógiai szempontú vizsgálata volt, a kézilabda sportág keretein belül. A kutatást az indokolta, hogy az utánpótlás-korosztályokból a felnőttkorosztályba történő átmenet nem zökkenőmentes, sok buktatóval jár, ezért fontos a sikeres felkészítés érdekében a sportszakmai tényezők mellett a pedagógiai és az érzelmi tényezőket is átfogóbban vizsgálni (Géczi és Balyi, 2016). Központi alakja ennek a munkának az edző, ezért az edző-sportoló kapcsolat feltérképezése is kulcsfontosságú. E témával kapcsolatban hazai viszonylatban nem sok vizsgálat található, ezért kiemelten fontos annak a néhány kutatásnak az ismerete, amelyek az edző-sportoló kapcsolatot tárják fel (Kovács és mtsai., 2021).

Kutatásunk fő eredményei arra mutatnak rá, hogy a bevált sportolók az edző-sportoló kérdőívre adott válaszaik alapján úgy érzik, szorosabb kapcsolatot tudnak kialakítani edzőjükkel, és nagyobb elköteleződést tanúsítanak edzőjük és a sportág iránt. A lányok és fiúk összehasonlításában az mondható el, hogy a lányok érzelmi oldalról sokkal közelebb állnak edzőjükhöz. Edzőjüket kedvelik, bíznak benne, tisztelik és nagyra értékelik mindennapos munkáját. Továbbá érdekes eredmény, hogy a bevált és a nem bevált lányok válaszaik között nem találtunk különbséget.

Az edző-sportoló kapcsolat az életkor tekintetében egy dinamikusan változó, folyton alakuló kapcsolat. Révész és munkatársai (2013) vizsgálatukban az úszás sportágban jelen lévő edző-sportoló viszony jellemző jegyeit kívánták feltárni. Kimutatták, hogy az edzők szerepe változik a versenyzők életkorának függvényében. A fiatalabb korosztályoknál az edző elsősorban tanárként funkcionál, ahol az alapvető készségek és technikák elsajátítása áll a középpontban. Serdülőkorban az edzői motiváció válik kiemelt fontosságúvá, mivel

ebben az életszakaszban a versenyzőknek szükségük van a kitartásra és az önfegyelemre. Felnőttkorban az edző szerepe bővíthet baráti, mentoráló funkcióval is, miközben egyre fontosabbá válik a teljesítményorientált hozzáállás, amely eltér a fiatalabb korosztályokra jellemző kevésbé versenyközpontú megközelítéstől. Ahhoz, hogy az edző megfelelő kötődést és elkötelezettséget tudjon kialakítani sportolójában, ezekkel tisztában kell lennie.

Bognár és Csáki (2020) kutatásának eredményei szintén megerősítették azt, hogy az edzői munka életkor-specifikus elveket és pedagógiai gyakorlatot igényel. A felnőtt sportba való átmenet nehézségeit ők is leírták a labdarúgásban. A U18- és U19-korcsoportok általában azokat a fiatal játékosokat foglalják magukban, akikre a magasabb osztályokban (NB1, NB2, NB3) kevésbé számítanak a csapatok. Ez hozzájárulhat ahhoz, hogy az edzővel, a klubbal, sőt akár önmagukkal szemben is kevesebb bizalmat tanúsítsanak, mint néhány évvel ezelőtt. Továbbá megfigyelhető, hogy ahogy a fiatalok közelednek a képzési időszak vége felé, úgy válik egyre dominánsabbá az eredményorientált hozzáállás, és az egyéni teljesítmény válik meghatározóvá a sikeresség szempontjából. Ahhoz, hogy a sportág iránti elköteleződés ne csorbuljon, figyelembe kell vennie az edzőnek ezeket a folyamatokat is.

A CART-Q-kérdőív segítségével az összesen 162 spanyol sportolót vizsgáló kutatás a nemi és a beválási különbségek tekintetében arra az eredményre jutott, hogy a profi sportolók lényegesen közelebb állnak edzőikhez a többi résztvevőnél. Illetve a nemi különbségeket is szükséges figyelembe venni a sportolók kapcsolati elégedettségének javítása érdekében (*Sanz-Fernandez és mtsai.*, 2023). A széles körben készült nemzetközi kutatások, amelyek a nemek közti különbségeket vizsgálják az edző-sportoló viszonyban, különböző eredményeket mutatnak. A *Lyons és munkatársai* (2024) által készített kérdőíves felmérésben arra az eredményre jutottak, hogy a fiúk nagyobb edzői „elkötelezettséget”, míg a lányok magasabb edzői „kiegészítést”, „edzői viselkedést” észlelnek és igényelnek. Emellett számos olyan tanulmánnyal találkozhatunk, ahol nem találtak szignifikáns különbséget a nemekre vonatkozóan (*Mohd Kasimi és mtsai.*, 2020; *Nascimento*, 2023).

Kézilabdázók körében is alkalmazták a CART-Q-kérdőívet az edző-sportoló kapcsolat feltárására. Brazil fiú utánpótláskorú kézilabdázók körében *Nascimento és munkatársai* (2024) arra használták a kérdőívet, hogy feltárják, hogyan hat a három dimenzió („közelség”, „elköteleződés”, „edzői viselkedés”) a készségek fejlesztésére. Az eredmények azt mutatták, hogy a bajnoki évad előrehaladtával egyre nagyobb hatást gyakorol a készségekre vonatkozóan az „elkötelezettség” és a „komplementaritás”. Az eredmények azt sugallják, hogy az edző-sportoló kapcsolat minősége fontos, meghatározó tényező az ifjúsági kézilabdázók készségeinek fejlődésében a sportszezon során. *Roux és munkatársai* (2022) francia fiú serdülő kézilabdázók körében alkalmazták a kérdőívet. Egy bajnoki évad során háromszor töltették ki a kérdőívet (alapozáskor, szezon közben és szezon végén), hogy megvizsgálják a három item változását ez idő alatt. Összességében az eredmények rávilágítottak a sportolók

észlelésének dinamikus aspektusára az itemek minőségét tekintve. Ugyanis intenzív edzési környezetben ez a kapcsolat különböző módokon fejlődhet egy szezon során. Eredményeiket áttekintve azt láthatjuk, hogy a sportolók „közelség”, „elköteleződés” és „edzői viselkedés” megítélése csökken az adott szezon során.

Jelen tanulmányban három hipotézist fogalmaztunk meg. Elsőként arra kerestünk választ, hogy az edző-sportoló kérdőív alapján milyen különbségeket találunk a bevált és a nem bevált sportolók között. Feltételeztük, hogy a bevált kézilabdázók magasabb elköteleződést tanúsítanak edzőjük és a sportág iránt. A vizsgálat eredménye szerint hipotézisünk helytálló, ugyanis a bevált és nem bevált kézilabdázók válaszai alapján minden alskála esetében szignifikáns különbséget találtunk a bevált sportolók véleménye alapján. Az eredmények alapján a legnagyobb különbség az elköteleződés alskálánál volt a két csoport között. Tehát eredményeink arra engednek következtetni, hogy a bevált és nem bevált kézilabdázók kapcsolata az edzőjükkel az elköteleződés oldaláról mutatja a legnagyobb különbséget. A bevált sportolók úgy érzik, szorosabb kapcsolatot tudtak kialakítani edzőjükkel, és nagyobb elköteleződést tanúsítottak edzőjük iránt. Valamint úgy gondolják, ígéretes sportkarrier elé néznek edzőjükkel karöltve.

Második hipotézisünkben azt feltételeztük, hogy a fiúk és a lányok válaszai között különbséget találunk az edzőhöz való kötődésben és a kézilabdához való hozzáállásban. Az adatok alapján a lányok válaszai különbséget mutattak két területen: az edzői viselkedés és a közelség alskáláinál. Ezek az eredmények arra utalnak, hogy a lányok érzelmileg sokkal közelebb állnak edzőjükhöz. Ez azt jelenti, hogy kedvelik, bíznak benne, tisztelik, és nagyra értékelik edzőjük napi munkáját.

A harmadik feltételezésünk arra vonatkozott, hogy a lányminta elemzésekor különbséget találunk az elköteleződés és a kötődés skálánál a bevált lányok válaszai alapján. Eredményeink nem támasztották alá ezt a hipotézisünket, ugyanis nem találtunk szignifikáns különbséget a két csoport között egyik alskála esetében sem.

Kutatási eredményeink alapján elmondható, hogy az edző-sportoló kapcsolat mérésen alapuló elemzése fontos a kézilabdázás fejlesztése érdekében. Ezáltal tudunk olyan információk birtokába kerülni, amelyek segítségével a sportágba belépő kisgyermekből sikeres felnőtt kézilabdázó válhat. A hatékony utánpótlás-nevelés egyik kulcseleme lehet az edző-sportoló kapcsolat sportolóközpontú megközelítése. A kézilabdázás színvonalának emeléséhez és sikerességéhez az utánpótlás-korosztályokból a felnőttkorosztályba történő átmenet zökkenőmentessé tétele is elsősorban a fiatalok tudatos és szisztematikus fejlesztésének eredményeként lenne lehetséges. Kutatási eredményeinket érdemes megismertetni a gyakorlatban dolgozó edzőkkel is, mivel ez hozzájárulhat saját maguk és a kézilabda fontosságának megítéléséhez. Eredményeink alapján elmondható, hogy az edzőnek nem pusztán szakmailag szükséges megfelelnie sportolója számára. A mindennapokban érdemes

lehet szorosabb kapcsolatot kialakítani a sportolóval, ezzel támogatva a sportág iránti elköteleződést. A lányokkal dolgozó edzőknek sokkal inkább szükséges odafigyelniük az érzelmi oldalra, nagyobb lelki támogatást adva nekik sportolás közben.

A kézilabda sportág hazai viszonylatában a legtöbbet vizsgált motoros, antropometriai tényezők mellett a pedagógiai elvek szerepe is további vizsgálatokra lenne érdemes. A vizsgálat eredményei alapján ajánlott, hogy tovább kutassuk és fejlesszük az edzők pedagógiai kompetenciáit. További vizsgálatok lennének szükségesek annak kiderítésére, hogy az erőltetett elköteleződés hogyan mutatkozik meg a különböző versenyzési szinteken annak érdekében, hogy legyen rálátásunk arra, hogy a minél magasabb szinteken versenyzőknél a külső hatások mekkora szerepet játszhatnak a sportág iránti elköteleződésben. Ilyen külső hatások lehetnek a sportoló irányába a szülőktől, edzőktől érkező nyomás vagy a már befektetett energia és idő, ezek kényszerrel jelenthetnek a sportolónak. Ezenkívül érdemes újragondolni a „jól bevált” pedagógiai módszereket is. Az elmúlt években jelentős változások történtek a sportolók motivációjában és a sporthoz való hozzáállásukban, ezért további vizsgálatok segíthetnek megválaszolni, hogy az életkor változása és a különböző sikerességi szintek milyen specifikus feladatokat jelentenek az edzők számára. Ezeket a szempontokat fontos figyelembe venni az edzőképzés és -továbbképzés során.

Felhasznált szakirodalom

- Amorose, A. J. és Horn, T. S. (2000): Intrinsic motivation: Relationships with collegiate athlete's gender, scholarship status, and perceptions of their coaches' behavior. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 22(1), 63–84. <https://doi.org/10.1123/jsep.22.1.63>
- Baker, J., Côté, J. és Hawes, R. (2000): The relationship between coaching behaviours and sport anxiety in athletes. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 3(2), 110–119. [https://doi.org/10.1016/S1440-2440\(00\)80073-0](https://doi.org/10.1016/S1440-2440(00)80073-0)
- Balduck, A., L. és Jowett, S. (2010): Psychometric properties of the Belgian coach version of the coach–athlete relationship questionnaire (CART-Q). *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 20(5), 779–786. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2009.01020.x>
- Bíróné Nagy, E. (2011): *Sportpedagógia*. Pécs: Dialóg Campus Kiadó.
- Bognár, J. és Csáki, I. (2020): Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgóinak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia*, 120(3), 229–246. <http://doi.org/10.17670/MPed.2020.3.229>
- Bognár, J. (2010): *Pedagógiai és sportpedagógiai ismeretek*. Budapest: Önkormányzati Minisztérium.

- Budainé, Cs. Y. (2018): *Az edző, mint vezető*. Az edző, mint vezető Konferencia, Budapest.
- Budavári, Á. (2012): *Az edzői hatékonyság pszichológiája*. Utánpótlás Konferencia, Budapest.
- Csáki, I., Bognár, J., Révész, L. és Géczi, G. (2013): Elméletek és gyakorlatok a labdarúgó kiválasztásához és beválásához. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 14 (53), 12–18.
- Chelladurai, P. és Saleh, S. D. (1978): Preferred leadership in sports. *Canadian Journal of Applied Sports Sciences*, 3, 85–92.
- Davis, L. és Jowett, S. (2014): Coach–athlete attachment and the quality of the coach–athlete relationship: implications for athlete’s well-being. *Journal of Sports Sciences*, 32(15), 1454–1464.
- Déri, D. (2020): A világiárvány okozta edzői kihívások a női labdarúgásban. *Tanulmányok a sporttudomány köréből = Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Sport.* 49(2), 7–23. <https://doi.org/10.33040/ActaUnivEszterhazySport.2022.7>
- EHF (2024): https://www.eurohandball.com/en/news/en/hungary-lead-yac-summer-ranking/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR1upbO3gpealW_XjKBn40zKh77zE12ukNkLMoevSqOkqlAlC05NMDaH8CE_aem_Bs_USJJUOShCX22frerSQ
- Géczi, G. és Balyi, I. (2016): A Hosszú-távú Sportolófejlesztési Program szükségesszerűsége a magyar sportban, *Testnevelés, sport, tudomány*, 1 (1), 27–37., <https://doi.org/10.21846/TST.2016.1.3>
- Gombocz, J. (2004): A testnevelőtanár és az edző pedagógiai szerepe. *Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 147–171.
- Guillet, E., Sarrazin, P., Carpenter, P. J., Trouilloud, D. és Cury, F. (2002): Predicting persistence or withdrawal in female handballers with social exchange theory. *International Journal of Psychology*, 37(2), 92–104.
- Gyömbér, N., Kovács, K. és Ruzits, É. (2016): *Gyereklélek sportcipőben*. Noran Libro, Budapest.
- Jowett, S., Adie, J. W., Bartholomew, K. J., Yang, S. X., Gustafsson, H., és Lopez-Jiménez, A. (2017): Motivational processes in the coach-athlete relationship: A multi-cultural self-determination approach. *Psychology of Sport and Exercise*, 32, 143–152. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2017.06.004>
- Jowett, S., és Felton, L. (2014): Coach—Athlete relationships and attachment styles within sport teams. *Group dynamics in exercise and sport psychology*. 73–90. <https://doi.org/10.4324/9780203794937-5>
- Jowett, D. (2012): A Comparison of Athletes’ Perceptions of the Coach-Athlete Relationship in Team and Individual Sports, *Journal of Sport Behavior*, 35(4).
- Jowett, S. (2007): Interdependence analysis and the 3+1 C’s in the coach-athlete relationship. Jowett, S. és Lavallee, D. (szerk.): *Social psychology in sport*. Human Kinetics, Champaign. 15–28. <https://doi.org/10.5040/9781492595878.ch-002>

- Jowett, S. és Ntoumanis, N. (2004): The coach–athlete relationship questionnaire (CART-Q): Development and initial validation. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 14(4), 245–257. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2003.00338.x>
- Jowett, S. és Cockerill, I., M. (2003): Olympic medallists' perspective of the athlete-coach relationship. *Psychology of Sport and Exercise*, 4(4), 313–331. [https://doi.org/10.1016/S1469-0292\(02\)00011-0](https://doi.org/10.1016/S1469-0292(02)00011-0)
- Kelley, H. H. és Thibaut, J., W. (1978): *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. New York: Wiley
- Kenow, L., J. és Williams, J., M. (1992): Relationship between anxiety, self-confidence, and evaluation of coaching behaviors. *The Sport Psychologist*, 6(4), 344–357. <https://doi.org/10.1123/tsp.6.4.344>
- Kenow, L., J. és Williams, J., M. (1993): Factor structure of the coaching behavior questionnaire and its relationship to anxiety and self-confidence. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 15(4), 377–396.
- Kenow, L. és Williams, J., M. (1999): Coach-athlete compatibility and athlete's perception of coaching behaviors. *Journal of Sport Behaviour*, 22(2), 251–259.
- Kovács, K., Földi, F., R. és Gyömbér, N. (2021): Az Edző-Sportoló Kapcsolat Kérdőív hazai adaptációja, a sportoló szemszögén keresztül, *Magyar Sporttudományi Szemle*, 22 (90), 12–20. <https://doi.org/10.1556/0406.22.2021.009>
- Ledochowski, L., Unterrainer, C., Ruedl, G., Schnitzer, M. és Kopp, M. (2012): Quality of life, coach behaviour and competitive anxiety in Winter Youth Olympic Games participants. *British Journal of Sports Medicine*, 46(15), 1044–1047. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2012-091539>
- Lyons, M. J., Conlon, J. A., Nimphius, S., Keller, B. S. és Joyce, C. (2024): An athlete's perspective: Comparing talent development environments for boys and girls in Western Australia youth soccer. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 0(0) <https://doi.org/10.1177/17479541241231363>
- Mohd Kassim, A.F., Wan Abdullah, W.F.I., Md Japilus, S.J. és Azanuar Yusri, A., S. (2020): Coach-Athlete Relationship and Coaching Effectiveness in Team Sports Athletes. In: Hassan, M., *et al.* Enhancing Health and Sports Performance by Design. MoHE 2019. Lecture Notes in Bioengineering. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-15-3270-2_46
- Nascimento, J. R. A., Freire, G. L. M., Contreira, A. R., Quinaud, R. T., Jowett, S., Gonçalves, M. P., Oliveira, D. V. és Fiorese, L. (2023): Psychometric properties of the Coach-Athlete Relationship Questionnaire (CART-Q) in a sample of Brazilian youth and adult athletes, *International Journal of Sports Science & Coaching* 0(0), 1–14. <https://doi.org/10.1177/17479541231194758>

- Nascimento, J. R. A., Freire, G. L. M., Contreira, A. R., Quinaud, R. T., Jowett, S., Gonçalves, M. P., Oliveira, D. V. és Fiorese, L. (2024): Coach-athlete relationships and life skills development among Brazilian handball players: A prospective study, *Quaderns de Psicologia* 26 (1), 1–12. <https://doi.org/10.5565/rev/qpsicologia.2051>
- Ökrös, Cs., König-Görögh, D. és Gyömbér, N. (2020): Coping Strategies of Elite Hungarian Junior Handball Players. *Acta Medicinæ et Sociologica*, 11 (30), 5–15.
- Rábai, D. (2020): Edző-játékos kapcsolat jellemzői a fővárosi és vidéki labdarúgó akadémiákon *MAGYAR SPORTTUDOMÁNYI SZEMLE* 21:2(84),12–20.
- Révész, L., Bognár, J., Csáki, I. és Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2013): Az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata az úszás sportágban. *Magyar Pedagógia*, 113(1), 53–72.
- Robbins, S. P. (2013): *Organizational Behavior*. New York. Pearson Education, Inc.
- Roux, V., Martinet, G. és Trouilloud, D. (2022): Temporal dynamics of the quality of the coach-athlete relationship over one season among adolescent handball players: a latent class analysis approach. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 21 (6), 1107–1124. <https://doi.org/10.1080/1612197X.2022.2109185>
- Sanz-Fernández, C., Alonso-Arbiol, I. és Pérez-Albéniz, A. (2023): The Coach-Athlete Relationship: Psychometric Properties of the Spanish Version of the CART-Q. *Revista Internacional de Medicina y Ciencias de la Actividad Física y el Deporte* 23(89), 184–198. <https://doi.org/10.15366/rimcafd2022.89.013>
- Sarı, İ. és Bayazit, B. (2017): The relationship between perceived coaching behaviours, motivation and self-efficacy in wrestlers. *Journal of Human Kinetics*, 57(1), 239–251. <https://doi.org/10.1515/hukin-2017-0065>
- Scanlan, T. K., Carpenter, P. J., Schmidt, G. W., Simons, J. P. és Keeler, B. (1993): An Introduction to the Sport Commitment Model. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 15(1), 1–15. <https://doi.org/10.1123/jsep.15.1.1>
- Scanlan, T.K., Russell, D.G., Beals, K.P. és Scanlan, L.A. (2003): Project on elite athlete (PEAK): A direct test and expansion of the sport commitment model with elite amateur sportsmen. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 25, 377–401.
- Shanmugam, V., Jowett, S. és Meyer, C. (2012): Eating psychopathology amongst athletes: Links to current attachment styles. *Eating Behaviors*, 13(1), 5–12. <https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2011.09.004>
- Sherman, C., Fuller, R. és Speed, H. (2000): Gender comparisons of preferred coaching behaviors in Australian sports. *Journal of Sport Behavior*, 23(4), 389–406.
- Solomon, G. (2008): Expectations and perceptions as predictors of coaches' feedback in three competitive contexts. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 2(2), 161–179. <https://doi.org/10.1179/ssa.2008.2.2.161>

- Új, E. D., Csukonyi, C., Órsi, B. és Kiss, B. (2021): A célkitűzés hatása az utánpótlás korú kosárlabdázók fejleszthetőségére a kontrollhely és a motiváció forrásának tükrében. *Stadium-Hungarian Journal of Sport Sciences*, 4(1).
<https://doi.org/10.36439/shjs/2021/1/9504>
- Varga, K. (2017): A leadership vizsgálata magyarországi sportegyesületeknél. *Opues et Educatio*, 4(1). <https://doi.org/10.3311/ope.174>
- Vernacchia, R. A., McGuire, R. T., Reardon, J. P. és Templin, D. P. (2000): Psychosocial characteristics of Olympic track and field athletes. *International Journal of Sport Psychology*, 31(1), 5–23.
- Vieira, L. F., Nascimento Junior, J. R. A. D., Pujals, C., Jowett, S., Codonhato, R. és Vissoci, J. R. N. (2015): Cross-cultural adaptation and psychometric properties of the Brazilian coach-athlete relationship questionnaire (CART-Q)-Athlete Version. *Revista Brasileira de Cineantropometria & Desempenho Humano*, 17(6), 635–649.
<https://doi.org/10.5007/1980-0037.2015v17n6p635>
- Walsh, J. (2011): *Becoming an effective youth coach*. In K. Armour (Ed.), *Sport pedagogy: An introduction for teaching and coaching* (pp. 287–298). Pearson Education.
- Yang, S.X. és Jowett, S. (2012): Psychometric properties of the Coach–Athlete Relationship Questionnaire (CART-Q) in seven countries. *Psychology of Sport and Exercise*, 13(1), 36–43. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2011.07.010>
- Yang, S.X. és Jowett, S. (2010): An Examination of the Psychometric Properties of the Chinese Coach-Athlete Relationship Questionnaire (CART-Q). *International Journal of Coaching Science*, 4(2), 106–121.
- Zeidabadi, R., Aminae, A. és Kaseb, M.R.S. (2016): Psychometric Properties of Persian Version of Coach Athlete Relationship Questionnaire in Academia. *Research on Educational Sport*, 4 (10), 35–56.

Levelező szerző:

Kónya Réka

gaskova.reka@gmail.com

LACZKÓ ATTILA

A KÜLSŐ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK SZEREPE A SPORTTEHETSÉG-GONDOZÁS FOLYAMATÁBAN

THE ROLE OF EXTERNAL ENVIRONMENTAL FACTORS IN THE PROCESS OF SPORTS TALENT MANAGEMENT

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Sporttudományi Intézet, Eger
Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Sport- és Egészségtudományi Kutatócsoport, Eger

Absztrakt

A sporttehetség-gondozás folyamatában a környezeti tényezők szerepe a sportolók fejlődésében kiemelt jelentőséggel bír. Jelen tanulmány a sporttehetség-gondozás területén alkalmazott nemzetközi és magyar szakirodalmi kutatásokat elemzi, különös figyelmet fordítva az ATDE- és ESF-modellek alkalmazására. A kutatás célja a környezeti tényezők hatásainak feltérképezése, valamint a sportolók sikerességét elősegítő faktorok összefüggéseinek vizsgálata. A szakirodalmi áttekintés alapján a sportkörnyezetek sikerességét számos tényező, így a támogató edzői közeg, a család, az iskolai és szociális háttér, valamint a hosszú távú fejlesztési megközelítések határozzák meg. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy a sikeres sporttehetség-gondozás szoros összhangot igényel a mikrokörnyezeti és makrokörnyezeti tényezők között. A magyar és nemzetközi kutatások közötti összehasonlítás hangsúlyozza az edzők kulcsszerepét, ugyanakkor felhívja a figyelmet a személyes kapcsolatok és a hosszú távú felkészítés fontosságára a sportolók sikeres fejlődése érdekében. A kutatás eredményei hasznos alapot adnak a jövőbeli tehetséggondozási stratégiák kialakításához, valamint új kutatási irányokat jelölnek meg a hazai sporttehetség-gondozás számára. A szervezeti kultúra, a hosszú távú, diverzifikált fejlesztés fókuszja és a szélesebb környezet támogatása azok a tényezők, amelyek jelentős hatással vannak a szervezet sikerességére és az eredményes tehetséggondozásra. A különböző tényezők figyelembevétele elengedhetetlen a sportszervezet filozófiájának és mindennapi működésének kialakítása során. Az ATDE- és ESF-modellek alkalmazása sok lehetőséget rejt a magyar sporttehetség-gondozást érintő vizsgálatok számára.

Kulcsszavak: környezeti hatások, személyi és szervezeti tényezők, sporttehetség

Abstract

The role of environmental factors in the process of sports talent management in the development of athletes is of particular importance. The present study analyses the international and Hungarian literature in the field of sport talent management, with a special focus on the application of the ATDE and ESF models. The aim of the research is to explore the effects of environmental factors and to investigate the interrelationships between factors that contribute to the success of athletes. Based on the literature review, the success of sport environments is determined by a number of factors, such as a supportive coaching environment, family, school and social background, and long-term development approaches. The results highlight that successful sport talent management requires a close alignment between micro-environmental and macro-environmental factors. The comparison between Hungarian and international research emphasizes the key role of coaches, while highlighting the importance of personal relationships and long-term coaching for the successful development of athletes. The results of the research provide a useful basis for the development of future talent management strategies and identify new research directions for domestic sport talent management. Organizational culture, a focus on long-term, diversified development and support from the wider environment are factors that have a significant impact on organizational success and effective talent management. Consideration of these different factors is essential in shaping the philosophy and day-to-day operations of a sport organization. The application of the ATDE and ESF models has many potentials for studies on sport talent management in Hungary.

Key-words: environmental effects, personal and organizational factors, sport talent

Bevezetés

A sporttehetséggel kapcsolatos vizsgálatok, a kreativitás- és az általános tehetségvizsgálatokhoz hasonlóan az intelligenciavizsgálatból fejlődtek ki, emiatt a pszichológiai nézőpont erősen dominált az elméletekben (Aidman és Schofield, 2004). Az 1970-es évektől kezdődően fokozatosan megjelentek a tehetségmodellek, melyek a tehetség összetevőit vizsgálták.

A tehetségmodellek vizsgálatának kialakulásával és fejlődésével a kutatók felismerték, hogy az egyén veleszületett adottsága és motivációja nem elegendő ahhoz, hogy képességei kibontakozzanak és valamely tevékenységben felszínre törjenek, az intraperszonális tényezők mellett az interperszonális tényezők teljesítményre gyakorolt hatását is vizsgálni szükséges (Tannenbaum, 1983; Mönks & Knoers, 1997; Piirto, 1994, 1999; Czeizel, 2003). Az elsődleges tehetségfejlesztési környezetként leggyakrabban az iskola említendő (Balogh és

Révész, 2019), azonban a sport területén iskolai kereteken kívül is zajlik tehetségfejlesztés, és a sportiskola, egyesület, valamint az iskola együttműködése is elengedhetetlen a folyamatban.

A sporttehetséget a teljesítménnyel és eredményességgel való összefüggésében határozzák meg leggyakrabban a szakemberek. A sporttehetség gyakran a sikeresség alapfeltételére, pillanatnyi mutatójára vagy jövőbeli előrejelzésére vonatkozik. A sport különböző területei egymásra épülnek, és időben meghatározottak. A tehetséggondozás hosszú folyamat, melyben a sportszakemberek tehetséges fiatalokkal találkoznak, de a tehetség megállapítása a gondozás során történik. A kezdeti sikerek és jó eredmények még nem jelentik azt, hogy valóban tehetséges a sportoló (Révész, 2023).

A külső környezeti tényezők szerepe

A környezet szerepét vizsgáló modellek az ezredforduló környékén és az azt követő időszakban kerültek előtérbe. Gagné (1999) modelljében több sporttehetséggel kapcsolatos információt tisztáz, valamint először Ő emeli ki a környezeti tényezők szerepét. Két modell alkalmazása szükséges a holisztikus környezeti vizsgálat (Holistic Ecological Approach, HEA) végrehajtásához. Az első modell az ATDE, amely a környezet összetevőit és szerkezetét írja le, a második modell a környezeti sikertényezők modellje (Environmental Success Factors, ESF), amely a környezet sikeréhez hozzájáruló tényezők strukturálására szolgál (Henriksen et al., 2010b). A sikeres környezet összetevői közé tartozik a támogató sportkörnyezet, a példaképek jelenléte a szervezet életében, a széles körű támogató környezet (család, iskola, barátok), a pszichoszociális készségek fejlesztésének hangsúlya, a sokoldalú motoros képességfejlesztés, a hosszú távú sportolófejlesztés, az erős és összefüggő szervezeti kultúra, valamint a szoros együttműködés a szülőkkel és iskolával a képzés, nevelés során (Ryom et al., 2020).

Célkitűzés

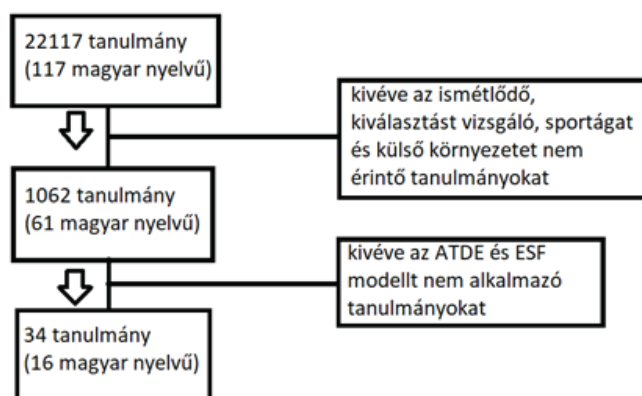
Jelen tanulmány fókuszában az ATDE- és ESF-moddellel kapcsolatos szakirodalmak elemzése áll. Az elemző kutatás célja az ATDE- és ESF-moddell használatával készült kutatások bemutatása, ezen belül a célok, a módszerek és eredmények alapján történő csoportosító elemzés.

Módszerek

A kutatás alapja egy alapos szakirodalmi áttekintés volt, melyhez a Google Scholar online adatbázisa került felhasználásra. A keresés az alábbi kulcsszavak segítségével történt: „athletic talent development environment”, „environment success factors”, „holistic ecological

approach”, a magyar szakirodalom felkutatásához „sporttehetség” „tehetséggondozás”, utánpótlás-nevelés”. A tanulmányok kiválasztása során a legrelevánsabb kritériumok ezek voltak: lektorált, angol vagy magyar nyelven íródjon, egy sportágat képviselő utánpótlás-sportolók, edzők, szülők alkossák a célcsoportot, és empirikus kutatásokat tartalmazzon.

A keresés 22000 angol nyelvű és 117 magyar szakirodalmat adott ki első körben. A szűrés során kikerültek az ismétlődő tanulmányok, csak a kiválasztással foglalkozó tanulmányok, azok, amelyek nem sportág, egyesület környezetét vizsgálják, valamint azok, amelyek nem foglalkoztak a környezeti hatásokkal. A szűkítést követően 1001 angol nyelvű tanulmány és 61 magyar maradt. Végül azok az angol nyelvű tanulmányok alkották az elemzés alapját, amelyek valamely sportágat érintve vizsgálták a környezeti tényezők hatásrendszerét és/vagy a sikertényezők összetevői az ATDE- és/vagy ESF-modellek alkalmazásával. A magyar szakirodalmak közül azok kerültek elemzésre, amelyek a tehetség-gondozás pedagógiai aspektusait vizsgálták valamely sportágat érintve. A szűrések után mindösszesen 18 külföldi és 16 magyar empirikus kutatás került a fókuszba.

1. ábra: A cikkek szűrésének folyamata (saját szerkesztés)

Eredmények

A szakirodalmi áttekintés után eredményként elmondható, hogy a nemzetközi vizsgálatoknál alkalmazott módszerek között a kvalitatív módszer gyakrabban jelenik meg, mint a kvantitatív. A tanulmányok közül 19 kvalitatív, 8 kvantitatív és 7 egyaránt kvalitatív és kvantitatív módszereket alkalmaz.

A nemzetközi és hazai tanulmányok a környezeti tényezőket vizsgálva mikro- és makrokörnyezeti szinteken végezték a kutatásokat. A mikrokörnyezetet képviselik a felnőtt és utánpótlás-sportolók, edzők, szülők, a sportszervezetnél dolgozó munkatársak.

A makrokörnyezet szintjén említhető a nemzet általános kultúrája, a sportági kultúra, a nemzeti válogatott, a sportági szövetség (Henriksen, 2010).

A nemzetközi tanulmányok az alkalmazott modellt tekintve hasonló alapokra épültek, ugyanis mindegyik az ATDE- és ESF-modellt alkalmazta a vizsgálataiban során (1. táblázat). Ezzel ellentétben a vizsgált személyek létszámát, a kutatás időtartamát (min.: 3 hét, max.: 6 hónap), az informális beszélgetések lehetőségeit és terjedelmét (min.: 60 óra, max.: 300 óra), valamint a dokumentumelemzés során vizsgált dokumentumokat tekintve jelentős eltérések mutatkoztak. A tanulmányokban különböző sportágakat képviselő egyesületeket vizsgáltak, labdarúgók, kézilabdázók, kosárlabdázók, röplabdázók, vitorlázók, kajakosok, golfozók, gyorskorcsolyázók, úszók, trampolinozó sportolók részvételével.

Szervezeti kultúra

Az eredményes utánpótlás-nevelő műhelyek egyik legfontosabb jellemzője a megfelelő szervezeti kultúra (2. ábra). Elengedhetetlen a családi környezet, amely magában foglalja a jó kapcsolatot a sportoló-sportoló, edző-sportoló és edző-edző között (Westermarck, 2016). Nagyfokú szakmai nyitottság jellemző egymás munkáját, valamint más szervezetek működését illetően (Ryom et al., 2020; Henriksen et al., 2010b). Az utánpótlás-sportolók számára különböző színvonalú csoportok biztosítanak lehetőséget, így a fejlődésük optimális körülmények között valósulhat meg (Karlsson, 2020). Reeves és Roberts (2019) tanulmányában 11 sikeres páneurópai akadémia környezetét vizsgálta, amelyek kiváló infrastruktúrával rendelkeznek, jól szervezettek, és magasan kvalifikált szakembereket foglalkoztatnak. Egyetemi szintű, valamint tudományos végzettséggel rendelkező kollégák látják el a sportági, rehabilitációs és sporttudományos feladatokat, így a szakmai munka magas színvonalon és integráltan valósul meg. Az előbb említett kutatási eredményekkel ellentétben a Henriksen és munkatársai (2014) által vizsgált golfozók képzésével foglalkozó egyesület szervezeti kultúrája, ahol alacsony kohézió, korai specializáció, a tudásmegosztás hiánya, valamint a mindennapi működés szervezetlensége volt jellemző.

Személyes kapcsolatok

A sikeres képzés megvalósulása érdekében a szélesebb környezet támogató hozzáállása és együttműködése egyaránt meghatározó, ennek megléte, esetleg hiánya nagymértékben befolyásolja a sikerességet. Egy frissen alakult utánpótlás-futballklub működése során nagy szerepet játszik az anyagi és működési kihívások leküzdésében a nagyfokú együttműködés és önkéntesség a szervezet minden tagjától (Flatgard et al., 2020). Az egyesület edzői a költségek csökkentése érdekében lemondtak juttatásuk egy részéről, míg az utánpótlás-játékosok szülei vállalták az utazási költségek egy részének finanszírozását.

A sikeres egyesületekre jellemző, hogy a munkatársak, ez esetben edzők, segédedzők, erőnléti edzők, rehabilitációs szakemberek, sportszervezők munkája integráltan valósul meg, rendszerbe foglalva, hogy magas szintű képző-nevelő munka jöjjön létre (Henriksen et al., 2010a; Seanor et al., 2017). Az együttműködés hiányára utalva Haukli és munkatársai (2021) ambivalens jellemzőket találtak egy sikeres norvég utánpótlás-labdarúgóegyesület vizsgálatánál, köztük többek között a szűkebb és szélesebb környezeti résztvevők kooperációjának hiányát emelték ki.

Az edző-sportoló kapcsolat fontos szerepet játszik a sportolók képzésében és nagymértékben meghatározza a tehetséggondozás eredményességét. Sikeres szervezetek esetében szoros kapcsolat említhető az edzők és sportolók között, valamint az edzők támogató hozzáállása jellemzi a környezetet (Larsen et al., 2013; Flatgard et al., 2020). Henriksen és munkatársai (2014) vizsgálatukban egy sikertelen egyesület esetében az összefüggéstelen szervezeti kultúrát, a mikrokörnyezeti résztvevők munkája integráltságának hiányát, valamint a példaképek hiányát emelték ki.

Hosszú távú, diverzifikált felkészítés

Az utánpótlásképzést érintő tanulmányok egyik fókuszpontja a hosszú távú felkészítés és a sokoldalú képzés vizsgálata. Az ATDE-modellben ez a két összefüggő terület kiemelt helyet foglal el, és az esetek többségében kéz a kézben jár a képzési folyamatok során. Henriksen és munkatársai (2010b), valamint Seanor és munkatársai (2017) egy sikeres atlétikai egyesület, valamint egy rendkívül eredményes trampolínegyesület elemzése során több olyan jellemzőt azonosítottak, amelyek hozzájárultak a szervezetek sikeréhez. Ezen jellemzők között kiemelték a képzésben alkalmazott, hosszú távú fejlesztést előtérbe helyező megközelítést.

Larsennek és munkatársainak (2020), Ryomnak és munkatársainak (2020), valamint Kipernek (2024) röplabdázók, valamint labdarúgók körében végzett vizsgálataiban hasonló eredmények születtek, mindhárom esetben az utánpótlásképzés célja minél több kiemelt képességű felnőtt sportoló nevelése a felnőttcsapat számára, de a hosszú távú fejlesztés és egyéni képzés mindig az aktuális sikeresség felett állt. Aalber és Saether (2016) tanulmányában az egyesület számára, a felnőttek és az utánpótlás szintjén is a rövid távú sikerek élveznek előnyt, ebből fakadóan elveszítette fontosságát a hosszú távú felkészítés és a felnőttcsapatban történő szereplés, valamint elveszítették előnyüket a saját nevelésű játékosok. Haukli és munkatársai (2021) vizsgálatában a diverzifikáció, a sokoldalú képzés hiánya emelkedik ki, amely a korai kiégés és a sérülések sűrű megjelenésének egyik táptalajául szolgál. Kubel (2021) egyetemi versenyrendszerben történő vizsgálatánál a hosszú távú felkészítés egyik gátját emelte ki, amely a versenyprogram egyensúlytalansága. A sportolók számára nincs folyamatos mérkőzésterhelés biztosítva az egyetemi versenyprogram által, ami a fejlődésük egyik meghatározó gátja. Számukra, akik a profi labdarúgás felé orientálódnak,

döntéshelyzet áll elő, hogy a profi sport vagy az egyetemi diploma megszerzését választják. A sportági képzés mellett a szervezetek nagy hangsúlyt fektetnek az iskolai teljesítményre, ugyanis fontosnak tartják, hogy átfogó képzésben és fejlesztésben részesüljenek a sportolók (Henriksen et al., 2011; Karlsson, 2020; Larsen et al., 2020; Kiper, 2024). Cuthbert (2018) és Crawley (2021) tanulmányaikban kevésbé sikeres labdarúgóútánpótlás-képző környezetet vizsgáltak, melyek esetében a hosszú távú felkészítésre kis hangsúlyt fektettek.

A sportolók pszichoszociális készségeinek fejlesztése – mint az öntudat, kezdeményezés, autonómia, szociális készségek – kiemelt szerepet játszik a sikeres felnőtté, sikeres felnőtt sportolóvá válás folyamatában. Az Aalberg és Saether (2018) kutatásában szereplő labdarúgó-akadémiánál több sikertényező hiányosan, esetleg egyáltalán nincs jelen a szervezet életében, ilyen a felnőttcsapattal való kapcsolat, a hosszú távú fejlesztésre való törekvés és a helyi játékosok támogatása. Ugyanebben a kutatásban az átfogó személyiségfejlesztést, a sport- és sporton kívüli, azaz iskolai teljesítményt kiemelt feladatnak tekintik. Az edzőmunkával kapcsolatos felelősségvállalásra és autonómiára, valamint a tudatos életmódra való törekvés fontos sikertényező lehet, főleg ha erre már egész fiatal kortól törekszik a szervezet (Henriksen et al., 2011; Larsen et al., 2013; Seanor et al., 2017).

Példaképek szerepe, jövőkép

Az utánpótlás-sportolók életében meghatározó szerepe van a közvetlen példaképeknek, valamint a felnőttcsapat jelenlétének. A sikeres utánpótlás-műhelyek egy felnőttklub kötelékében nagyobb valószínűséggel funkcionálnak eredményesen. Motivációt jelent a fiatalok számára a felnőtt sportolók közelsége, nagyobb esélyt teremthet számukra az utánpótlássportból felnőtt sportba való átmenethez.

Flatgard és munkatársai (2020), Henriksen és munkatársai (2010a, 2011), valamint Karlsson (2020) tanulmányaikban sikeres környezetet vizsgálnak, és mindegyik környezet egyik kiemelt jellemzője a felnőttcsapat jelenléte és az azzal ápolts szoros kapcsolat. Larsen és munkatársai (2020), Ryom és munkatársai (2020), valamint Westermarck (2016) munkájukban nagymértékű utánpótlás-integráció megvalósulását mutatták ki, amely jelentősen hozzájárul az utánpótlásuk sikerességéhez, valamint a sportolók elkötelezettségéhez. Több vizsgálat, köztük Aalberg és Saether (2018) labdarúgást, Henriksen és munkatársai (2014) golfot érintő, Kubel (2021) egyetemi labdarúgást vizsgáló kutatásaikban a közvetlen példaképek és a felnőttcsapat hiányáról számoltak be, amely az egyik gátja a közvetlen sikeres utánpótlás-sportoló helyi kifutásának.

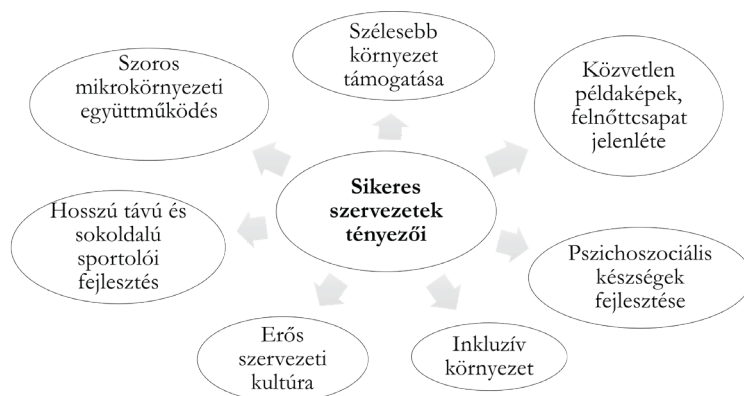
Szerzők	Nemzetiség	Cél	Résztevők	Módszer	Eredmények
Aalber & Saether (2016)	Norvég	Rosenberg futballklub vizsgálata a környezeti tényezők tükrében.	U19 csapat edzői, 7 utánpótláskorú játékos (fiú)	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Sporton kívüli teljesítmény (iskola), átfogó képzés. Gyenge kapcsolat a felnőttcsapattal. A helyi játékosok kiemelt fejlesztésének hiánya, rövid távú sikerekre törekvés.
Crawley (2021)	Angol	Egy labdarúgó-akadémia környezetének vizsgálata.	akadémiai edzők, játékosok, sportszervezők	Kvalitatív	Összefüggéstelen szervezeti kultúra. Hangsúlytalan kettős karrier. A mikrokönyezet együttműködésének hiánya.
Cuthbert (2018)	Ír	6 megyei labdarúgó-akadémia környezetének vizsgálata.	edzők, szülők, akadémista sportolók, felnőtt sportolók	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Támogató kapcsolatok hiánya csapaton belül. Példaképek hiánya. Szélesebb környezet támogatásának hiánya. A mikrokönyezet együttműködésének hiánya. A hosszú távú fejlesztés hiánya. Összefüggéstelen szervezeti kultúra.
Flaggard et al. (2020)	Norvég	Bemutatni egy újonc professzionális labdarúgó-utánpótlásklub környezetét és a szervezeti kultúráját.	27 fiú utánpótláskorú sportoló, 2 edző, 1 erőnléti edző, 2 fizioterapeuta	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Szoros edzők és sportolók közötti kapcsolatok, inkluzív és támogató hozzáállás. Egyéni képességek és a pszichoszociális készségeik fejlesztése. Szoros felnőtt- és utánpótláscsapatok közötti kapcsolat. Önkéntesség és komoly hozzáállás.
Haukli et al. (2021)	Norvég	A Strabaek futballklub környezetének vizsgálata.	20 játékos (fiú, U16), 2 edző, 1 erőnléti edző, 2 fizioterapeuta	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Hosszú távú felkészítés, támogató környezet, szoros edző-sportoló kapcsolat. Kettőség a vallott értékeket és magatartást illetően. A mikrokönyezet együttműködésének hiánya. Példaképek hiánya. Diverzifikáció hiánya.
Henriksen et al. (2014)	Dán	Egy sikertelen egyesület környezeti tényezőinek vizsgálata.	11 gólföző sportakadémista, edzők, szülők, sportszervezők	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Példaképek hiánya, támogató edzői környezet hiánya. Összefüggéstelen szervezeti kultúra, a környezetben dolgozók munkája nem integrált.
Henriksen et al. (2010a)	Dán	Átfogó környezeti vizsgálat és a tehetségnevelés sikerességének és összetevőinek vizsgálata egy vitorlásegyesületnél.	1 edző, 6 felnőtt válogatott sportoló, 8 utánpótláskorú sportoló (18–21 év), szülők, menedzserek	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Erős szervezeti kultúra. Szoros felnőtt és utánpótlás-sportolói kapcsolat. Magasfokú egyéni felelősségérzet, nyitottság a kooperációra.

Szerzők	Nemzetiség	Cél	Résztvevők	Módszer	Eredmények
Henriksen et al. (2010b)	Svéd	A svéd IFK Vaxjo atlétikai klub környezeti tényezőinek vizsgálata.	Megközelítőleg 50 (15–17 éves) atléta, edző és munkatárs	Kvalitatív Felfedező ATDE- és ESF-modell	A különböző környezeti tényezők nagymértékű kohéziót mutatnak. Erős szervezeti kultúra és nagymértékű nyitottság. Hosszú távú felkészítés.
Henriksen et al. (2011)	Norvég	Egy sikeres norvég kajak-sportegyesület környezetének vizsgálata.	Utánpótláskorú fiú és lány sportolók (16–19 év), edzők, felnőtt sportolók	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Szoros felnőtt és utánpótlás-sportolói kapcsolat. Az iskola és sport párhuzamos támogatása. Autonómiaira és felelősségvállalásra való törekvés. Jó infrastruktúra és erős szervezeti kultúra.
Karlsson (2020)	Svéd	Egy svéd asztalitenisz-egyesület környezeti tényezőinek vizsgálata.	3 utánpótláskorú sportoló, 2 felnőtt sportoló, 1 edző és 1 sportvezető	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Támogató környezet, szoros kapcsolat az utánpótlás- és felnőtt sportolók között. Kiemelt támogatás a kettős karriert illetően. Erős szervezeti kultúra.
Kíper (2024)	Török	Egy sikeres török röplabdaklub környezetének vizsgálata mindkét nemet érintően.	51 utánpótláskorú sportoló U16–U21 korosztályból (28 fiú, 23 lány), 4 edző, 1 sportvezető	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Kiváló infrastruktúra. Kettős karrier támogatása. Családias környezet. Mikrokörnyezeti együttműködés. Hosszú távú felkészítés, a felnőttcsapatban való szereplés lehetőségére.
Kübel (2021)	USA	Egyetemi versenyrendszer környezetének vizsgálata egy labdarúgócsapat tükréből.	Egyetemista sportolók, edzők, stábragok, egyetemi sportvezetők	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Holisztikus sportolói és személyiségfejlesztés. Erős szervezeti kultúra. Egyensúlytalan labdarúgó-versenyprogram, ebből fakadóan kevésbé sikeres hosszú távú fejlesztés.
Larsen et al. (2013)	Dán	A környezeti tényezők vizsgálata U17-es sportolók körében, egy, a múltban sikeres dániai utánpótlásképző akadémiánál.	U17-es fiú labdarúgók, edzők, felnőtt profi játékosok, vezetőség, iskolai koordinátorok	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Szoros edző-sportoló kapcsolat. Holisztikus képzés, kettős karrier támogatása. Pszichoszociális készségek fejlesztése. Erős szervezeti kultúra.

Szerzők	Nemzetiség	Cél	Résztvevők	Módszer	Eredmények
Larsen et al. (2020)	Holland	Az Ajax Amsterdamban labdarúgó-akadémia sikeres környezeti tényezőinek vizsgálata.	16 utánpótláskorú sportoló (fiú, U19), 2 edző, 1 sportvezető, 1 adminisztratív munkatárs	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Erős szervezeti kultúra, a központban a játékosok és a szervezetben dolgozó edzők, tanárok, munkatársak közötti jó kapcsolat áll. Hangsúlyos hosszú távú fejlesztés. Kétféle karrier támogatás. Példaképek jelenléte az edzők személyében és a felnőttcsapat játékosaiiban, valamint motiváló jövőkép a felnőttcsapatnál.
Reeves & Roberts (2019)	11 Európai up. klub	Sikeres utánpótlás-labdarúgóakadémiák környezeti tényezőinek vizsgálata.	11 akadémia vezetője, toborzója	Kvalitatív	Erős szervezeti kultúra. Kiváló infrastruktúra, magas kvalifikált szakemberekkel. Szoros együttműködés a mikro környezetben. Kétféle karrier támogatás.
Ryom et al. (2020)	Belga	A KRC Genk belga labdarúgóklub utánpótlás-szekciójának elemzése a holisztikus környezeti tényezők alapján.	Sportolók, edzők, sportvezetők (7 fő)	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Hangsúlyos a hosszú távú felkészítés és az egyéni sportcélok támogatása. Kulturális nyitottság és tudásmegosztás, nagymértékű játékosintegráció a saját utánpótlásból. Az utánpótlás-integráció ellenére a közvetlen kapcsolat nem szoros az utánpótlás- és felnőtt játékosok között.
Westermark (2016)	Svéd	A környezeti tényezők vizsgálata egy sikeres női labdarúgó-utánpótlás-egyesületnél.	4 utánpótlás- (16–19 év), 2 felnőtt sportoló, 1 edző és egy sportvezető	Kvalitatív ATDE- és ESF-modell	Jó kapcsolat az iskola és az egyesület között. Hangsúlyos a hosszú távú felkészítésen. Jó kapcsolat a felnőttcsapattal, lehetőség a közös edzésekre. Az iskola támogató a felkészítéssel, versenyzetéssel kapcsolatosan. Kétféle karrier támogatás. Szoros kapcsolat a felnőttcsapattal.
Seanor et al. (2017)	Kanada	Feltárni egy kanadai trampolin-utánpótlás-központ egyedi lehetőségeit, amely a legkisebb korosztálytól az olimpiai részvételig segíti a sportolót.	3 olimpiai edző, egy asszisztens edző, egy női olimpikon	Kvalitatív ESF-modell	Egyedi előfeltételek és fejlesztési folyamat. Átfogó képzés és személyiségfejlesztés. Közvetlen kapcsolat példaképekkel, felnőtt sportolókkal, emellett hangsúlyos az egyéni és csapatfejlesztésen.

1. táblázat: Nemzetközi tanulmányok összegzése

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra: Sikeres szervezetek tényezői az ATDE- és ESF-modell alapján

Forrás: saját szerkesztés

Hazai tanulmányok

A magyar tanulmányok áttekintése után elmondható, hogy a vizsgálatok részben érintik a holisztikus környezeti vizsgálat során alkalmazott két modell összetevőit (2. táblázat).

Edzői szerepek és feladatok

A magyar labdarúgó-akadémiai rendszerben mért kutatások eredményei alapján az edző szerepe a motiválás, a technikai és taktikai tudás átadása (Déri et al., 2024), valamint feladata a célok pontos megtervezése (Csáki és Bognár, 2020; Révész et al., 2013). Más tanulmányokban vizsgáltak szerint az edzők feladatai közé tartozik a játékosok sporton kívüli életének figyelemmel kísérése is, mivel ez hozzájárulhat a jobb együttműködéshez és kommunikációhoz a szülőkkel, valamint a játékosokkal (Trzaskoma-Bicsérdy, 2008; Bognár et al., 2022). Labdarúgó-akadémisták véleménye alapján az edzőnek jó pedagógusnak kell lennie, aki irányít és oktat, fontos példaképszerpe, felkészültsége, és fontos, hogy teljesítményorientált legyen (Csáki et al., 2013; Kasuba, 2018).

Személyes kapcsolatok

Csáki és munkatársai (2013), Bognár és Csáki (2020) tanulmányaikban a sikeresség összetevőit vizsgálták utánpótlás-labdarúgók körében, a sportolók véleménye alapján megállapítható, hogy a belső tényezők mellett a család és edző fontos szerepet képvisel a sikerességben. Paic (2019) vizsgálata során azt az eredményt kapta, hogy amely sportolóknak jobb a kapcsolata az edzővel, azoknak szignifikánsan magasabb a feladat-központúságuk és alacsonyabb az énorientációjuk. A gyorskorcsolya sportág szereplőinek nézeteit vizsgálva az eredmények rámutatnak az edzők szülőkkel való kommunikációjának hiányára (Telegdi et al., 2024).

Hosszú távú, diverzifikált felkészítés

Kiss (2021) utánpótláskorú labdarúgók akadémiai neveléséhez köthető tényezők vizsgálata során az edzők véleménye alapján kiemelte, hogy a fiatal sportolók képzése során érdemes a rövid távú sikerek mellett már a hosszú távú eredményességet is célba venni, amihez szükség van a sportági képzéssel párhuzamosan zajló nevelési feladatok megvalósítására, ezzel szemben Kiss (2023) tanulmányában a válaszadók véleménye alapján, az edzők nem kezelik kiemelt tényezőként a sportolók iskolai tevékenységét, ami hatással lehet a hosszú távú eredményességre. Kasuba (2018) tanulmányában az akadémisták elmondásuk alapján úgy érzik, hogy edzőjük számára fontosabb az eredmény, mint az egyéni fejlődésük, és a civil életben nem számíthatnak rá. Eredményeiket maguknak és családjuknak köszönhetik. A labdarúgó-akadémiák tehetséggondozó működésének vizsgálata rámutatott, hogy az oktatási és szociális részleg sok hiányosságot hordoz magában, ugyanezen vizsgálatból kiderült, hogy az érettségi megszerzését tartják legvalószínűbbnek a sportolók (Rábai, 2021). Telegdi (2021) az LTAD-program gyorskorcsolya sportágba való bevezetését mutatta be, melynek eredményeképp a tapasztalatokra épülő folyamatos módosítás és fejlesztés, az innováció biztosítja a sportág eredményességének fenntarthatóságát.

Szerző(k)	Cél	Részvevők	Módszer	Eredmények
Balogh & Trzaskoma-Bicsérdy (2019)	Feltárni a Magyarországon dolgozó kosárlabdaedzők pedagógiai és sportszakmai nézeteit saját szerepükről és feladataikról a csapatok korosztályai alapján.	152 utánpótlásedző (U10, U11–12, U14, U16–18, U20–felőtt)	Kvantitatív	Hasonló nézet az edzői szerepről és feladatról. Szignifikáns eltérés mutatkozott négy pedagógiai és három sportszakmai kérdésben. A sportolás a különböző életkorú gyermekeknek más-más jelent, eltérő célokkal, motivációval, igényekkel és szükségletekkel rendelkezik, ez mégsem tükröződik a megkérdezett edzők nézeteiben.
Bognár & Csáki (2020)	A magyar akadémista labdarúgók sportválasztással, sikerrel és az edzői szerepekkel kapcsolatos véleményét, tapasztalatait és elvárásait bemutatni. Hangsúly a sikerességen, illetve a korosztályokon és a posztokon.	Öt kiemelet akadémia összes labdarúgója (258 fő)	Kvantitatív	A fiatal labdarúgók szerint az edző szerepe a motiválás, valamint feladata a célok pontos megtervezése. Jobban hisznek abban, hogy szorgalmuk és hozzáállásuk, illetve a család támogatása segíti őket a siker elérésében, mint a szakmai stáb és a klub feltételei. A labdarúgók felének fontos a kettős karrier építése.
Bognár et al. (2022)	Edzők, sportolók és a szülők nézeteinek, tapasztalatainak vizsgálata arra vonatkozóan, hogy az edzők mennyire foglalkoznak a fiatal játékosok sporttevékenységén kívüli életvitelével.	87 utánpótláskorú labdarúgó, 18 edző, 80 szülő	Kvantitatív	Az edzők feladata a játékosok sporton kívüli életének figyelemmel kísérése is, mivel ez hozzájárulhat a jobb együttműködéshez és kommunikációhoz a szülőkkel, valamint a játékosokkal. Ennek eredményeként nemcsak a sportolók fejlődésére, hanem a közösség egészére is pozitív hatással van, így javítva az egyén és a csapat teljesítményét is.
Csáki et al. (2013)	A sportválasztás, a tehetség-gondozás és az edző-sportoló kapcsolatot szemléltetése elit, akadémiai keretek között felnövő labdarúgók körében.	60 utánpótláskorú labdarúgó (U17 és U19)	Kvantitatív	Az eredményességet befolyásoló tényezők a hozzáállás, a kitartás és a támogató családi háttér. Az edzőnek jó pedagógusnak kell lennie, valamint fontos példaképszerupe is. Az edző feladata, hogy szakmailag felkészült legyen, és motiváljon, legyen előrelátó, tűzzön ki célokat, és legyen teljesítményorientált, eredménycentrikus.

Szerző(k)	Cél	Résztvevők	Módszer	Eredmények
Déri et al. (2024)	Edzői szerepek, feladatok, tulajdonságok vizsgálata.	262 női akadémiai labdarúgó, 32 edző, 218 szülő	Kvantitatív Kvalitatív	A legfontosabb edzői feladatok a motiválás, valamint a taktikai és technikai tudás átadása. Az edzők pedagógiai tudása és személyisége alapvető a sikeres munkához. A pedagógiai szerep mellett az edzőnek a női sportolóknak speciális igényeire is fókuszálnia kell.
Kasuba (2018)	Bemutatni egy elit labdarúgó-akadémia edzőinek és játékosainak véleménye alapján a tehetséggondozás, beválás, edző-sportoló kapcsolat, család problémaköreit.	18 utánpótláskorú labdarúgó (U19), 9 edző	Kvantitatív	Az edzők szerint fontos az edző személyisége, szakmai tudása, a játékosokkal kialakított kapcsolata. Fontos a folyamatos továbbképzés, a jó menedzseri készség. A játékosok szerint az edző a munkáért felelős személy, aki előrelátó, megtervezi a feladatokat és célokat állít. Úgy érzik, hogy edzőjük számára fontosabb az eredmény, mint az egyéni fejlődésük, és a civil életben nem számít-hatnak rá. Eredményeiket maguknak és családjuknak köszönhetik.
Kiss (2021)	Az akadémiai edzők véleményének alapján bemutatni azokat a tényezőket, amelyek hatással vannak a fiatal játékosok mérközésen való szerepeltetésére, ezzel is hozzájárulva az ifjú tehetségek gondozásához.	100 labdarúgó edző	Kvantitatív Kvalitatív	Az edzéshez köthető tevékenységformákat nevezték meg a leginkább befolyásoló tényezőnek. A sportszakmával kapcsolatos megnyilvánulások (hozzáállás, edzésen mutatott teljesítmény, magatartás) hatásai találhatóak a döntések középpontjában. A tanulmányi eredmény nem játszik fontos szerepet a döntésben.
Kiss et al. (2019)	Az edzői szerepek tekintetében fellelhető különbségek és hasonlóságok bemutatása a magyar és határon túli akadémia labdarúgói között, valamint az akadémiai korosztályok között.	146 akadémista utánpótlás-sportoló	Kvantitatív	A határon túli labdarúgók rendre magasabban értékelték az edzői szerepeket és az edzők fő jellemzőit, emellett egységesebb képet mutattak a korosztályok között. A hazai labdarúgók korban minél közelebb kerülnek a profi szerződéshez, annál inkább a továbblépéshez kapcsolódó tényezőket, míg a fiatalabbak főleg a pedagógiai részt emelték ki.

Szerző(k)	Cél	Résztevők	Módszer	Eredmények
Kíss (2023)	Magyar és határon túli akadémiai körében elvégzett kutatás eredményei alapján bemutatni az utánpótlás-labdarúgóedzők, fiatal labdarúgók és szüleiik véleményét a tehetség gondozás folyamatáról, különös tekintettel a pedagógiai tényezőkre.	614 (U15–U19) utánpótlás-sportoló, 100 edző, 411 szülő	Kvantitatív Kvalitatív	A sikeres felnőtt labdarúgónak válást befolyásoló tényezők: pozitív jellemvonások, sporton kívüli jellemvonások, technikai készségek. Fontos a labdarúgással eltöltött órák száma, a család pszichés támogatása, ezzel szemben az iskolai eredményeket nem tartják fontosnak az adat-közlők. A mérkőzésen való szereplésnél a szakmai tényezők számítanak. A játékosok sporton kívüli életére részben figyelnék az edzők.
Paic (2019)	A magyar bajnokságban szereplő kézilabdázók motivációs struktúráinak, észlelt motivációs környezetüknek és a sportoló-edző kapcsolatának vizsgálata.	113 utánpótlás-sportoló, 6 edző	Kvantitatív	A sportoló-edző kapcsolattal összefüggésben, minél magasabban helyezkednek el a csapatok a bajnoki táblán, a játékosok kapcsolata az edzővel annál alacsonyabb értékeket mutat. Amely sportolóknak jobb a kapcsolata az edzővel, azoknak szignifikánsan magasabb a feladat-központúságuk és alacsonyabb az énorientációjuk.
Rábai (2021)	Labdarúgó-akadémiák tehetség gondozó működésének vizsgálata nevelésszociológiai és sportpedagógiai kérdések mentén.	560 akadémista, 12 edző, 6 oktatóként felelős szakember	Kvantitatív Kvalitatív	Az oktatási és szociális részleg sok hiányosságot hordoz magában. A játékosok saját döntésük alapján kerültek az egyes akadémiákra. Az akadémisták valamelyik szülője is sportolt korábban. Az akadémisták elégedettek edzőikkel, és jó sportoló-edző kapcsolatról nyilatkoznak. Az edzők a motiváció hiányát érzékelik a játékosoknál. Az akadémisták az érettségi megszerzését látják legesélyesebbnek.
Révész et al. (2013)	Az edző-sportoló kapcsolat pedagógiai szempontú vizsgálata.	224 utánpótlás-sportoló, 70 edző	Kvantitatív	Az edzőnek vezetőnek, irányítóknak kell lennie, fontos a motivációs eszköztárolata, és hogy azt jól alkalmazza. Az edzői szerep egyben tanári szerep is.
Telegdi (2021)	Az LTAD-program (Long-Term Athlete Development „Hosszú távú Sportolói Fejlesztés”) gyorskorcsolya sportágra való bemutatása.	5 edző	Kvalitatív	Az LTAD-program bevezetése megteremtette a hosszú távú fejlesztés lehetőségét, melynek hatékonysága leginkább az eredményességben mérhető. A program tapasztalatokra épülő folyamatos módosítása és fejlesztése, az innováció biztosítja a sportág eredményességének fenntarthatóságát.

Szerző(k)	Cél	Résztevők	Módszer	Eredmények
Telegdi et al. (2024)	Az edzők, szülők és sportolók utánpótlás-nevelésről és tehetségről kialakult nézeteinek, valamint a gyakorlati alkalmazásuknak a bemutatása és összevetése.	32 gyorskorcsolya-edző, 85 versenyző, 85 szülő	Kvantitatív Kvalitatív	A sportági dokumentumok nem tartalmaznak információt a tehetség vonatkozásában. Fő cél a felnőttkorban elért sikeresség. Hiányos kommunikáció a szülők felé.
Trzaskoma (2007)	A birkózás sportági eredményességi tényezői közül a sportágyvasztás körülményeinek, a kiválasztásnak és beválásnak, végül, de nem utolsósorban a tehetséggondozás összetett kérdéskörén belül az edző-sportoló kapcsolatnak a feltárására irányul.	285 utánpótlás-sportoló, 5 edző	Kvalitatív, Kvantitatív	A sportág jellegéből kifolyólag a versenyzők szigorú vezetésre számíthatnak mind az edzéseken, mind a mérkőzések során. Ugyanakkor egy bizalomra, tiszteletra, megbecsülésre, kötődésre épülő környezetben történik a felkészítés. A fiatalok felkészítésének folyamatából a szülők sem maradnak ki, az edzők különös figyelmet szentelnek a velük való kapcsolatartásra.
Varga (2019)	Magyar labdarúgó-akadémiákon dolgozó edzők pedagógiai nézetének vizsgálata.	196 edző	Kvantitatív Kvalitatív	Fontos az őszinteség és becsületesség. Kétségbe vonják játékosaik nevelhetőségét. Fontosnak tartják a játékosok kiemelkedő adottságait, másfelől a tehetséget hátra rangsorolják, ez a véleményük kiforratlanságát sugallja. Fontos a jó edző-sportoló kapcsolat. A csapat a lefontosabb érték. Az edzők érzékenynek mutatkoztak az emberi kapcsolatok iránt. Az edzők pedagógiai nézetei nem formálnak rendszert gondolkodásukban. A szakmai tudás szűk értelmezése domináns.

3. táblázat: Magyar tanulmányok összegzése

Forrás: saját szerkesztés

Megbeszélés

Az irodalmi áttekintés ismerteti, hogy milyen empirikus kutatások születtek az ATDE- és ESF-modell alkalmazásával. A vizsgálatba bevont tanulmányok alapján elmondható, hogy kevés kutatás készült, azok pedig több sportágat érintenek egyesületi szinten. A szakirodalmi áttekintés és az eredmények alapján egyértelműen kijelenthető, hogy a nemzetközi és hazai kutatások az utánpótlás-nevelésben fontos hasonlóságokat és néhány lényeges különbséget is feltárnak. Az áttekintett nemzetközi tanulmányok kvalitatív kutatási módszereket, míg a hazai vizsgálatok vegyes, de többségében kvantitatív kutatási módszereket alkalmaztak. A nemzetközi tanulmányok átfogó képet mutatnak a vizsgált szervezeteket illetően, míg a hazai vizsgálatok néhány kivétellel egy bizonyos területet elemeztek. A vizsgálatok összességében arra mutatnak rá, hogy a sikeres utánpótlás-fejlesztés kulcsa a különböző tényezők együttes hatásában rejlik, mint az erős és összefüggő szervezeti kultúra, a hosszú távú és diverzifikált fejlesztés, a mikrokörnyezeti résztvevők együttműködése, valamint a szélesebb környezet támogatása.

A nemzetközi és hazai kutatások egyaránt hangsúlyozzák az edzők kulcsszerepét az utánpótlás-fejlesztésben. A nemzetközi kutatások (Henriksen et al., 2010; Westermarck, 2016) rámutatnak arra, hogy a sikeres sportkörnyezetek egyik alapvető jellemzője a támogató és motiváló edzői közeg, amely a sportolók személyiségét is fejleszti. Ehhez hasonlóan a magyar tanulmányok is az edzői szerepeket és feladatokat emelik ki, különösen a motiválás, a technikai és taktikai tudás átadása, valamint a célok pontos megtervezése terén (Déri, 2024; Csáki et al., 2013). A szülőkkel való kommunikáció, valamint az edzők és sportolók közötti bizalom, ami nemcsak a technikai fejlődést, hanem a sportoló személyes fejlődését is elősegíti, számos esetben nem kap kellő figyelmet. Ez a hiányosság csökkentheti a tehetséggondozás hatékonyságát, és akadályozhatja a sportolókat a teljes körű fejlődésben. A személyes kapcsolatok fontossága mind nemzetközi, mind hazai szinten kiemelt szerepet kap. A jól működő edző-sportoló-szülő háromszög alapvető fontosságú a sportolók fejlődése szempontjából. A nemzetközi (Westermarck, 2016; Flatgard et al., 2020) és hazai kutatások (Paic, 2019; Csáki et al., 2013) szerint a sportolók számára alapvető a támogató edzői és családi környezet. A szoros kapcsolat az edzők és sportolók között segíti a személyes fejlődést, bár a szülőkkel való kommunikáció gyakran nem működik megfelelően (Telegdi et al., 2024).

A hosszú távú fejlődés és sokoldalú képzés kulcsfontosságú a sportolók sikerességében (Henriksen et al., 2010; Kiss, 2021). A hazai kutatások (Kiss, 2023) arra figyelmeztetnek, hogy a sportolók iskolai tevékenysége gyakran háttérbe szorul, míg a rövid távú eredmények kerülnek előtérbe. A sportegyesületekben a megfelelő oktatási és szociális környezet biztosítása nélkül gát keletkezhet a sportolók fejlődésében (Rábai, 2021).

A jövőbeli hazai kutatásoknak holisztikusan, a sportolókat körülvevő külső környezetet érdemes vizsgálniuk. A hosszú távú, diverzifikált felkészítés, a pszichoszociális készségek fejlesztése, a szervezeti kultúra, a szülői-iskolai támogatás mind olyan területek, amelyek a magyar kutatásokban már megjelentek, de dominánsan csak a labdarúgás környezetében vizsgálták. A vizsgálatok során kapott eredményeknek gyakorlati hasznosságuk van a szervezet működésének fejlesztésében, különböző belső és külső folyamatok kialakításában. A sikeresen működő szervezetek esetében a sikertényezők többsége nagymértékben jelen van a működésükben. A különböző tényezők rövid, közép- és hosszú távon is folyamatosan fejleszthetőek.

Felhasznált szakirodalom

- Aalberg, R. R., & Sæther, S. A. (2016). The talent development environment in a Norwegian top-level football club. *Sport Science Review*, 25(3-4), 159. <https://doi.org/10.1515/ssr-2016-0009>
- Aidman, E., & Schofield, G. (2004). Personality and individual differences in sport. In T. Morris., & J. Summers: *Sport Psychology, Theory, Applications and Issues*. Brisbane, Australia: John Wiley and Sons.
- Balogh, J., & Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2019). Különbségek a magyar kosárlabdaedzők szerep- és feladatértékelésében pedagógiai és sportszakmai nézeteik tükrében. *Neveléstudomány| Oktatás–Kutatás–Innováció*, 7(3–4), 93–106. <https://doi.org/10.21549/NTNY.27.2019.3.6>
- Balogh, L., & Révész Gy. (2019). Tehetségmodellek mint a fejlesztő programok kiindulási alapjai. In Bajor Péter, Balogh László, Bucsi Szabó Zsolt, Polonkai Mária, Révész György Béla (szerk.), *A tehetség kézikönyve*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.
- Bognár, J., & Csáki, I. (2020). Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgóinak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia*, 120(3), 229–246. <https://doi.org/10.17670/MPed.2020.3.229>
- Bognár, J., Kiss, Z., Déri, D., & Csáki, I. (2022). Labdarúgó akadémiasok sporton kívüli tevékenységei. *Educatio*, 30(4), 703–712. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.4.11>
- Crawley, N. (2021). Examining psychosocial development in an elite English football academy: a holistic ecological approach (Doctoral dissertation, Brunel University London).
- Cuthbert, B. (2018). Elite youth Gaelic footballers and their holistic development: the academy experience (Doctoral Dissertation, University College Cork).

- Csáki, I., Bognár, Trzaskoma-Bicsérdy, G., Zalai, D., Mór, O., Révész, L., & Géczi, G., (2013). A sportágválasztás, a tehetséggondozás és az edző sportoló kapcsolat vizsgálata elit utánpótláskorú labdarúgók körében. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 14(55), 9–16.
- Déri, D., Bognár, J., & Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2024). Pedagógiai szempontú elvárások az edzőkkel szemben – Fókuszban a női labdarúgó akadémiák. *Magyar Pedagógia*, 124(2), 71–88. <https://doi.org/10.14232/mped.2024.2.71>
- Flatgård, G., Larsen, C. H., & Sæther, S. (2020). Talent development environment in a professional football club in Norway. *Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, (2), 8–15. <https://doi.org/10.7146/sjsep.v2i0.114470>
- Haukli, J. S., Larsen, C. H., Feddersen, N., & Sæther, S. A. (2021). The athlete talent development environment in the best ranked football academy in Norwegian football: The case of the U16 team in Stabæk football club. *Current Issues in Sport Science*, 6, 008-008. <https://doi.org/10.36950/2021ciss008>
- Henriksen, K. (2010). The ecology of talent development in sport: A multiple case study of successful athletic talent development environments in Scandinavia. Doctoral Thesis
- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2010a). Holistic approach to athletic talent development environments: A successful sailing milieu. *Psychology of sport and exercise*, 11(3), 212–222. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.005>
- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2010b). Successful talent development in track and field: considering the role of environment. *Scandinavian journal of medicine & science in sports*, 20, 122–132. <https://doi.org/10.1111/j.1600-0838.2010.01187.x>
- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K. K. (2011). Riding the wave of an expert: A successful talent development environment in kayaking. *The sport psychologist*, 25(3), 341–362. <https://doi.org/10.1123/tsp.25.3.341>
- Karlsson, M. (2020). The pathway to sporting excellence in Swedish table tennis: A holistic ecological case study (Master ,s Thesis, Halmstad University).
- Kasuba, M. (2018). Az edző–sportoló kapcsolat egy labdarúgó akadémián. *Educatio*, 27(1), 121–128. <https://doi.org/10.1556/2063.27.2018.1.10>
- Kiper, S. (2024). Holistic and Ecological Approach to Talent Development: A Turkish Volleyball Setting (Master ,s Thesis, University of Jyväskylä).
- Kiss, Z. (2021). Utánpótláskorú labdarúgók akadémiai neveléséhez köthető tényezők vizsgálata edzők véleményének tükrében: országhatár és végzettség a fókuszban. *Tantárgy-pedagógiai kaleidoszkóp*, 161–170.
- Kiss, Z. (2023). Hazai és határon túli utánpótláskorú labdarúgók tehetséggondozásának pedagógiai jellemzői. (Doktori értekezés. Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Neveléstudományi Doktori Iskola, Eger).

- Kiss, Z., Csáki, I., & Bognár, J. (2019). Magyar és határon túli bentlakásos labdarúgó akadémia sajátosságai az edző szerepe és jellemzői tekintetében. Különleges Bánásmód, 5(2), 7–18. <https://doi.org/10.18458/KB.2019.2.7>
- Kubel, T. (2021). A Successful Athletic Talent Development Environment-A Holistic Ecological Case Study of an Elite College Soccer Program (Master's thesis, The University of North Carolina at Chapel Hill).
- Larsen, C. H., Alfermann, D., Henriksen, K., & Christensen, M. K. (2013). Successful talent development in soccer: The characteristics of the environment. *Sport, Exercise, and Performance Psychology*, 2(3), 190–206. <https://doi.org/10.1037/a0031958>
- Larsen, C. H., Louise, S. K., Pyrdol, N., Sæther, S. A., & Henriksen, K. (2020). A world class academy in professional football: The case of Ajax Amsterdam. *Dansk Idrætspsykologisk Forum. Scandinavian Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2020:6, 33–43. <https://doi.org/10.7146/sjsep.v2i0.119746>
- Mönks, F. J., & Knoers, A. M. P. (1997). *Ontwikkelingspsychologie*. (7th ed.), Assen, Netherlands: Van Gorcum.
- Paic, R. (2019). A sportoló-edző kapcsolat, a motiváció és az észlelt motivációs környezet összefüggéseinek vizsgálata a férfi kézilabdázásban (doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécs).
- Piirto, J. (1994). *Talent children and adults*. New York, NY: Maxwell Macmillan International.
- Piirto, J. (1999). *Talent children and adults. Their development and education*. New Jersey, NJ: Prentice-Hall.
- Rábai, D. (2021). A hazai labdarúgó akadémiaik tehetség-gondozó tevékenysége (doktori értekezés, Debreceni Egyetem).
- Reeves, M. J., & Roberts, S. J. (2020). A bioecological perspective on talent identification in junior-elite soccer: A Pan-European perspective. *Journal of Sports Sciences*, 38(11-12), 1259–1268. <https://doi.org/10.1080/02640414.2019.1702282>
- Révész László (2023). *A sporttehetség-gondozás elmélete és gyakorlata*. Krea-Fitt Kft., Budapest.
- Révész, L., Bognár, J., Csáki, I., & Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2013). Az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata az úszás sportágban. *Magyar Pedagógia*, 113(1), 53–72.
- Ryom, K., Ravn, M., Düring, R., & Henriksen, K. (2020). Talent development in football—A holistic perspective: The case of KRC Genk. *International Sport Coaching Journal*, 7(3), 360–369. <https://doi.org/10.1123/iscj.2019-0045>
- Tannenbaum, A. (1983). *Gifted Children. Psychological and educational perspectives*. New York, NY: Macmillan.

- Telegdi, A. (2021). Az LTAD hatásmechanizmusa a hazai rövidpályás gyorskorcsolya sportágban. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 22(92), 70–78.
- Telegdi, A., Géczi, G., & Bognár, J. (2024). Utánpótlás-nevelés és a sporttehetség: a gyorskorcsolya sportág szereplőinek nézetei. *Educatio*, 33(3), 370–378.
<https://doi.org/10.1556/2063.33.2024.3.8>
- Trzaskoma-Bicsérdy, G. (2007). A sportági eredményesség néhány meghatározó tényezőjének vizsgálata birkózásban. Semmelweis Egyetem Nevelés- és Sporttudományi Doktori Iskola, Sport, Nevelés- és Társadalomtudományi Program, Budapest.
- Varga, D. (2019). Az edzők pedagógiai nézetei a magyarországi labdarúgó akadémiákon (doktori értekezés, Testnevelési Egyetem).
- Westermarck, M. (2016). Talent Development in Female Football: What characterizes a successful environment? UMEA Universitet. Master's thesis.

Levelező szerző:
Attila Laczkó
laczko.attila993@gmail.com

TARTALOMJEGYZÉK

GORTVA JÁNOS

Labdarúgás és olimpizmus5

DÉRI DIÁNA

A közneveléssel összefüggő feladatellátás:
fókuszban a női labdarúgó-akadémiák 21

KISS ZOLTÁN, BOGNÁR JÓZSEF, CSÁKI ISTVÁN

Utánpótláskorú labdarúgók tehetség gondozása:
a környezet szerepe az akadémiai fejlesztésben.....39

JUHÁSZ ISTVÁN, KÓNYA RÉKA

Edző-sportoló kapcsolat jellemzői ifjúsági kézilabdázók körében:
fókuszban a beválás.....57

LACZKÓ ATTILA

A külső környezeti tényezők szerepe a sporttehetség-gondozás folyamatában75